

România literară

Biblioteca Jud. Huned. Deva
LA DE LECTURA

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

52

La mulți ani!

VIITOR LUMINOS

UN ELEVAT sentiment de mândrie patriotică vibrează în inima fiecăruia dintre noi. Aniversind 32 de ani de la proclamarea ei ca republică, țara pășește în 1980 pe poarta unui larg orizont al devenirii sale. Conștiința istoriei făurită prin sine și pentru sine este mai vie ca oricând, iar freamătul de muncă spornică și revigorată încredere în viitor îl constatăm, îl presimțim pretutindeni.

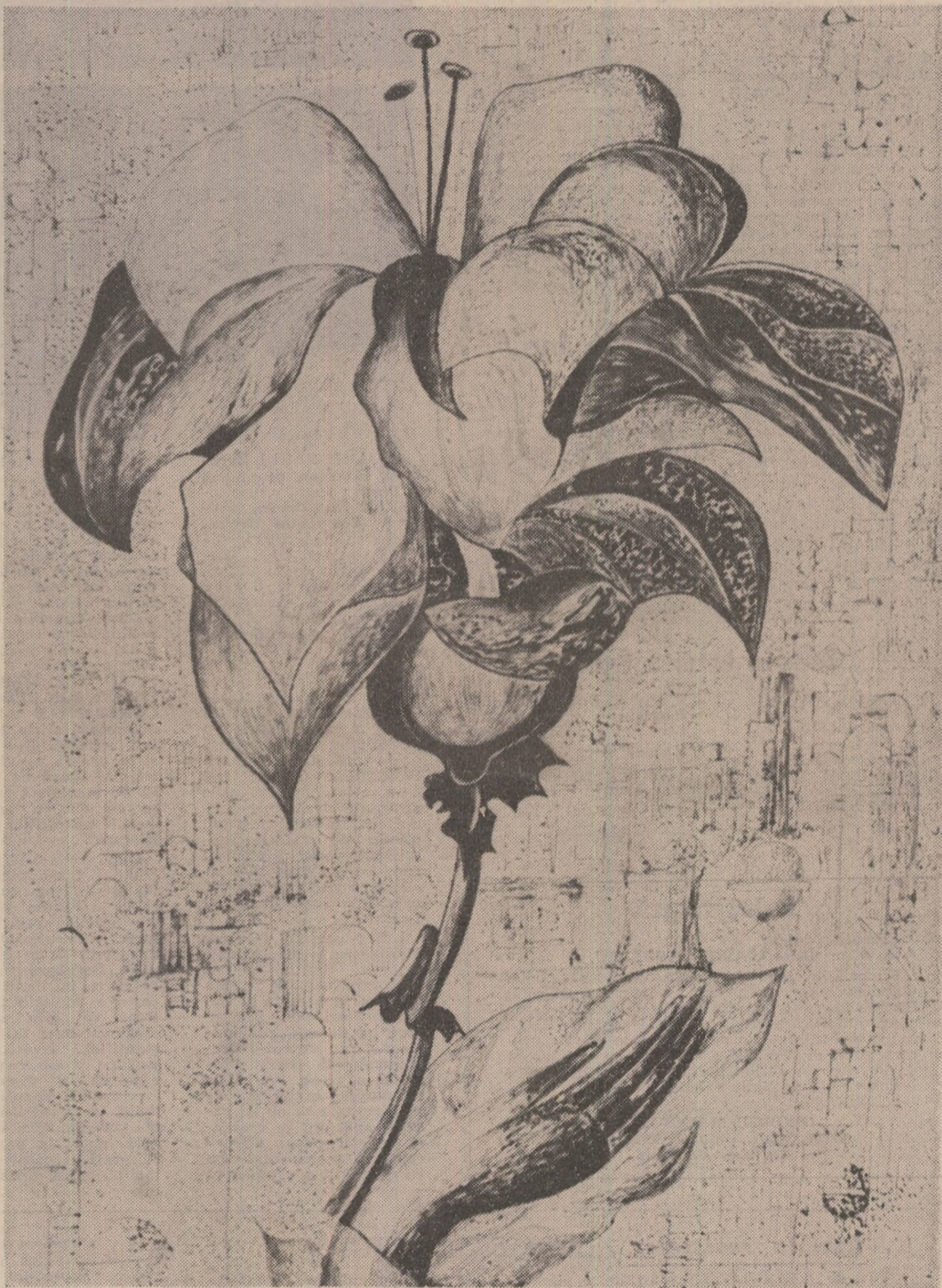
Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român s-a constituit ca un eveniment semnificând un profil de nouă epocă în impetuoasa înaintare a construcției socialiste, într-o dinamică devenită pe fiecare zi tot mai elocventă în concretizarea ei multilaterală și într-un ritm tot mai accentuat al dezvoltării.

Prin **Raportul** tovarășului Nicolae Ceaușescu, urmat de cea mai amplă dezbateră înregistrată în anele contemporaneității noastre, vastul forum din zilele de 19-23 noiembrie și-a prelungit astfel ecoul mobilizator și lucid în conștiința întregului popor ca un unic generator de gând și de acțiune civică militantă în complexitatea revoluției pe care o trăim zi de zi, ceas de ceas ca pe o realitate intrată adânc, ineluctabil în ființa noastră.

Altfel spus, poporul român făurește astăzi revoluția lui socialistă ca pe **starea normală** a dimensiunii sale existențiale, adică total integrat în ceea ce putem numi un **nou stil** de muncă și de viață, stil marcând tot mai intens o nouă conștiință despre lume și societate, despre civilizație și cultură, despre om și umanitate. De aici și potențialul de continuă efervescență creatoare, în fond — capacitatea, de infinite resurse, în determinarea **noului** nu doar ca un fenomen de aspecte singulare, ci ca o legitate de virtualități umane la scara colectivității naționale. Se demonstrează, astfel, că, indicel de secretarul general al Partidului ca o **nouă calitate** este în deplină concordanță cu procesul structural al revoluției noastre în actuala ei etapă, înscriind noua spirală a progresului general pe care-l implică și-l promovează.

Mai presus de orice, se vede în aceasta cât de fecundă este privirea **din interiorul** vastei opere de construcție revoluționară fundată pe concepția făuririi de către masele largi populare a autenticei lor istorii, în deplină concordanță cu năzuințele, cu voința de afirmare și modelare a propriului destin. Este ceea ce s-a declanșat odată cu Congresul al IX-lea al Partidului și ceea ce s-a convertit în faptă vie pe măsura înaintării — astfel — până la cel de-al XII-lea Congres, de la a cărui tribună bărbatul intruchipind, în fruntea partidului comunistilor, geniul devenirii istorice a poporului său, i-a trasat cu atîta claritate și certitudine liniile directoare și de perspectivă ale dezvoltării materiale și spirituale pînă la primul deceniu al mileniului al treilea. Faptul că, în reverberația hotărîrilor marelui Congres al comunistilor, toți fiii patriei — începînd cu cei de vîrsta primului impact major de răspundere civică pînă la cei ce, aflați acum în anii legiuitei retrageri spre odihnă —, își manifestă cu atîta fervoare voința de a se afla, ca membri ai Frontului Unității Socialiste, în deplină racordare la programul viitorului luminos al patriei, confirmă în plus unitatea entuziastă a întregii națiuni intru temeinică, unanima lui edificare. În al cărei freamăt de măreție, cu toată căldura stimei și dragostei noastre, îmbrățișăm imaginea celui care de cincisprezece ani se află în fruntea Partidului și a Țării.

„România literară”

Desen de Raluca Grigorcea

Cîntec de stea

Am ochii celor care sorb lacurile cu stele cu tot
Și inima celui în care se-nvălmășesc fluturii, vîntul.
Săruturile mele au mireasma florilor cînd le răscoace-asfințitul,
Sînt vatra. Și steaua. Fîntîna. Cuvîntul.

Am ochii celor care privesc în zări nemărginite
Și inima celui în care foșnesc păduri de stejari.
Descălecat într-o țară de muguri, de zori și izvoare
Sînt ziua de miine. Clopotul ei de cleștar.

Vasile Nicolescu

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

Viața literară

Decernarea Premiilor speciale ale Uniunii Scriitorilor

„Poeții cîntă Republica”

● LA Academia militară generală, Uniunea Scriitorilor a organizat un festival de poezie patriotică sub genericul „Poeții cîntă Republica”. Cuvîntul introductiv a fost rostit de general colonel Octavian Orban. Si-au dat concursul Virgil Cărianopol, Mihai Gavril, Valeriu Gorunescu, Traian Iancu, Victor Tulbure și Violeta Zamfirescu.

● În cinstea sărbătoririi Republicii, cenaclul literar „Titu Maiorescu” al Asociației juriștilor din România a găzduit o ședință de lectură din creația lui Dan Bogdan (proză) și Adrian Frățilă (poezie). Totodată, au citit poezii patriotice din volumele lor, publicate în acest an, George Coltescu, Aurel Cîmpeanu, Teodor Maricaru, Petru Marinescu, Florian Saioc și

Gheorghe Țiplea — ca și actrița Lia Sahighian. Au luat cuvîntul Gabriel Iosif Chiuzbaian, președintele cenaclului, Vasile Cotigă, Virgil Mirescu, Gabriela Marinescu, Ioan Martiș, Atanasie Nasta, Yolanda Nicoară, N. Poșca.

● Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Ilfov a organizat la Căminul cultural din comuna Colibaș o seară de poezie patriotică dedicată zilei Republicii, la care au fost prezente: Virgil Cărianopol, Viorel Cozma, Valeriu Gorunescu, Dan Manolescu, Ion Potopin, Al. Raicu, Octav Sargetiu și Ion C. Ștefan. Membrii cenaclului literar al școlii generale au prezentat poeme ale scriitorilor noștri contemporani dedicate zilei de 30 decembrie.

● **CARTURARUL Bernhard Capesius**, prozatorul I. Peltz, romancierul și eseistul Ion Biberi, filosoful Constantin Noica. Patru mari scriitori cărora, conform unei tradiții instaurate în ultimii ani, Uniunea Scriitorilor le-a decernat, simbolic 22 decembrie, în cadrul unei festivități, premiile speciale pe anul 1979.

Primul, în vîrstă de 90 de ani, n-a putut participa la această sărbătoare emoționantă. Dar a fost prezent printr-o caldă telegramă adresată președintelui Uniunii Scriitorilor. Ceilalți trei s-au aflat, cu chipurile aureolate de bucuria clipei, în mijlocul marelui număr de academicieni, scriitori, vechi prieteni și rude ce au ținut să-l aclame și să-i îmbrățișeze, urîndu-le viață lungă și fericită.

Luînd cuvîntul, George Macovescu, președintele Uniunii Scriitorilor, a spus printre altele: „Sărbătorim în această zi patru scriitori care, prin opera lor de-a lungul multor ani, au onorat literatură românească. «Dout desespune o veche vorbă a strămoșilor noștri, dar de data aceasta ea nu și găsește aplicație în realitate. Acești patru distinși colegi ai noștri au dat nu cu gîndul de a primi ceva

inapoi, ci cu conștiința că, numai dînd ceea ce au ei mai bun, poate să se dezvolte în această țară o mare cultură, o mare literatură. Și astfel au mers pe urmele marilor lor înaintași. Cu atît mai mult se cere ca obște scriitoricească să-i cinstească. Consiliul Uniunii Scriitorilor, decernînd premiile speciale pentru anul 1979 scriitorilor BERNHARD CAPESIUS, ISAC PELTZ, ION BIBERI și CONSTANTIN NOICA, marchează stîmpana pe care toți scriitorii le-o poartă și le urează ca viața lor, cît mai lungă cu putință, să fie înnoțită mereu și mereu cu ce are mai scump un scriitor: opere literare”.

După ce s-a dat citire hotărîrii Consiliului Uniunii Scriitorilor cu privire la acordarea celor patru premii speciale, s-a făcut cunoscută telegrama expediată de la Sibiu de către Bernhard Capesius, în care, între altele, acesta a subliniat: „Consider că prin întreaga mea activitate literară și științifică, izvorită din pasiune și convingere, ca expresie a dimensiunii spirituale a populației de limbă germană din România, mi-am adus un modest aport la propășirea culturală a conaționaliilor mei și, prin aceasta, la

construcția civilizației socialiste a întregii noastre patrii. Cum se știe, talentul și puterea de muncă a populației germane din România sînt definitiv dedicate cauzei sincere a ridicării unei vieți noi pe întregul teritoriu al țării, în spiritul tradiției prietenii care leagă poporul român de toate celelalte naționalități conlocuitoare, literatura germană de la noi fiind expresia sensibilă a acestei comuniuni de sentimente și idealuri”.

În numele premiaților, a luat cuvîntul romancierul și eseistul Ion Biberi, care, după ce a vorbit despre identificarea vieții proprii a oricărui creator cu destinul comunității istoric-culturale din care face parte obligatoriu, a precizat: „Acei ce au avut privilegiul de a fi primiți în acest for al culturii românești, al Uniunii Scriitorilor, au, în ereditatea mea, îndatorirea supremă de a face din fiecare clipă a vieții lor o mărturie și o expresie a unor valori, în concordanță cu realitățile perene ale culturii românești, dar și cu ființa lor intimă, călăuzită spre îmbogățirea și diversificarea scrisului lor, în măsura aptitudinilor creatoare ale fiecăruia”.

Al. R.

● Tamási Aron — **OBȘTEASCA INVIERE**. Selecție reprezentativă din povestirile „celui mai de seamă prozator al literaturii maghiare din România interbelică” — cum îl numește prefațatorul volumului, Francisc Păcurariu; traducerea este semnată de Constantin Olariu. (Editura Kriterion, 316 p., 16,50 lei, 4 190 ex.).

● Cezar Ivănescu — **MUZEON**. Din volumul de versuri originale (care conține însă și traducerea poemului *Ismena* de Yannis Ritsos) reluăm: „taie-mi minile și ia — / și ia-mi, minile cu tine, / mă dor minile de scris / de la stînga înspere dreapta. / chinu-mi-s, alinu-mi-s, / numai scrisu-mi este fapta, / mă dor minile de scris / de la stînga înspere dreapta / chinu-mi-s, alinu-mi-s / numai scrisu-mi este fapta!” (Editura Eminescu, 174 p., 10 lei, 1.500 ex.).

● Ilie Purcaru — **PLANURI ÎN LUT**. Reportaje inspirate din realitatea devenirii contemporane a 30 de sate oltenice. (Editura Scrisul Românesc, 220 p., 7,75 lei, 5 090 ex.).

● Alexandru Ruja —

VALORI LIRICE ACTUALE. Volumul, avertizat în tinărul critic timișorean în *Argument*, „intentionează să surprindă citeva dintre direcțiile principale pe care evoluează poezia contemporană, mergînd nu pe un criteriu al generațiilor, ci pe o interferență a lor, în funcție de apropierea structurilor lirice”. (Editura Facla, 186 p., 6,75 lei, 3 440 ex.).

● Mira Preda — **CUNATELE LINIȘTII**. Cu o frumoasă prezentare grafică apare a cincea carte de versuri a autoarei, după *Promontorii* (1968), *Ascunsa vulnerare* (1971), *Cenusa unui ceas* (1975) și *Legile zborului* (1978). (Editura Eminescu, 186 p., 24 lei, 1 250 ex.).

● Emil Nicolae — **ROȘTIREA UNUI FLUTUR-RE-N LUMINA**. Reluăm versurile din *Înima poetului*: „stă în cumpănire / între fire și fire // iar dacă miresmele cîntului urcă prin vine / umbra se rupe din noi și din mine // iată hotarul abia delușit de departe / cum înfloresc pe limpedea filă de carte // în aerul patriei — cînd se înșenină — / e înima poetului această lumină”. (Editura Junimea, 80 p., 5 lei, 1350 ex.).

● Mihail Straje — **BALANS ÎNCREMENIT**. „Eu am trăit tot timpul printre poeți — mărturiseste autorul în acest volum de versuri, apărut postum. Și poate că m-am contaminat de la ei de această maladie fără remediu — poezia”. (Editura Litera, 76 p., 13 lei, 535 ex.).

● Petru Sfetcă — **CUM PANA VIEȚII**. Selecție de autor din volume apărute vreme de patru decenii, însoțită de un grupaj de traduceri, în spațiul intim al liricii universale. (Editura Facla, 132 p., 9,25 lei, 1 190 ex.).

● Venera Antonescu — **DINCOLO DE COCLAURI**. „Omăgiu postum a dusu tatălui, volumul este deopotrivă omăgiu perpetuu adus meagurilor natale. Inefabilul folclorului, modulațiile de doină și bocet ale unei limbi atît de armonioase în fluiditatea ei, le port în mine de cînd eram copil. Echipalentele în limbi afine (Cornel Mihail Ionescu, Cristiana Hinc și, sugesții, Irina Eliade, n.n.) au fost concepute ca un dialog limpede, menit a revela o dată în plus virtuțile și frumusețea graiului românesc” — afirmă autoarea acestui volum de versuri într-o notă lămuritoare. (Editura Litera, 101 p., 20,50 lei, 735 ex.).

LECTOR

La Muzeul literaturii române

● În prezența tovarășului George Macovescu, președintele Uniunii Scriitorilor, și a ambasadorului R.P. Bulgaria la București, Petăr Danilov Hristov, Uniunea Scriitorilor și Muzeul literaturii române au organizat o seară omagială consacrată marelui poet și luptător revoluționar bulgar, Nikola Vapțarov, de la a

cărui naștere s-au împlinit 70 de ani. După cuvîntul de deschidere rostit de Al. Oprea, directorul muzeului, prof. Constantin N. Velichi a vorbit despre viața și opera poetului. Poeta Maria Banuș a citit traduceri proprii din versurile celui omagiat. Au urmat lecturi din opera lui Vapțarov în interpretarea actorilor Iarodara Nigrim și Dinu Ianculescu.

„Teatrul lumii a treia”

● În cadrul conferințelor lunare ale Teatrului Mic, Valentin Silvestru și Peana Berlogea au vorbit, luni 17 decembrie, despre „Teatrul lumii a treia”. Manifestarea s-a încheiat cu lectura unor fragmente din viitorul spectacol al

teatrului, *Evul mediu întîmpiator* de Romulus Guga, în regia lui Cristian Hadgi-Culea. Prezentarea expunerilor și a spectacolului-lectură a fost făcută de directorul Teatrului Mic, Dinu Săraru.

Telegramă

Stimate și iubită tovarășe ALEXANDRU CAPRARIU,

Cu prilejul celei de a 50-a aniversări a zilei dumneavoastră de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor vă transmite un mesaj tovarășesc de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață lungă, noi succese în activitatea de creație literară și în munca obștească puse cu pasiune și devotament în slujba literaturii umaniste revoluționare din România socialistă.

La mulți ani!

GEORGE MACOVESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
din R.S. România

Revista revistelor „ETHNOLOGICA”

● „ETHNOLOGICA” 1/1979 se impune ca o contribuție prestigioasă în publicistica română de specialitate. Redactată în engleză, franceză și germană, revista se adresează unui cerc larg de cititori de peste hotare ce doresc să cunoască cercetările etnologice românești și rezultatele ei concrete, ca și ecoul creațiilor științifice românești în publicațiile străine de specialitate.

Sumarul relevă un orizont larg de preocupări. Recentul număr publică patru grupe de studii: una consacrată aniversării eminentului om de știință Valentin Al. Georgescu, care semnează studiul *La legende populaire du Contract d'Adam et ses implications juridiques* și o bibliografie specială a lucrărilor de etnologie juridică; o grupă de trei studii de *ecologie etnologice*: al lui David A. Kideckel (de la Department of Anthropology, Massachusetts), *Ecology, Anthropology and Culture Change*; Alexandru Ionescu, *Relations ecologiques de l'espace Carpat-Danubien et reflets ethnologiques*; și Viorel Soran, Ioan Puia și Ana Fabian, *Estimation by*

agro-ecology of the potential population in Dacia. Ultimele două studii valorifică resursele documentare ale ecologiei istorice și demografiei istorice dace; o a treia grupă de studii se referă, de altfel, la *cultura dacă și daco-romană*: Traian Herseni, *Le dragon dace*; Paul Simionescu, *Polisemic documents*; C. Stih-Boos, *Today Romanian Ethnomusicology. Some of its chief specific Problems and its proper place within the general Framework of today world Ethnomusicology*, și Paul Tutungiu, *The mythico-thracian substratum of Miorița*. Toate aceste patru studii se completează reciproc prin conținutul lor tematic și prin implicațiile convergente ce urmăresc transgresarea istoriei nescrise a poporului român prin documente etnologice. Ultima grupă de studii se referă la *cercetări comparative-istorice de cultură în sud-estul Europei*: Vasile Marinov, *Feursteinsicheln aus Gweih als Beweis für das Autochthonen aufkommen der Landwirtschaft in den Ländern der Balkanhalbinsel*; Viorica Dinescu-Szekely, *Le rapport entre le théâtre*

d'ombres turc et le théâtre roumain; Romulus Vulcănescu, *La fortune de Nasreddin Hodja en Roumanie*. În acest studiu autorul relevă un aspect inedit al „mitologiei humorului și estetice corespunzătoare”, în impactul cultural al povestirilor umoristice românești cu cele eroi-comice ale epocii turce.

Comentariile referitoare la ultimele lucrări ale lui: Jean Poirier, Anca Irina Ionescu, Mihail Marinescu, Traian Herseni, ca și ale publicațiilor: „Carpatobalcanica” și „Curare”, sînt semnate de Romulus Vulcănescu, Gheorghita Geană, Zamfira Mihail, Nicolae Dunăre și Mira Meitert.

Rubrica manifestărilor științifice internaționale prezintă programul celui de-al IV-lea Congres internațional de studii sud-est europene de la Ankara (13-18 august, 1979) și două relatări, una asupra *Conferinței româno-americe despre cercetarea științelor sociale în România*, ținută la Amherst (S.U.A.) de Paul Simionescu, și alta asupra *Simpozionului româno-american de la București*, despre interferențele culturale reciproce de Radu Dumitru Popa.

B.C.

Desen de Constantin Baciu

Ritmul inimii noastre este un ritm etern

1

Cind timpul timp, nemaivind ce face,
se-nchide și se culcă în găoace
și-adoarme pe o parte,
trist ca penajul unei păsări moarte,
și-asemena unui fanat buchet
stă să-și contemple propriul lui schelet, –
atunci cind nu mai e al nimănui,
eu mi-amintesc, chiar in absența lui,
de clipele incete,
și poate fără preț,
ca vinzătoarele de violete,
cuprinse de îngheț,
într-un amurg,
în piața unui burg,
de altele ucise de-un accident brutal,
izbite de o droșcă sau un val, –
de clipa fără chip
sorbită cu-nsetare de nisip,
imi amintesc și-acum
de clipele de scrum,
de clipa care mi-a intrat în casă
făcînd la capul străzii cale-ntoarsă,
de clipa uriașului canon
care fugea în spate c-un harpon,
de clipa geologică de-argilă,
care-a plesnit pămîntul fără milă,
de stolul lung de clipe verticale
care pătrund în fumul din furnale,
de opulenta clipă asemeni unui fald
stîrnit în mare de curentul cald,
de clipa ca un tir de artilerii
care începe la căderea serii,
și poate-mi amintesc, cu mult mai mult,
de clipa marginală a timpului incult.
Însă în clipele care se cern
ritmul inimii noastre este un ritm etern.

2

Se potolește gerul, se domolește focul
în timp ce încălzește înghețul taciturn,
și orele se prăvălesc din turn,
și-n aer curg, dacă-ai aflat mijlocul,
acestui timp, ca un gigantic pom,
să-i împrumuți un chip frumos de om,
și ritmul unei inimi ce bate pentru om, –
și cum altfel decît smulgînd, în schimb,
ghemuri funebre rătăcind prin timp,
organizate timp,
ca mărăcinii duși de vînt pe-un cîmp
pe care îi fixează, cu mult aplomb, nerozii,
scontînd pe viitoarele explozii.

Să curgă vremea ca un fluviu pur
cărui să-i fie cerul albastru abajur,
scutit de bombele cu neutroni,
iar cîrdurile mari de sturioni
să-și lase-n milul tandru, spre păstrare,
în joacă, semințele samare,
și-n undele lui calde,
în purure armonică schimbare,
să poată omenirea în pace să se scalde.

3

Desigur vremea poate fi constrînsă
să se dilate, să se stringă, însă
mișcările contrarii obnubilează flama
pe care-o storc ca să rămînă zeama
care devine lesne un colosal solid,
materie intactă și-apoi pămînt lichid
în care apa vie palpită, și-n curînd,
tresare pe versantul aerian, urcînd
și coborînd în focul care se-ncinge iar,
pînă ajunge-n apa de jos un nenufar, –
ciclu ritmat de forța ne-nteruptă
dintre-armonie și acerba luptă, –
iar omul e stăpînul total al unității,
culoarea lui : culoarea libertății.

4

E foarte greu să afli în ce scop
un marinar de cursă lungă
poate s-ajungă
penticostal sau epitrop,
și în ce scop brahicefalii nori
se lasă ciuruși de ciori,
e foarte greu să afli în ce scop
un degetar ar vrea să fie clanță
și pentru ce un cal de performanță
refuză să mai meargă în galop,
de ce o masă, chiar octogonală,
refuză la un prînz de gală,
nu oferit de-un oarecare,
să mai suporte linguri și pahare,
e foarte greu să știi în care scop
refuză rochia un garderob,
și datorită căror derapaje
un simbură refuză
să mai rămînă-n coaje.

5

Visez atît la tine că timpul se resoarbe,
visez atît la tine în visul meu cel orb,
că ai ajuns frumoasa fără corp,
o pulbere peste coline oarbe.
Și ai ajuns un murmur, un murmur infantil,

un icusar într-un culcuș de var,
timp răvășit pe care în zadar
il caută cel care-a fost copil,
un șemineu cu aripi de cocor
și cu șamota arsă, ca un miez
de rodie, și unde rar cutez,
cu ochii-nchiși, în pară să cobor,
iar flacăra haină și opacă
pare a fi corola unui mac
din care mici cristale se desfac,
ca niște fluturi reci de promoroacă.

6

În curtea unde cail au nechezat cîndva,
e azi o scenă amplă din bronz și mucava,
acolo unde se plîmbau prelații
răsună congruențele ovații,
în fosta cailor lucarnă
vedem azi Visul unei nopți de iarnă,
armate în derută, lumini cu triple faze,
spectaculare oaze,
inflexiunea gestului și-a vocii
exprimă esplanadele epocii, –
însă prin timpul galben și uzat
se-aude-al hergheliei nechezat.

7

Fecioarele de azi, sau din trecut,
purtate sînt ca niște flori pe scut,
purtate sînt în magicul toiaș
de frasin sau de fag,
în cercurile vîrstelor rebele,
pe care le izbesc, cu sete, de podele,
sau de pămîntul bătucit din arii,
în dansul lor sălbatec, călușarii,
și-acolo unde semnul lor rămîne
șișnesc spre cer izvoarele de grîne.

8

Nu, timpul n-are dreptul să refuze.
Mai poate să urzice ca unele meduze
atunci cînd sînt culese din ocean.
Zilele numărate într-un an
pot să cuprindă cițiva ani în șir, –
și dacă-ar fi chiar zece, nu mă mir,
pentru că-n clipele care se cern
ritmul inimii noastre este
un ritm etern.

Virgil Teodorescu

Premiile speciale

CRITIC de artă, eseist, critic literar, estetician, prozator de factură modernă (printre cei dinți în epocă), dramaturg, publicist incitant, traducător, autor de studii de specialitate în domeniul psihatriei și psihologiei antropologice, Ion Biberi este unul din puținii literari români de azi pe care-l putem numi, fără discuție, un umanist. Polivalența preocupărilor sale ne duce cu gândul la scriitorii care nu s-au dedicat unei forme literare anume, slujindu-le în mod egal pe toate, cu pasiune și devoțiune. Senior al literelor române de azi (născut în 1904), Ion Biberi poate fi definit și ca unul din creatorii de factură intelectuală ai culturii române care au înlesnit, prin lucrări originale, ca și prin traduceri, pătrunderea, la noi, a unor idei artistice inovatoare.

Medic ca profesie inițială și scriitor prin vocația analiticului, Ion Biberi este poate și exemplul cel mai tipic din istoria literaturii noastre de creator care împletește cele două profesii la fel de umaniste: medicina și literatura.

În 1935 publică romanul joycean **Proces**, atrăgând atenția asupra abilității prin care realiza un monolog interior. În 1936 publică un eseu despre moarte, ca temă filosofică, **Thanatos** (Premiul scriitorilor tineri al Editurii Fundațiilor), eseu ce se apropie nu numai pe plan tematic de romanul citat. În dezvoltarea prozei sale are o importanță deosebită faptul că în afara eseului **Thanatos**, subconștientul (ca domeniu de investigare) l-a preocupat pe autor cu o remarcabilă consecvență: **Funcțiile creatoare ale subconștientului**, 1938; **Visul și structurile subconștientului**, 1970; **Eros**, 1974.

Dar trebuie făcută precizarea că în oricare domeniu abordat, în opera scri-

itorului și medicului Ion Biberi, omul este centrul tuturor lucrurilor, personalitatea umană și destinul ei în istorie și existență ocupând prim-planul investigației și comentariului: **Individualitate și destin**, 2 vol., 1945; **Introducere în studiul eredității**, 1946; **Poezia — mod de existență**, 1969; **Viața și moartea în evoluția universului**, 1971; **Essai sur la condition humaine**, 1973.

Ion Biberi e prezent pe scena literară românească de peste cinci decenii, începând cu paginile găzduite de Tudor Arghezi în „Bilete de papagal” (1928), continuând cu hebdomadarele și ziarele interbelice, desigur, cu revistele de prestigiu ale epocii (cu o mențiune aparte, „Viața românească” și „Revista Fundațiilor”), pînă la revistele de azi; de altfel, scriitorul și-a publicat și republicat cea mai mare parte a operei după 1944.

Ca prozator, Ion Biberi se înscrie în istoria literaturii române prin patru volume: **Proces**, 1935; **Oameni în ceață**, 1937; **Cercuri în apă**, 1939; **Un om își trăiește viața**, 1946. În 1946, scriitorul mai anunța apariția unui roman (**Prăbușire**) și a unui **Jurnal de război**, cărți rămase, probabil, în manuscris.

Ion
BIBERI

Numai în romanul **Cercuri în apă** avem de-a face, într-o oarecare măsură, cu un roman de moravuri, cu implicații sociale directe. Celelalte trei romane se detașează de proza obiectivă, interesând ca posibilități de sondare a sufletului omenesc. În **Proces**, de exemplu, interesul cititorului este determinat de starea dramatică a eroului, de trăirile lui intense, concretizate pe plan estetic, prin descrieri în dicteu, aproape aluviionare. Remarcabilă, în acest sens, este dozarea efectelor literare, cu ceva de film interior.

Și în **Oameni în ceață**, autorul, după cum o afirmă simbolic și titlul, rămîne medic psihiatru, dar speculează terenul pentru a face descoperiri și comunicări legate de cunoașterea sufletului omenesc, dincolo de termenii și formulele conținute în tratate. Documentarul introspectiv revine ca temă și în romanul **Un om își trăiește viața**. Alegoria crepusculară, analiza sufletului intelectualului modern, în criză, descrierea stărilor de penumbră sînt, în mare, temele care-i reușesc acestui analist înzestrat. Prezentarea omului modern fără aceste realități ar fi falsă și incompletă.

În domeniul criticii literare, Ion Biberi ne-a dat cîteva volume: moderna

panoramă din **Études sur la littérature roumaine contemporaine** (Paris, Ed. Corymbe, 1937), **Profiluri literare franceze**, 1945, **Tudor Vianu, omul și opera**, 1966, **Poezia — mod de existență**, 1969; ultima lucrare definește în modul cel mai fidel multilateralitatea culturii și sensibilității autorului.

În sectorul criticii de artă sînt citabile lucrările sale: **Bruegel ciudatul** (1940), reluată în 1967 sub titlul **Pieter Bruegel cel Bătrîn, Artă suprarealistă**, 1973, **Ion Sava**, 1974.

Tot Ion Biberi ne-a dat și cea mai bună carte de interviuri din literatura română de azi, devenită carte de referință istorico-literară, **Lumea de mine**, 1946. E interesant de amintit cine răspunde la întrebările iscoditoare și sintetice ale lui Ion Biberi: Tudor Arghezi, George Enescu, Mihail Sadoveanu, Dimitrie Gusti, P. P. Negulescu, Felix Aderca, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Al. Rosetti, Anton Bibescu, Francisc Șirato, G. Călinescu, K. H. Zambaccian, Basil Munteanu, Petre Pandrea, Geo Dumitrescu, Ion Sava, Petru Comarnescu.

Nu am enumerat decît o parte din lucrările lui Ion Biberi, desigur, pe cele mai reprezentative. Ar trebui să adăugăm traducerile sale, eseurile consacrate literaturii universale, noile interviuri din 1968, piesa **Hanibal**, dar mai ales ar trebui consemnată aici atmosfera de intelectualitate, întotdeauna adusă la zi, pe care o degajă personalitatea scriitorului; pe acest autor îl admir de la vîrsta adolescenței mele, cînd elev fiind, Ion Biberi, autor cu prestigiu format, mă primea întotdeauna cu multă căldură și elegant protocol, în camera plină de cărți și de modernitate, de pe strada Sever din Turnu Severin...

Emil Manu

CONTRIBUȚIA originală adusă de I. Peltz la dezvoltarea prozei interbelice a fost observată imediat după apariția romanului **Calea Văcărești**, în 1933. Cu toate acestea, îndată după primul mare război I. Peltz putea fi întîlnit în paginile cotidianelor „Adevărul” și „Dimineața” sau ale revistelor cu orientare umanitară: „Chemarea”, „Lupta”. Întîile volume de schițe și nuvele: **Stafia roșie**, **Meșterul viață**, **Fiori**, tipărite între anii 1918—1919, închideau întreaga evoluție ulterioară a prozei sale de avengură. Sarcasmul și grotescul nu puteau ascunde realismul viziunii, acuitatea observației și senzația percepției vieții adevărate.

O vreme, ecloziunea mișcării de avangardă autohtone i-a inculcat sentimentul că ambianța novatoare de la „Punct”, „Integral” și „Unu” îi va crea posibilitatea valorificării mai complexe a resurselor sale native. Poemele acide din **Fantose vopsite**, 1924, aduceau o serie de „instantanee moderniste” izvorite dintr-o atitudine pamfletară, pe care E. Lovinescu o explica prin contagiosul exemplu al lui T. Arghezi. Înriurirea avangardei este și mai evidentă în **Viața cu haz și fără a numitului Stan**, 1929, una dintre primele cărți ale prozei autohtone care experimenta resursele imaginative ale suprarealismului.

Cu **Horoscop**, 1932, I. Peltz revine la realismul inițial, ce va pregăti apariția romanului **Calea Văcărești**. Acum abia, prozatorul își descoperă adevăratul izvor al inspirației sale epice: lumea evreiască. Lumea aceasta o cunoștea din interior, dramele și năzuințele ei îi erau familiare și de acum încolo o va explora tenace pe liniile esențiale existențiale. Instinctul sigur al prozatorului autentic aici se dezvăluie. Asemenea lui Ion Călugăru, Ury Benador, I. Ludo, ori Sergiu Dan, I. Peltz se apleacă cu duioșie și tendință umanitar-moralizatoare asupra destinelor comune, insignifiante, în tradiția unei bune părți a prozei naționale.

Calea Văcărești este romanul monografic al unui cartier bucureștean și valoarea sa artistică se bizuie pe scrutarea umanității sub aspect psihologic și sociologic, în cîteva momente fundamentale. Așa se explică insistența asupra

reacțiilor sufletesti determinate de căsătorie, reuniunile confesionale, înmormintare etc. I. Peltz vibrează îndeosebi la suferințele fizice și morale ale semenilor, negustori ambulanti, croitorese bolnave de cancer, actori ratați ș.a. Peste această lume, I. Peltz așterne o viziune sentimental romantică; ea ascunde, asemenea umanității imaginate de T. Arghezi în **Flori de mucigai**, nobile candori sufletesti.

Foc în hanul cu tei, 1934, aducea un element tipologic nou: diferențierea de clasă în rindurile minorității evreiești. Micu Braun, individ întreprinzător, în descendența lui Dinu Păturică, este César Birotteau al lui I. Peltz. Personajul străbate spațiul unei spectaculoase ascensiuni pe treptele ierarhiei sociale, exploatănd fără scrupule sărăcia cosanguinilor. Speculațiile financiare, îndrăznelile enorme, demne de imaginația lui Balzac, adăugate amoralității eroului, imprimă un ritm trepidant acțiunii. Nu mai puțin interesantă este drama etică a personajului, grefată pe un autentic, dar tardiv, regret.

Pe pinza socială a epocii, prozatorul așează numeroase destine secundare, sfîșiate de aceleași drame etern-umane: iubire neîmpărtășită, spaima morții inevitabile, nostalgia depărtărilor. Patologicul, bolile incurabile nu lipsesc. Multe personaje se sting, fizic sau spiritualmente, din cauza orizontului limitat, a mediului potrivit, dar nu e mai puțin adevărat că multora le lipsesc deprinderile practice și intelectuale corespunzătoare. Cînd înzestrarea există totuși, ea nu poate fi valorificată datorită unor

deficiențe voliționale. Exemplul tipic rămîne Ioină, poet și gînditor autodidact, cunosător al lui Marx, însă și al anarhistului Stiner. De aici izvorăște melancolia autentică a romanelor lui I. Peltz.

Foc la hanul cu tei semnifică definitivă cristalizare a personalității prozatorului și tocmai de aceea **Amor incuiat**, publicat inițial în foileton de săptămînalul „Vremea” în 1933, a dezamăgit prin atracția naturalistă spre patologie, spre viața instinctuală, obscură. Rezervele criticii l-au determinat pe I. Peltz să se îndrepte, cu **Actele vorbește**, 1935, către mahalaua provincială românească. Dorința legitimă de a lărgi aria tematică a observației nu este susținută și de adecvata cunoaștere a noilor realități sociale.

Următoarele șase romane: **Moartea tinerețelor**, **Toapele**, **Deabușilea**, **Noaptea domnișoarei Mili**, **Pui de lele**, **De-a viața și de-a moartea** reiau cu inevitabilă monotonie problematica romanelor anterioare. Descendența valorică își are explicația atît în ritmul sufocant al publicării (toate au apărut între anii 1936—1939) cît și în imposibilitatea de a imagina în aceeași lume conflicte general-umane.

DUPĂ o patetică evocare a dramelor trăite în perioada dictaturii antonesciene (**Israel însingerat**, 1945), I. Peltz se reapropie de lumea rămasă familiară dintr-o nouă perspectivă, însă cu identice mijloace și procedee artistice. Schițele și nuvelele incluse în volumele: **Inimi**

zbuciumate, 1962, **Fauna burzuluișilor**, 1965, **Instantanee comice și nu prea**, 1967, reiau aceleași întîmplări mărunte de ieri și de azi ale periferiei bucureștene. Un interes aparte suscită romanul **Max și lumea lui**, 1957, care calchiază personajul principal din **Foc în hanul cu tei**.

Max Gros parcurge o mărire și decădere similară cu aceea a lui Micu Braun, cu deosebirea că prăbușirea, determinată de pedeapsa divină în **Foc în hanul cu tei**, este acum consecința directă a instaurării noilor relații de producție. Tatăl lui Max, negustor de mărunțisuri, sădește de timpuriu în sufletul copilului duritatea necesară în lupta cu existența: „Să nu-ți fie milă de nimeni! Nici de tine n-are să-i fie milă nimănui!”, adăugînd invariabil: „Fără bani ești ca și mort. Nu-ți ajuta nici mîntea, nici caracterul, nici știința. Mori cu ele de foame!” Și, într-adevăr, evoluția va fi pe măsura așteptărilor: fabricant celebru, coproprietar al concernului „Vico”, om de afaceri cu ilimitată influență politică. Dincolo de succesele profesionale și mondene, de satisfacțiile biologice și reușitele economice, Max intuieste golul spiritual lăuntric ce i se dezvăluie pe neașteptate în întreaga sa ađincime la lectura unei cărți de poeme.

Confesiunile din **Cum i-am cunoscut și Amintiri despre viața literară** re creează împrejurările celor dintîi întîlniri cu Slavici, Rebreanu, Bacovia, Camil Petrescu ș.a. Memorialistul vibrează îndeosebi la dramele morale al căror mator este. Într-o cafenea, Coșbuc nu este lăsat să se așeze la o anume masă pentru că aceea, îi explică chelnerul, era „masa poezilor”; Macedonski neagă orice legătură între știuta epigramă și imbolnăvirea lui Eminescu; Al. Sahia explică de ce a renunțat la viața monahală etc. etc.

Șase decenii de neîntreruptă activitate literară conturează profilul unui scriitor viabil care, chiar dacă nu a pășit în primele rînduri, a adus o voce distinctă, cu timbru inedit, în cîmpul prozei românești.

Ion Bălu

ale Uniunii Scriitorilor

UNA din personalitățile cele mai marcante ale lingvisticii și ale științei literaturii germane autohtone, Bernhard Capesius, a împlinit de curând frumoasa vîrstă de 90 de ani. În Bernhard Capesius cinstim nu numai omul de știință riguros și dascălul talentat, ci și scriitorul înzestrat, mijlocitorul între cultura germană și cea română. În pofida relativ scurtei sale activități artistice dintre anii 1919—1929, Bernhard Capesius este considerat de istorici literari de talia unor Karl Kurt Klein și Harald Krasser ca fiind una din figurile centrale ale scrișului interbelic german din țara noastră, verigă de legătură între literatura germană autohtonă tradițională, de la confluența veacurilor, și cea modernă. Ca profesor, lingvist și literat, Bernhard Capesius, membru al Uniunii Scriitorilor și din 1970 membru al Academiei de Științe Sociale și Politice, a adus o contribuție de neprețuită valoare la îmbogățirea tezaurului culturii germane din țara noastră cît și la îmbogățirea culturii românești.

Bernhard Capesius se naște în anul 1889 la Sibiu, ca fiu al unui învățator. Primind numeroase îmbolduri spirituale în atmosfera cultivată a casei părintești și la școală, este lesne de înțeles că tînrul își pune de timpuriu talentul poe-

tic la încercare. Studiile — de germanistică, latină și teologie protestantă — și le face la universitățile din Jena, Budapesta și Berlin, tot la Berlin obținînd în 1911 titlul academic de doctor cu o teză de lingvistică despre dialectele săsești. Întors în patrie, Bernhard Capesius funcționează ca profesor la Sibiu pînă în preajma primului război mondial, continuîndu-și munca de dascăl după război pînă în anul 1924. După aceea dă curs solicitării de a activa în București, unde preia conducerea liceului german, funcționînd concomitent și ca lector onorific la catedra de germană a Universității. Colaborarea sa la filiala din Sibiu a Academiei, filială organizată în 1956 și unde Bernhard Capesius avea să devină coordonatorul lucrărilor la marele **Dicționar al dialec-**

Bernhard CAPESIUS

telor săsești din Transilvania, continuă în fond, sub altă formă, activitatea pedagogică a savantului, de altfel reluată după cel de al doilea război mondial. Un domeniu predilect al omului de știință Capesius l-a constituit dialectologia, tărîm în care a dat, printre altele, lucrările: **Landlerii în Transilvania**, **Considerație lingvistică complexă în dialectologia transilvăneană**, **Caracter și formare a dialectului săsesc**. Strădaniile cercetătorului literat — amintim aici doar culegerea despre tumanști germani din Transilvania, **Ei au grăbit mersul lucrurilor** (1967) —, lucrările sale științifice în genere, se disting prin simț al răspunderii, consecvență în realizare, claritate a formulării și stil exemplar.

Opera literară a lui Bernhard Cape-

sus, compusă din lirică (**Pinze spre eternitate**), dramaturgie (**Copilul zăpezii**, **Brizantii**), proză (**Frumoasa moarte**, **Victoria**, **În Țara Veche**) și reunită de curînd în culegerea reprezentativă **În Țara Veche**, Editura Kriterion, București 1975, îl așează printre condeiele de frunte ale literelor interbelice germane din țară. Toate operele literare ale autorului poartă amprenta profundei tulburări pricinuită de cataclismul primului război mondial, componente compoziționale de seamă dovedindu-se dorința unei vieți plene în serviciul artei și renunțarea la aceasta, determinată de cadrul cvasilimitat, uneori provincial al vieții transilvano-săsești cu care autorul este confruntat după întoarcerea sa de la studii. Raporturile între cele două constante suferă însă cu timpul o mutație — de la înțelegerea individuală a problematicii amintite la cea socială. Cu toate că opera artistică a lui Bernhard Capesius este de dimensiuni restrînse, o considerăm reprezentativă pentru o anumită fază a dezvoltării literaturii germane din România și în același timp o privim ca pe fructul valoros al unui episod din exemplară viață a unui om plinar angajat în serviciul colectivității.

Rolf Frieder Marmont

Constantin NOICA

DACĂ mi s-ar cere să povestesc ceva interesant despre limba română, probabil că aș aminti mai întîi etimologia surprinzătoare a însuși substantivului **cuvînt**, provenit din latinescul **conventum** = înțelegere, și aș zice că limba română va fi fiind astfel singura care „păstrează” amintirea principiului constitutiv al limbajului: convenția, înțelegerea.

Aș mai putea să mă mir că, deși nu avem documente de limbă românească pentru un întreg mileniu, cuvintele a scrie și carte, latinești, nu au încetat să existe la cei care — din ce motive? — au preferat să se înțeleagă între ei prin viu grai. Omoară scrisul cuvintele? Cine ar putea să nege?!...

Și multe alte întîmplări și povești asemănătoare aș mai putea adăuga, foarte multe din folclor: proverbe, ghicitori, anecdote, zicători cu subiect „lingvistic”, pentru a încheia că lucrul cel mai interesant ce se poate spune despre limba românească este conștiința sa de sine, înalta frecvență cu care cuvintele, în rostirea românească, întorc asupra propriei lor alcătuirii gîndul vorbitorului. Căci nu spune oare Blaga — Poetul, așadar — că miracolul păstrării limbii noastre nu poate fi lămurit dacă nu ținem seama de conștiința lingvistică a vorbitorilor, pare-se deosebit de vie la cei mai mulți? De conștiința lor că vorbesc o anumită limbă și voința de a n-o schimba cu alta.

Vor fi simțit acei strămoși neștiutori de carte scrisă, dar cumplit de înțelepți, că limba românească le este cea mai temeinică patrie, așa cum se înțelege și din însemnările unui Antonio Bonfini, sec. 15, despre acei valahi care „se încrîncenează astfel încît par că se luptă nu atît pentru supraviețuire, cît mai ales pentru a-și apăra astfel puritatea limbii”. Ce sfînt motiv i-a făcut să țină la vorbele graiului lor mai mult decît la bunurile lu-

mii prin care treceau pieritori, înzindindu-se de bună voie întru nepierirea limbii ce le-o lăsase părinții din părinți? Vor fi păstrat-o pentru că nu reușeau să traducă Miorita în nici una din limbile cu care vremelnicia istoriei îi pune în cumpănă?

Cîtă îndreptățire au avut cei ce n-au lăsat să piară limba românească s-a vădit apoi în diverse chipuri. Cel mai deslușit din chipuri s-a numit Mihai Eminescu. Alte îndreptățiri s-au străduit să aducă, după puterile fiecăruia, toți cei care au ostenit la „creșterea limbii românești și-a patriei cinstire”. Puține sînt literaturile și culturile atît de organice legate de limba în care s-au desfășurat precum este literatura și cultura noastră de negîndit în afara rostirii românești. Și nu numai cultura, ci și istoria noastră, însăși ființa poporului român.

Cît de strîns este acest legămint a arătat-o foarte lămurit și Constantin Noica în ultimele sale cărți.

Filosofia limbii, a limbii române în primul rînd, pe care ne-o propune Constantin Noica, se înscrie într-o direcție inaugurată de Platon și Ennius, continuînd cu Harris, Leibniz, Condillac, Herder, Humboldt, cu Vossler, Sapir ori Whorf, care au legat, la fel, studiul limbii de studiul gîndirii, al mentalității, al spiritualității celor cărora limba le servește nu numai ca mijloc de comunicare a ideilor, ci și ca „instrument dătător de învățatură și discriminator al naturii lucrurilor” (Platon), adică acei care au căutat în limbă nu numai regulile de convertire a arbitrarului în motivat, ci au căutat

în ea și un adevăr. Constantin Noica, mai mult ca oricare în cultura noastră, și-a propus a descoperi adevărul românesc al rostirii noastre.

Examenul filosofic la care este supusă limba română în cărțile lui Constantin Noica, și odată cu limba română spiritul românesc, inseparabile unul de alta, țintește să descopere nu numai originalitatea spiritualității românești „difuze” în țesătura limbii, ci și șansele de proiectare în universalitate a soluțiilor încercate pe meleagurile limbii române. Căci, continuă filosoful român, „dacă pe pămîntul românesc ar crește o plantă hrănitore ce nu se găsește în alte părți, ar trebui să dăm socoteală de ea. Dacă în vorbirea noastră s-au ivit cuvinte și înțelesuri ce pot îmbogăți gîndul omului, dar nu au apărut în vorbirea și cugetul altora, sîntem de asemenea datori să dăm socoteală de ele”. Deoarece în acest grai sînt spuse „lucruri ce nu s-au rostit întotdeauna în alte limbi și care le-ar putea îndemna pe acestea să se mlădieze după cuvîntul nostru”.

Dăruindu-și cărțile cu această nouă și generoasă perspectivă, Constantin Noica se distinge atît de iluștrii săi predecesori mai sus amintiți, cît și de cei care la noi, intuind calea pe care acum Noica o deschide larg, au dat seamă de cuvinte „specifice” ca **dor**, **jale**, **farmec**, cei mai mulți ocazional și întîmplător, în desfășurări limitate. Constantin Noica, prin opera sa filosofică din ultimii ani — cea pe care o cunoaștem —, s-a angajat la o întreprindere de durată și de proporții

impozante, descoperind în țesătura limbii noastre nu doar momente de iluminare unică, ci o adevărată gîndire infuză bine articulată într-un sistem de valori și relații originale, un sistem de raportare multiplă a ființei umane la problemele existenței, descoperind limbii române disponibilități rarissime nu numai pentru a îmbrăca cele mai subtile gînduri, dar și pentru a stimula, prin exercițiul pur și simplu al limbii române, ivirea printre vorbitorii ei a celui pe care Noica îl așteaptă să fie Eminescu al filosofiei românești. Cărțile lui Constantin Noica, mai mult decît oricare altele, îl anunță și-i îndreptățesc apariția, precedîndu-l cu puțin pe parcursul unei tradiții de gîndire românească, vie, precum s-a văzut la început, în inșeși limba românească și folclorul românesc. Tradiție continuată de toți marii cărturari ai neamului, autentice momente de conștiință de sine a limbii române, printre care Constantin Noica reprezintă, fără îndoială, unul din momentele cele mai durabile.

Dar cărțile lui Constantin Noica mai aduc și o altă îndreptățire de sine a limbii române: frumusețea însăși a limbii în care scrie Constantin Noica. În cărțile sale își dau întîlnire, într-o fericită cununie, deci încununare, toate straturile limbii române, multe răzbu-nîndu-se astfel de uitarea nedreaptă din care le scoate Constantin Noica. Scrisul său subtil și elegant, deopotrivă de clar și de expresiv, ne pune astfel dinaintea ultimei întrebări: Constantin Noica este mai întîi și întîi filosof sau scriitor? Probabil că nu vom ști niciodată! Și astfel Constantin Noica se înscrie încă o dată în descendența unei nobile tradiții a culturii românești.

Ion Coja

Portrete de Ion Cucu

Înveșmîntat în visul mulțimii

I

Prin soare ca fluturii cuvintele
ele-mi sunt haina de lucru
prin ele aerul
din ele vămuitul somn
zvonul pe obrazul meu dimineța

cuvintele-s ochii
albastre umblă prin lume
prin ele vocea
și albul nemărginirii

ies din adîncuri din vină
în ceasul nemărginirii
ies din adîncuri din vină
și miinile mișcă noaptea din țîțini
pe inima ei întunecată
un dans
din cuvînt de fîntîni —
un tărîm de lumini

II

Se prăbușește noaptea
o aud
sub povara pietrelor-gînd
rememorînd întunecimile ei
din inima părinților
cît Țara de mare cît Numele ei
se sfărîmă noaptea-n noi
arde o ciudată grădină
trece pe cale omul-izvor
în abur lumină

cine nu se luminează-i umbră
cine nu se luminează-i umbră
și-i pată-n lumina din noi

III

Acoperișul casei mele deal-durere
tăiat la mijloc de un briu
și muntele gîndit de stele

triunghi de măsurat ogorul
lăcaș al ființei mai ființă
purtînd în graiul pietrei rîu
în care văzu-și cere dorul

și-i lacrima din alfabet
picurată luminare-ncet
semn al piramidelor născut
pe-nălțare început

IV

Umbra mea — umbra ta
rostuire de ziuă
în naștere să se piardă
dînspre lucruri să crească
fiece clipă altă cuprindere
maramă albastră pe dealuri domoale
mereu iscoditoarele
umbra mea — umbra ta

V

Înveșmîntat în visul mulțimii
durerea izvorului este
chipul lui ca inima fîntinii
singeră inima lui în zămislirea zilei

El nu cunoaște păcatul
înveșmîntat în visul mulțimii
ca o pală de vînt numele lui
pe fața ta Țară
pe propria-ne fereastră
din nestare deschisă-n părinți

VI

Înveșmîntat în visul mulțimii
pe inima nopții calcă Poemul
tulburate stele cad în zăpadă
veghea de sub platoșa albă ingenuă
incolțește

cîntă în ochii lui Rațiunea
iubirea mîinii înstelate plutind
ca o barcă în larg
cînd din roua palmei porumbeii respiră

VII

Eu n-am mințit
și n-am să mint vreodată
mi-e Țara legămînt și Tatăl meu Lumină
albul rămîne alb negrul e negru
în marea de oameni mă pierd
mereu de veghe caut ciudata Bucurie din
obrajii copiilor
și-aleg Frumusețea care mai scapă
și-i ușă pentru sufletul-munte

vă spun pe nume fără sfială și bune și rele
și aerul stricat din faptele noastre
în alchimia veacului meu spînzurat de alt
veac

înveșmîntat în visul mulțimii

nu v-am mințit
Țara mi-e legămînt și Tatăl meu Lumină

VIII

Dintr-un verb clădește țara
în obrazu-i cîmp magnetic
sărbătoarea noastră calea
prin hotare vechi și sfinte

n-am obrazul jefuit
treccerilor din cuvinte

IX

Eu am venit numele Țării slobod să-l știu
din sinele nostru cel mai frumos și mai viu
am venit
de-adevăratalele am venit
în Adevărul nostru slobod să fiu

X

Statornic ne privim în față
bogați cu orice dimineța

sărac e cel fără de Țară
și n-are loc în graiul lui să moară
iubita-n țesături de ceață
sub pranice pe-un braț de rîu
icoane-săunii pe sub gheață
și cai de lemn purtînd pustiu
și cîtă frică-n orice seară
străină doar prin el coboară

XI

Oamenii pămîntului mă-ntîlnesc lîngă ziuă
oamenii grăbind Adevărul din lucruri
înjurăm întîrzierile din noi
pe ușa degeratului tramvai
și visăm orizonturi alt miine
îngropînd încă unul din bolnavii mei cai
dimineța mă-ntîlnesc cu Ideea
poet și miner oțelar și femeie
aducînd în tramvaie floare și gînd
duh de innoire dimineța
polenul luminii visul mulțimii
după o noapte de muncă și ceartă

după o noapte de muncă și ceartă
vorba lui aspră vorba lui blindă
vorba mea aspră vorba mea blindă
se citesc în palma zilei

dimineța mă întîlnesc cu Partidul
îmi întinde din neliniște o mină
omul cu aceeași întrebare

coborîm pe traversele lumii
înveșmîntați în visul mulțimii
și prin jur puterea zămislirii

transparentă-i nașterea și viață-i graiul

XII

Cîtă exuberanță
coline-n văzduh
plutire pe ceața din vise
Coloana Cerului
în ochii noștri-mbracă
sus în rotire Miinele
din Azi albăstrit pe Calea de jos
tremurător chipul și transparent
din invincibila fîntină
tălmăcindu-ne părinții
pre moarte în viață călcînd

Coloana Cerului
vamă în hotarul zilei
vamă trupul înșorit în lumină
cînd urma se descâlță de sine
cînd urma se descâlță de lut
liberă ideea și albă-n Cămașa Patriei
ne-nveșmîntă.

Ion Iuga

Correspondența lui Odobescu

PERSONALITATE cu totul în afară de serie, de o rară complexitate, adeseori derutată, uimind și conștientându-și calitatea talentului literar și excepționala erudiție, fără a-și da însă măsura tuturor mijloacelor, atât în literatură, cit și în știință, Alexandru Odobescu *) a lăsat și o foarte interesantă corespondență, acum între-oară în curs de publicare completă. Ca și în cazul lui Titu Maiorescu, al cărui așa-zis „olimpianism“ a fost mai de mult dezmințit, în lumina mai ales a scrisorilor de adolescență, ne vom putea face o idee mai justă despre bărbatul care a lăsat urmașilor o similară imagine de echilibru moral și de dominare. Și tot ca la marele critic, încă din adolescență surprindem la Odobescu o formație intelectuală foarte timpurie, o precocitate uimitoare, premise ale unei puternice individualități și ale unei existențe dramatice.

Întia scrisoare, trimisă mamei sale de la Balta-Albă, satul Grădișteța din Vale, la 8 iulie 1847, și scrisă în limba franceză, pe care o stăpânea la perfecție, este a unui adolescent care implinise, de două săptămîni abia, vîrsta de treisprezece ani. O cunoaștem dintr-o versiune a lui N. Iorga, care i-a intuit deosebita importanță de document sufletesc. Din capul locului, genialul băiețel spune că raportează despre cele întimplite în interval de o săptămîină, după însemnările lui zilnice :

„Copiez în această scrisoare jurnalul meu din săptămîina trecută. Iată-l!“
 Și urmează o lungă scrisoare, în care povestește călătoria cu poșta, de la moșia din Călareți, prin Buzău și Rîmnicu-Sărat, sosirea la Balta-Albă, descrierea primitiviei localității balneare, a locuitorilor și vizitatorilor, a petrecerilor („de două ori pe săptămîină bal mascat și o reprezentare de circ“), calitatea proastă a băii, vîrtejurile de zăă, cunoștința înștinții, variațiile meteorologice, frumusețile naturii. Paragraful acesta dezvăluie pe poetul în nuce :

„Luna-și desfășura farmecul pe un cer albastru stropit de nori fini (nuances) ; sticlele erau puțin, și acele pe care le vedeai chiar aveau strălucirea lor slăbită de a lunii, care-și resfrîngea razele de aur în apele lacului, pe care un vîntușor blind le făcea să se zbanguiască grațios. De jur împrejurul lacului se mai zăreau focuri mărunte, care păreau că-i fac o cunună de sticlă. Fulgere slabe (șineau ici și colo din toate părțile, și păreau niște vulcani depărtați, în mișcare“.

În prealabil, scrisese :
 „Noaptea aceasta e minunată, de aceea am și făcut o descriere foarte romantică“ (în jurnal, desigur !).

Mai departe, în paragraful următor, final, epitetul revine :

„Mă miram cum se poate ca un lucru care e așa de material la lumina soarelui să fie așa de romantic sub lună“.

Într-adevăr, există un feeric nocturn, care transfigurează imaginea diurnă a lumii.

Scrisoarea se încheie cu trăsături de atenție familială, și cu formula finală :

„Fiul tău foarte devotat

Alexandru“.

Nu ne putem stăpîni regretul că, după un atât de strălucit debut epistolar, la vîrsta de treisprezece ani, nu ne-a rămas jurnalul de adolescență, care ne-ar fi revelat evoluția unei mari personalități încă de la acea vîrstă, precum și că următoarea scrisoare, datată „Paris, le 12 octobre 1851“, denotă un gol de peste patru ani, pe care sintem siliți să-l umplem cu imaginația.

Din biografia lui Odobescu știm că începuse învățătura acasă, cu un oarecare Birtzescu și că o continuase la Colegiul Sfîntul Sava. Se vede că de la mama lui, Catinca, născută Caracaș, fiică de doctor, căsătorită cu o Filittiis, deprinse folosința cursivă a limbii franceze și scrierea ei, mai puțin perfectă, fie din grabă, fie din neglijență, fie din învățătura empirică, fără rebarbativele reguli gramaticești, ca acelea ale succesiunii timpurilor, ale acorurilor etc. Pentru cititorul acestei corespondențe, în cea mai mare parte redactată în limba franceză, ispiteste la tot pasul impulsul de a interveni în spiritul prea adeseori sacrificatei gramatici, dar farmecul conținutului compensează imperfecțiunile și stăvilește pedantismul lectorului.

Aceasta de a doua scrisoare, adresată lui Alfred Dumesnil (dinerele lui Michel), care-i trimisese din țară, în al doilea an de ședere la Paris, o ladă cu cărțile cerute, este de două ori prețioasă : întii, pentru că i-a prilejuit lui Odobescu să-și exprime dragostea de a-și revedea „mes livres, mes chers livres“, în bună ordine expediate, și al doilea, de a-și defini preferințele temporale, după o vilegiatură în Normandia. Tălmăcim :

„Nu vă supărați pe mine, Domnule. Nu spun de rău despre Vascoeil ; n-aș avea temeieri s-o fac, dimpotrivă, amintirile ce

mi-au rămas sînt foarte plăcute ; dar impresiile mele despre Normandia sînt acelea ale unui meridional, neobișnuit cu această climă. Copil al Sudului și al cîmpiei, înțeleg dragostea pentru Miază-Noapte și pentru vale, căci cer (l'exige) să se înțeleagă și dragostea mea pentru soarele arzător și pentru tîspă“.

Să se rețină această trăsătură fundamentală de spirit a celui ce avea să scrie pagini atât de calde despre Bărăgan.

Într-o altă scrisoare, din același an, către același corespondent, încheie cu pașoptiștilor noștri, Odobescu, priceie al pașoptul revoluționar :

„Salut et fraternité“,

în limba noastră :

„Salutare și frăție !“

DIN ACEIAȘI ani ai studiilor pariziene (trecerea bacalaureatului și frecventarea cursurilor universitare de greacă și latină) datează o importantă scrisoare către fratele mezin al pașoptistului Ion Ionescu de la Brad, viitorul istoric, profesor universitar și orator Nicolae Ionescu (1820—1905). Cu toată diferența de vîrstă, mai tînărul Odobescu i se adresează intim, „Prietene“, exprimîndu-și părerea de rău pentru lunga tăcere intervenită în relațiile lor. Se vede că ei se cunoscuseră în cercurile progresiste de la Paris, în cadrul societății „Junimea română“. Poate dintr-un nemărturisit complex, scrisoarea, oricît de frumoasă, distonează în corespondența generală a lui Odobescu, prin nu știu ce notă susținută de savantlic, începînd cu amintirea zilelor cînd

„...de dorul unui prieten, cu care dezbăteam (peripateticește și sub influența salutară a înțeleptei antichități) ideile ce-mi insuflau neîncetat ale mele studii...“

continuînd cu mențiuni din Platon „...intemeiate chiar pe o înaltă încredere în puterea și-n mlădiea cuvîntului...“ cu rugămîntea de a-l ține în curent cu tendințele școlilor superioare ieșene și încheind cu o neobișnuită mărturie de credință patriotică :

„...gîndește-te la țara noastră, dorindu-i marea putere a Englierei, și sufletul eroic și luminat al Eladit vechi ; dar nici egoismul celei dintii, nici ticăloșiile Greciei moderne“.

Întoarcerea în țară se face după patru ani, în cursul cărora o anumită înclinare către boemă și trîndăveală l-a împiedicat pe Odobescu să-și încheie studiile universitare cu o diplomă de licență, deși se pasionase de limba și literatura greacă, sub îndrumarea celebrului elenist Émile Egger.

Străbătînd Germania pe calea ferată, via Colonia, Dresda, Praga, Budapesta, apoi pe Dunăre pînă la Giurgiu, Odobescu, însoțit de D. Berindei, care va fi colaboratorul său la **Revista Română**, ajunge la București la 5 octombrie 1854, după patru ani de absență din țară, hotărîtori pentru desăvîrșirea formației lui intelectuale și a acumulării unei vaste culturi istorice, artistice și arheologice.

Străbate într-una din acele scrisori de pe parcurs, către mama lui, frecvența lipsei bănești, exprimată ciudat într-o vocabulă franceză înștinată, dar apropiată de un etimon latinesc : „la pecune“ (de la lat. **pecunia**) ; corect „le pecule“ (de la lat. **pecillum**).

În momentul întoarcerii. Odobescu avea conștiința rea, pe care și-o mărturisește astfel mamei :

„Tata m-a primit cu multă tandreță ; e foarte bun cu mine ; blîndetea cu care mi-a făcut reproșuri îmi dovedește că ar fi fost mai bine să-i declar mai din vreme greșelile mele ; aceasta ar fi preîntîmpinat poate multe lucruri neplăcute“ (în tălmăcirea noastră, scris din București cu data de 8 octombrie 1854). Odobescu cădea în țară pe vremea războiului ruso-turc, sub ocupație turco-austriacă.

Iată tabloul situației politice :

„Toți românii, popor și boieri, sînt în favoarea turcilor. Omer-pașa e aci cu o armată ceva mai bine echipată decît cea de pe malurile Dunării, dar influența lui nu e simțită în politică. Austriei, de care te împiedici la tot pasul și își impart orașul cu turcii, sînt în mod cordial detestați. Știrbec (domnitorul n.n.) e pe fața urît ; lumea își bate joc de el, și, zău, face proastă impresie. S-a întors la București cu soția lui, și cu excepția austrie-cilor care-l ocrotesc, nimeni nu i-a ieșit în întîmpinare. S-a alcătuit un nou ministru, astfel compus : Ioan Filipescu — afacerile din lăuntru, Plagino — secretar de stat, Vulpache (Filipescu, n.n.) — la justiție, Cîmpineanu — la culte, N. Băleanu — la finanțe, Otetelișanu — controlor și nemuritorul Năsturel [scare] și-a dat zice-se, demisia. Nu se știe ce va urma, dar probabil principele George (Bîbescu, n.n.) e în drum spre București. (N. Crețulescu a fost numit directorul Vorniciei ; se așteaptă întoarcerea lui de la țară). Guvernul acesta, însă, e dinainte discreditat ; nu e deloc momentul de a intra în serviciu ; (cine ar face-o) s-ar părea că ar îmbrățișa cauza noilor protectori“.

Rețineți că Odobescu își justifică din capul locului hotărîrea de a nu solicita un serviciu. Aceeași va fi situația și în anii următori, adîncindu-se astfel neîncrederea dintre el și tatăl său, generalul I. Odobescu, omul disciplinei strașnice.

Șerban Cioculescu

STATUUA

- Se poate ca roua să dobindească durata eternității ?
- Se poate !
- Se poate ca roua să întruchipeze o ființă omenească ?
- Se poate ?
- Pe ce vă întemeiați aceste afirmații ?
- Pe statuia lui Eminescu făcută de Anghel.

Geo Bogza

Ion Sofia Manolescu - septuagenar

tr-un orașel medievic, în apropierea a aproape în fiecare zi, ascultîndu-i versurile. Cînd i-a cerut însă, într-o zi, primul caiet cu poeme, Manolescu a răspuns, cu aceea can-doare care nu l-a părăsit nici azi, că n-are așa ceva, obligîndu-l să le scrie pe loc, din memorie, și să încropească, astfel, primul lui manuscris. Ca și Dimitrie Stelaru, băiatul Sofiei dintr-un sat din marginea orașului Roman, și-a păstrat ani îndelungați poeziile doar pe peticețe de hirtie ascunse prin buzunarele sumanelor lui ponosite.

L-am întîlnit apoi, în drumurile mele prin țară, inginer agronom într-un sat din Maramureș, pe urmă profesor la o școală viticolă din Drăgășani și de... mecanic la o școală de tractoriști din Brînceni-Teleorman, specialist la Institutul de cercetări horticoale...

Modest și prietenos, necunoscind o clipă infumurarea, deși versurile lui se distingeau în pagina oricărei reviste, prin o imagistică îndrăzneată și prin idei de certă originalitate. Ion Sofia Manolescu este prezent și azi, ca în tinerețe, la festivaluri de poezie, oriunde se aude chemat și apreciat. N-a publicat mult. **Odihnă neagră** (1936), **Muntele ascuns** (1938), **Intîlnirea cu focul** (1944), **Soare scufundat** (1965), **Pînă unde pot muri** (1969), **Involucre** (1970), **Între mine omul și voi cartofii** (1975), **Așa i-a fost dat Romei** (1976), **Colivia cu lacrimi** (1979) îl desenează, într-adevăr, pe un cleșciac, care de la versul limpede, plener, s-a reîntors la modalitățile modernității. Dar în manuscris, Ion Sofia Manolescu are un jurnal de o extraordinară valoare (un fragment a fost publicat în „Lucașul“) pentru viitorii istorici literari, întrucît poetul folosește — cu o excelentă memorie, — date și întîmplări petrecute de-a lungul deceniilor, necunoscute chiar multor vîrstnici care s-au aplecat cu migală asupra paginilor de memorii. Să-l așteptăm, așadar, în această nouă calitate pe „poetul-agronom“ cum însuși s-a caracterizat într-o admirabilă poezie.

Al. Raicu

*) **Opere**, VIII, Corespondența 1847—1879, introducere de prof. univ. Al. Dima, text stabilit, note și indice de Nadia Lovinescu, Filoftea Mihai, Rodica Bichis, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1879. În —8, 560 pagini, cu ilustrații în text și în afară de text, în alb și negru și în culori, și cu indici de nume și de ilustrații.

Ermیتajul criticului

DE unde vine plăcerea sui-generis cu care se citește noua carte a lui Lucian Raicu? *) Răspunsul cel mai la îndemână ar fi timbrul ei pasionat, plăcerea chiar cu care simțim că s-au scris textele ce o compun, sentimentul tonic ce-l degajă. Tensiunea reflecției nu slăbește nici o clipă, niciăieri nu se strecoară accentul obosit sau dezabuzat. Dimpotrivă: un joc de du-te-vino al asociațiilor, comentariilor și micro-analizelor obligă cititorul să participe la construcția acestui „puzzle” cu o desfășurare prin nimic inferioară celei încercate de autor. Și totuși, explicația e doar aparentă, superficială. Dincolo de înșelătoria dezinvoltură a notațiilor, de „explozia” lor în lanț, literalmente fermecătoare, se ghițește o altă intenție, mai profundă, deși mai puțin vizibilă. Există o temă centrală a „fragmentelor” (mărturisită de autor, din primele pagini): „ce înseamnă a scrie și ce stă la originea actului literar”; caracterul aproape dureros al nevoii de înțelegere a creației nu ne poate scăpa asadar. Meditația prelungește firele celei aflate la capătul volumului anterior, *Critica, formă de viață* (1976), unde Lucian Raicu inaugura seria problemelor nelinistitoare ce nu și-au găsit soluționarea estetică definitivă. Sau, cum o formulează acum: probleme „în fața cărora trebuie să tacă *atoștuitoarea estetică*” (subl. ns.). Îmi place să văd aici un prim refuz al criticului, o negație a tentațiilor teoretizante excesive, apodictice. *Reflecțiile...* sînt astfel o ripostă polemică la suficiența „teoreticilor” și a „retorilor” ce oficiază ici-colo cu aere pontificale, indiferenți și străini la realitatea torturată și contradictorie a creației vii. Am mai spus-o și cu alt prilej: criticul își asumă rolul de a detecta și de a rosti pe față problemele nevralgice; el nu le dă — și nu pretinde să le dea — răspunsurile ultime, preferind să incite prin emiterea unor ipoteze, să sublinieze stările ambigue, paradoxale etc. Și o face ca un refuz al „sistemelor”, sub forma unui jurnal al lecturilor din autorii „alesi” sau a menținerii monologului în tensiunea sa interogativă. Ce este literatura? În ce măsură scrisul e și *muncă*, efort constructiv, merit să dea un sens lumii? Și atunci, scriitorul nu e nici el mai puțin un truditor pozitiv, socialmente clasabil și necesar unei societăți. Căci munca lui „restabilește echilibrul în această lume profund dezechilibrată, deprimant iluzorie, în care normele gravitației nu funcționează: lumea scriitorului”. La originea actului creator se află o *ruptură*, un șoc poate. Consecințele ar fi adincirea cu bună-știință a „rupturii”, continua veghe, interdicția oricărui „repaus”, aspra singurătate. Dar solitudinea creatorului nu înseamnă „izolare”, după cum tonusul creației nu implică neapărat euforia, febricitatea, ci în cele mai multe cazuri tocmai o dispoziție a „nereusitelor”, o senzație de impersonalizare tradusă în „scepticism”, „greată”, „stare critică” (fără ca

un concept, considerat desuet, cum ar fi „inspirația”, să fie exclus din acest proces dificil, ambiguu, controversat). Alte probleme nevralgice, mereu puse în dezbatere, cum ar fi relația biografie-operă, „impuritatea” creației, investigarea realității cu mijloace „nepermise” (dar singurele ce dau viață personajelor, conflictelor), funcția — contestată, sau văzută limitativ — a memorialisticii, „jurnalelor”, „caietelor” de creație (pentru explicarea unei opere), dialectica succesului/insuccesului, influența lor asupra „puterilor scrisului” — iată numai câteva din subiectele unei serii meditative unde o memorie involuntară atrage una după alta temele discursului. Nimic „abstract”, rigid, canonic în toate acestea: oricit de generale, ideile nu interesează prin schema lor seacă (Raicu nu e, încă o dată, un fabricant de teorii de dragul speculației). Cînd subliniază natura „erotică” a scrisului, cînd vorbește despre caracterul terapeutic al actului („a scrie pentru a învinge boala”), cînd atinge delicata chestiune a dezgustului de propria ta creație/carte și mai cu seamă corectînd succesiv imaginea (cliseul), sociologic înțelese, despre scriitor, el se raportează pas cu pas la cazul concret, istoricește exemplar. dedus din varietatea infinite a experiențelor. „Personajele” citate drept martori sînt Bacovia sau Goethe, Lucian Blaga sau Liviu Rebreanu, Flaubert sau Cehov, Bernard Malamud sau Thomas Wolfe, Creangă sau Proust ș.a. Dar mai ales Dostoievski, Tolstoi, Cehov și Gogol rămîn reperiile unei posibile geografii, „stele fixe” în orientarea dificilului itinerar. Dintre români, criticul se întoarce cu vădită fascinație la citeva figuri-obsesie, cărora le descoperă inepuizabila rezervă ontologică: Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, N. Labis, Tudor Vianu, Titu Maiorescu, E. Lovinescu (relevînd, în cazul celui din urmă, increderea în carte, „în valoarea cuvîntului scris și în puterea sa de a rezista unui teribil context, al morții...”). Moralistul dubleză mereu ipostazările „spiritului creator”, și această explorare se face simțită nu doar în scrutarea unor existențe scriitoricești sau de personaje romanești (mizerabile ori sublime, fie că ele se numesc Ahab, Pierre Bezuhov, Mișkin, Gobseck, Goriot sau Bouvard și Pécuchet) dar și în încărcătura subtextual polemică a unor definiții: „literatura e un mod de a simți lumea și nu un mod de a exprima ideile din lume”: „creația este rivalul și replica realității mai mult decît expresia ei”...

INCA mai interesantă, sau cel puțin mai semnificativă pentru structurile de profunzime ale cărții, este cea de-a doua secțiune. Ea se constituie într-un „fals tratat despre critică” rînd pe rînd confesiv, detasat, ironic sau sentimental. Căci glosele despre „plăcerea lecturii” nu refuză mărturisirea unei afecțiuni, uneori indispensabilă înțelegerii operei, revendicată și din adagiul blagian: „unui critic îi trebuie în primul rînd dragoste pentru obiect.” Problema lecturii e întoarsă pe toate fețele, deși

fără urmă de pedanțism: raportul dintre „a citi” și „a înțelege”: ritmul lecturii (încetinit în cazul unor opere, cum ar fi *Război și pace*, accelerat, sincopat în cazul altora, *Moartea lui Ivan Ilici* spre pildă); „fiecare carte își inventează tipul de lectură”, afirmă Raicu, *timpul lecturii* identificîndu-se la urma-urmelor cu descrierea operei însăși; diversele „dificultăți” ale lecturii, apoi, între care pe primul loc ar fi efortul de a „elibera” cartea de povărele contextuale (biografice, accidentale etc.) și a-i conferi „o viață proprie”; moduri de lectură în fine, singura serioasă fiind lectura *de aproape*, „practicată din devotament față de particularitățile intens refractare ale textului, față de *surprizele sale*...” Opțiunile criticului nu sînt nici ele eludate. Se pot însă reduce la afecțiuni, afinități sau la clasicul/desuetul concept al „gustului”? Lucian Raicu nu ezită să reitereze: „simplu vorbind, critica nu e posibilă fără consimțămînt afectiv, fără iubire”: nici să confirme poziția „tradițională” a lui Thibaudet, pentru care definirea gustului în critică (și funcția sa, aci) ar fi analogă liniei drepte în geometrie... Fără prejudecăți și „discriminări”, meditația autorului aderă nu o dată la punctul de vedere aparent „tradițional” (deși poate mai modern decît invențiile de ultimă oră!), sprînjindu-se pe opinia rezistentă a lui Maiorescu. Tudor Vianu, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, Paul Zăreț, Pompiliu Constantinescu, iar dintre străini Taine, Thibaudet, Sainte-Beuve sînt invocați cu egală încredere, alături de Marcel Raymond, Lukács, Hocke, Barthes, Jean Rousset, Pareyson ș.a. Reflecțiile lui Lucian Raicu deplasează așadar chestiunea „modernității în critica literară” de la nivelul mijloacelor, metodologiei, terminologiei — supraalicitate de atîția neofiti — la aspectul ei intim, de viziune și „mod de percepție”. De aici și suspiciunea (legitimă) față de „terorismul” noilor metode, neîncrederea (împărțită și de Jean Rousset) într-o „schemă de analiză” general-valabilă, atitudinea ironică față de „delirul teoretic” etc., dar și degajarea de orice complex al „desuetudinii”: Flaubert, Camil Petrescu, Proust, sau alți scriitori-critici, de asemenea. Maiorescu ori Sainte-Beuve au (recitîți atent) în multe privințe și astăzi opinii actuale, rezistente, foarte... „moderne”. Pentru Lucian Raicu „a fi modern în critică înseamnă a găsi noi temeuri de înțelegere a literaturii, și, dacă se poate, a da mai multă rigoare și credibilitate temeurilor *vechi*. Peste un număr de ani, nu vom citi cu mai mică plăcerea pe doctorii și retoricienii de astăzi, decît îi citim pe doctorii și retoricienii de ieri”. De altă parte, o îndelungată exersare a actului critic îl face neîncetător și sceptic „cînd o metodă critică vine cu pretenții de exclusivitate”.

Acest relativism, cît și grija continuă de a evita tonul sententios fac din „jurnalul” lui Lucian Raicu documentul unei sensibilități mai mult decît unul de autoritarism estetic. Colocvial, receptiv, lăsînd intenționat deschise ipotezele multi-

ple, textul invită mereu către dialog și replică. Numeroase ar putea fi sugestiile unei controverse. Iată doar cîteva, căci spațiul nu ne îngăduie mai mult: cînd autorul spune că voința operei „mari” e de rău augur, căci „ea semnaleză iminența unei catastrofe” (exemplificînd cu *Război și pace* care s-a născut dintr-o modestă idee a unei nuvele despre decembrie), aserțiunea poate întriga, venînd din partea unui exeget al lui Liviu Rebreanu, la care voința monumentalului se declară de la început, și departe de a fi fost catastrofală, a dus, se știe, la *Ion și Răscoala*, imaginate aproape concomitent. Nici negarea oarecum categorică a „jurnalelor intime” și a „caietelor” (ă propos tot de Rebreanu) nu ni se pare întru totul convingătoare. Sigur, ele nu pot surclasa opera însăși (nici „documentar” sau în „sinceritate”), dar e exagerat a susține că nu contribuie totuși la „elucidarea” creației, fie că e vorba de Rebreanu, fie de Dostoievski ori Tolstoi... Cititorul știe ceea ce autorul cărții nu știe, afirmă în alt loc criticul, exemplificînd tot cu Liviu Rebreanu pentru care, „autor, *Adam și Eva* este de departe cartea sa cea mai bună, abia lectura vine să pună lucrurile la punct”. Or, niciăieri romancierul n-a spus asta: el zice: „în orice caz, mie, din tot ce am scris pînă acum, *Adam și Eva* mi-e cartea cea mai dragă” (cf. *Mărturisiri*, 1932), ceea ce, să recunoaștem, e cu totul altceva. „Din tot ce am scris pînă acum...” (afirmație rostită în fața studenților seminarului de literatură al lui D. Caracostea, înainte ca *Răscoala* să fi apărut!). Creatorii au, evident, preferințe contestabile, slăbiciuni sentimentale (Rebreanu o și motivează în continuarea textului, pe a sa, iar motivația e de ordin *etic*, nu *estetic*). O conștiință artistică așa de lucidă nici nu putea să se înșele cu atîta evidentă. Asupra altor opinii, de asemenea, un lung și fertil dialog s-ar putea angaja. Dar nu chiar acesta e și scopul urmărit de criticul în discuție? El nici nu crede decît într-o critică a tensiunii *spre ceva*, căci „fără această tensiune spre viitor textele criticii ar muri imediat”. Adevărată critică — veche sau „nouă” — trebuie să-și asume „o latură utopică, o pasiune a Utopiei”, iar Lucian Raicu ne propune — din ermitajul său — o atare viziune. „Propun de fapt, în aceste fragmente — scrie — o imagine ideală a scriitorului, a criticului, un portret *exemplar*...”. Pentru viața literară de azi, *Reflecțiile...* lui Lucian Raicu sînt de o nobilă și acută oportunitate.

Mircea Zăciu

*) Lucian Raicu, *Reflecții asupra spiritului creator*, Ed. Cartea Românească, 1979.

Limba noastră

De mai multă vreme cercetătorii limbii noastre actuale semnaleză o serie de fapte ale întrebunțării pronumele reflexive românești în compuse (pronumele „de întărire”, pronumele posesive) sau în construcții sintactice specifice, fără a lua în considerare fenomenul în desfășurarea sa dinamică, în ansamblul și în profunzimea lui.

Încă de la sfîrșitul secolului trecut, bunăoară, H. Tiktin observa în *Gramatica română* (ed. II, București, 1895, p. 95) că „alătura cu *său* se întrebuințează și pron. pers. *lui*, *ei*, prin care adeseori se poate preciza mai bine persoana proprietarului. De ex. dacă în fraza *unchiul meu s-a dus să petreacă la gară pe d-na N și pe fiica ei* așa pune fiica sa în loc de fiica ei nu s-ar fiți dacă înțeleg fiica *d-nei N* sau fiica *unchiului meu*”. În același loc, autorul, atent cunoscător al istoriei limbii române, adăuga într-o notă că „cei vechi” utilizează pronumele posesiv *său* și la plural (copiii sînt cea mai scumpă avere a părinților săi), în structurii în care, astăzi, se folosește lor (o dovadă a acestei stări de lucruri ar fi pronumele de politețe pers. 3 pl. gen. dat, *duimilor-sale*). De altfel cercetările limbii române vechi au relevat în sec. XVI—XVII urme ale întrebunțării pronumelui posesiv *său* pentru „pluralitatea posesorilor” (O. Densușianu, *Hist. langue roum.* II, 1938, p. 391): așa și *bogații* intru îmbletele sale *vestedzescu* (Ps. Scheiană), *atunci-și vor vede toți oamenii faptele sale* (Texte bogomilice sec. XVII, după Hasdeu, *Cuv. den bătrîni*) etc. Mai tirziu, E. Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română* (1959) pp. 34—35 a susținut că această „coexistență” (*său* / *lui*), în exprimarea posesivului pers. 3 sg. ar fi rezultatul influenței slave („un arhaism slavo-român”). Dar limba română actuală nu mai corespunde acestor observații. Așa cum

Pronume reflexive pierdute

arată *Gramatica Academiei I*, p. 157: „în limba veche se făcea de obicei deosebire între *său* și *lui*, în sensul că cel dintîi era folosit în legătură cu subiectul, iar celălalt era folosit în legătură cu complementul. Astăzi această deosebire se face rareori”. Autorii *Gramaticii Academiei* consideră chiar că „limba populară și vorbirea curentă preferă pe *lui*; într-un stil livresc sau căutat apare, mai ales, *său*” (p. 158). Această din urmă observație își are originea în constatarea mai veche a acad. prof. Iorgu Iordan din *Limba română actuală* (1947) pp. 311—312, după care „limba oamenilor instruiți” manifestă o preferință foarte vizibilă pentru (al) *său*, în timp ce „vorbirea populară” și „vorbirea familiară curentă” utilizează formele (al) *lui*, (al) *ei*. Autorul încearcă chiar a enunța o „regulă de folosire” a celor două pronume: (al) *său*, „să se raporteze la subiectul propoziției și în legătură cu un nume de ființă”, (al) *lui* să fie folosit în celelalte relații sintactice și semantice. Dar cine a luat în seamă asemenea recomandări?...

În *Limba română actuală*, dar și în *Limba română contemporană* (1950) se consemnează unele observații însemnate: utilizarea variabilă și, adeseori, greșită a unor pronume reflexive (și: a-și *ride de cineva* în loc de a *ride de cineva* — apare și a se *ride de cineva*, în vorbirea incultă curentă! — a-și *capăta experiența*, a-și avea *domeniul preferat* etc., în care pronumele reflexiv — cu sens posesiv — este superfluu). Tot astfel modificarea unor pronume „de identitate” (compuse cu pronume reflexiv), precum 3 pl. fem. (ele) *inseși* devenit (ele) *insele* („uz care e destul de răspîndit și, de aceea, nu poate fi considerat o abateră de la regulă”, *Lb. rom. contemp.* p. 379) reprezintă o confuzie între pronumele personal propriu-zis și cel reflexiv.

Acesta este și punctul esențial al discu-

ției noastre de față: mai multe fapte de evoluție a structurii limbii noastre dovedesc că româna *pierde formele proprii uzului reflexiv*.

Iată alt exemplu. În folosirea („greoaie”) a pronumelui „de întărire”, a căruia funcție este, în fond, tot reflexivă, se observă ceea ce acad. prof. Iorgu Iordan a denumit „greutatea de așezare” a formelor acestui pronume. Într-adevăr, *insumi* — *însămi*, *însuși* — *însăși*, *însuși* — *însăși*, *însine* — *însene*, *însivă* — *însevă*, *însiși* — *înseși* cer acordul în persoană, în caz și în gen cu substantivul sau pronumele pe care îl determină (eu *insumi*, dacă eu este [Masculin] sau [Neutrul], eu *însămi* dacă eu este [Feminin], noi *însine* dar noi *însene*, mie *insumi* dar mie *insemi* etc.), ceea ce nici vorbirea, nici scrierea mai mult sau mai puțin grăbită nu pot respecta întotdeauna. De aici, greșeli de tipul *tu însăși*, noi *însine* (vorbînd persoane de sex feminin) și, mai ales, de aici, generalizarea formei *însăși*, condamnată de gramatică. De cele mai multe ori se ajunge la evitarea pronumelui „de întărire” prin adverbul *chiar* (*chiar eu*, *chiar noi* etc.). Nici C. Negruzzi nu a fost scutit de asemenea greșeli: el scria *domnii însuși* sau *m-am ocupat însămi*! În orice caz în sec. XIX, pronumele „de întărire” apărea în mod obișnuit în scris. Iată un exemplu din A. Pann, *Povestea vorbii: Hotări vizirul ca a doua zi / Să vază și însuși ce va auzi* (folosirea adverbială).

Dar din sec. XIX și pînă astăzi, tendința de a folosi greșit (indicul al dificultăților de construcție) sau de a evita, pur și simplu, pronumele de „întărire” în favoarea unui invariabil adverb înseamnă o pierdere treptată a formelor proprii reflexive în limba română contemporană.

Oricine compară construcțiile reflexive care apăreau în limba română din

sec. XVI—XVIII cu cele din sec. XIX, pe cele din secolul trecut cu cele de astăzi nu poate să nu observe o diminuare a uzului reflexivelor. Iată, bunăoară, în descripțiile limbii române a sec. XVI, o serie de forme stinse: *șie* (făcu *casă șie*, devenit, prin sec. XIX, *sie*), *șieși* (devenit, atunci cînd mai este folosit, *șiesi*), *luiși* (cine *dă, luiși* *dă* este interpretat, astăzi, *lui(și) dă*), *șiesiși* (*lauda de șiesiși* — exemplul lui H. Tiktin — a devenit de *sine*), *elusi*, *loruși*. În secolul al XIX-lea, Eminescu mai folosea încă unele forme arhaizante precum *șie* (și fiindu-și *șie* dragă cum nu-i este nime-n lume), *eiși* (ea *samână celora îndrăgii de singuri eiși*) (cf. *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, red. coord. T. Vianu, s.v.); Ion Creangă scria și el *numai* pe sine nu se vede *cit e de frumușel*. Alături de aceste situații, întîlnim și construcțiile cu pronume reflexiv conjunct enclitic, cu sens posesiv, în scrierile lui M. Kogălniceanu (*fata se surie... într-un car încărcat cu zestrea-și*), dar, de atunci, formele de tipul *zestrea-și*, *ogoru-și* și-au pierdut pronumele reflexiv înlocuit de pronumele personal dativ: *zestrea-i*, *ogoru-i*. Cîți vor mai fi făcînd astăzi, distincția între construcția posesivă reflexivă și construcția posesivă personală în dativ, dintre *casa-și* și *casa-i*, cea dintîi referitoare la subiect, cea de a doua referitoare la cuvînt sau alte funcții sintactice?...

Uzul formelor proprii de reflexiv se pierde, așadar, în cursul evoluției limbii române. O dereflexivizare pronominală modifică treptat, restringînd, construcția sintactică a reflexivului românesc. Să nu mai fie reflexivul o categorie gramaticală pertinentă în toate situațiile sintactice? Scrierul, chiar și cel cult, vorbirea literară de astăzi să fie mai puțin indifferente față de exprimarea sensurilor reflexive? De ce?

Întrebările rămîin deschise pentru o discuție viitoare.

Alexandru Niculescu

Însemnări despre anul literar

ARTICOLUL de față nu este ceea ce se cheamă un bilanț literar. Un asemenea bilanț ar fi prematur. Aproape un sfert din cărțile anului 1979 se află încă sub tipar sau în drum spre cititor. Tradiția însă ne obligă să facem recapitulări în ultimul număr din decembrie. Dublu dezavantaj: pentru comentator, care nu are o perspectivă de ansamblu, și pentru acele cărți care, apărând în librării la începutul anului următor, deși intră de fapt în bugetul literar al celui precedent, s-ar putea să nu fie luate în „legitimă” considerare. Și cîteodată în acest interval apar cărți remarcabile! Spre a nu transforma niște însemnări prin forța lucrurilor provizorii într-un bilanț cu pretenția de a fi complet, mă voi mărgini azi la cîteva observații generale.

Pe cît îmi pot da seama deocamdată, anul literar 1979 pare dominat (și cantitativ și calitativ) de poezie și de debuturi. Să nu ne grăbim totuși! Iată, și poezia, și debuturile revin în avanscena vieții literare, după mulți ani care au aparținut romanului și criticii. Dacă această situație se va dovedi reală, vom putea afirma că ea o repetă pe aceea de la începutul deceniului șapte. Oricît de riscante sînt astfel de etichete (anul poeziei, anul romanului), ele corespund unor mișcări ciclice ale literaturii noastre ce pot fi observate bine pe durate de timp mai lungi. Corespund ele și unor factori ai vieții sociale? Pentru a fi siguri, ar fi nevoie de o analiză complexă și care depășește cadrul unui articol ocazional. Statisticile care încep să apară de la o vreme și la noi ne vor ajuta poate cîndva să ieșim din domeniul aproximațiilor. Deși o statistică e condamnată să vadă exclusiv numărul și nu importanța efectivă a cărților. Aprecierea acestei importanțe cade în sarcina criticii. Știm astăzi, de exemplu, că generația noastră și-a impus întii poeziei și criticii, și abia apoi romancierii. Această ordine reflectă o necesitate istorică. „Explozia” lirică de la începutul anilor 60 denota o tinerețe regăsită a literaturii, un spirit contestatar și deopotrivă entuziast, o naivitate lucidă. Dar ca să pătrundă în conștiința publică, poezia aceasta avea nevoie de suportul criticii, de o solidaritate bazată pe încredere și pe obiectivitate (cîtă, omeneste, era cu putință). Romancierii generației noastre au debutat, la rîndul lor, cu proze scurte, ca povestitori și nuvelisti. Timpul romanului a venit mai tîrziu, în urma unor acumulări firești. De aici și impresia că între 1967 și 1974 (cu toată relativitatea de rigoare) romanul a fost genul dominant. Poezia nu a încetat în acest

răstimp să fie remarcabilă, ca și critica. Dar toată lumea paria pe roman. Era ultimul sosit și se bucura de privilegiul noutății și al maturității. În anii din urmă, fenomenul cel mai interesant este acela al echilibrării tuturor genurilor. Poezii importante din 1979 aparțin aceleiași generații, azi mijlocii, care a debutat în deceniul trecut. Însă e mai normal ca un poet să fie prezent anual cu o carte și un romancier să publice mai rar. Poezia e mai spornică. Oboseala romanului poate fi de aceea numai o aparență. Nu mă încumet să trag o concluzie fermă. În ce privește critica, ea pare mai mult ca înainte refugiată în eseu, istorie literară (și străină) sau chiar teorie. Dacă ne aruncăm o privire asupra revistelor, ne dăm seama că articolele de comentariu sau de opinie consacrate actualității sînt departe de a „satura” producția curentă de carte. În aceste condiții, nu e de mirare că nu au apărut, în 1979, nici culegeri de astfel de articole, nici studii, monografii, despre autori contemporani.

Au apărut în schimb dicționare literare. Faptul în sine că astfel de lucrări se află în raftul bibliotecii noastre e îmbucurător. Controversele stîrnite vor clarifica încet-încet toate laturile pozitive și negative ale acestor dicționare. L-am recenzat pe cel de la „Univers”. Nu e locul aici să intru în detalii. Profit însă de împrejurare

spre a-mi exprima o nedumerire. Obiecțiilor criticii la aceste opere, coordonatorii le răspund printr-o iritație, justificată, poate psihologic, dar care n-are ce căuta într-o discuție științifică. Ar trebui să cădem de acord cu toții asupra principalelor puncte litigioase și să căutăm soluții. A ignora existența unor erori — de informare sau de ordonare tehnică a materialului — mizînd totul pe cartea unei presupuse reale credințe a comentatorilor (care sînt și ei susceptibili de a greși) nu constituie un teim higienic pentru o apreciere justă a situației. Polemica, simplificatoare prin natură, trebuie subordonată unui scop științific. Presupun că atît cei care alcătuiesc dicționare, cît și cei care le recenzază au același interes ca astfel de opere să fie corecte și utilizabile.

DEBUTURILE reprezintă al doilea punct forte al anului literar. Nu sînt nici primul, nici singurul care susține că ne găsim în pragul apariției unei noi generații literare. N-am să redau ceea ce am spus cu altă ocazie. Dar parcurgînd acum listele de cărți ale anului și titlurile de volume premiate de edituri (din care cele mai multe îmi sînt cunoscute), mă găsesc întărit de această idee.

Dintre debutanți, cei mai mulți sînt poeți, dar nu lipsesc criticii (foarte multe prezențe feminine între critici!) și prozatorii (chiar și romancierii). Majoritatea sînt oameni talentați. În poezie, mai ales, este evidentă și o schimbare de manieră. Ca și generația anterioară, iată, și aceasta începe cu poezie. Nu pot spune cu certitudine dacă toți acești tineri vor confirma impresia excelentă de la începutul lor și nici măcar cît de înnoitoare cu adevărat se va dovedi maniera lor. Am văzut atîtea, încît e mai bine să fiu circumspect! Două condiții mi se par absolut necesare pentru ca acest capital al debutului să fie bine investit în viitor. Prima este ca înșiși autorii să rămîna la originalitatea și seriozitatea de acum. Ei trebuie să știe că înzestrarea pentru literatură a unui scriitor se măsoară în punctul de sosire cu mai multă precizie decît în cel de plecare. O promisiune neîntinută e un lucru trist și atît. Literatura de mine va consemna exclusiv promisiunile ținute. Debutul masiv și la un nivel ridicat al acestei generații e un semn bun. Depinde de forța pe care cei care o compun o vor avea ca să reziste degradărilor de tot felul și risipirii. O a doua condiție este ca criticii să primească așa cum se cuvine pe acești debutanți. Și nu mă gîndesc atît la înțelegerea pe care le-o vor arăta, cît la acea complexă încredere (ce nu e numai critică, dar și umană) de care un începător are nevoie ca să se dezvolte. Dacă tinerii vor avea parte de o critică generoasă, însă nu oarbă sau nediferențiată, șansa afirmării lor va spori. Ignorați, ei se vor putea crede nedreptățiți și vor reacționa. Critica trebuie să ofere tinerilor și un model constant, nu numai o atenție pasageră. Pînă cînd această generație își va naște criticii (deocamdată, criticii noi nu se ocupă de actualitate, ci de istorie literară sau de consacrați), ne revine nouă, celor care scriem de cîtăva vreme, sarcina de a-i susține și promova.

Constat că acest articol despre anul literar m-a condus în același punct în care m-au condus și alte articole, pe teme diferite, din ultimele luni: la noua generație. Să fie preocuparea aceasta o idee fixă și nimic mai mult? Sau ea reflectă o stare de lucruri reală? În loc să pierd timpul cu răspunsuri teoretice, prefer să cred că a doua întrebare este cea corectă și să trag consecințele practice. Începînd cu începutul: scriind adică atît de mult cît îmi îngăduie spațiul și timpul despre debutanți și despre tineri.

Nicolae Manolescu

Desene de Constantin Baciu

Valeriu Armeanu „Neguțătorul de triluri” (Editura Eminescu)

■ **VOINȚA** de (a face) poezie, din dragoste sinceră pentru poezie, pentru miraculoasele ei tărîmuri, întrevăzute o clipă la alții și devenite o clipă familiare (nu despre veleitari e vorba!) presupune în multe cazuri, și afirmația e tautologică doar la prima vedere, un efort neîntreput de poetizare: nu îndrăznești, adică, să spui niciodată lucrurilor pe nume, refuzi cu superior orgoliu simplitatea (și ce formidabilă cucerire „tîrzie” e simplitatea asta, dar una interioară, organică, dincolo de legăturile aparente ale discursului, care pot să și lipsească pînă la urmă), cauți și „găsești” un limbaj cît mai elevat, alături cît mai obscur, însă obscur fără necesitate — cum se întîmplă, de pildă, la unele mari și chinuite naturi lirice, pe scurt: poetizezi. Și poate ajungi să-i și disprețuiești pe autorii care nu procedează asemenea ție.

Scriu aceste rînduri după ce am parcurs volumul lui Valeriu Armeanu intitulat (pețic, firește!) **Neguțătorii de triluri**. Ele i se potrivesc, totuși, numai pe jumătate și numai în măsura în care apele tulburi, mihoase ale diverselor influențe nu s-au limpezit încă. Valeriu Armeanu este, fără îndoială, un poet înzestrat, capabil chiar, din cînd în cînd, de viziuni autentice, pline de o misterioasă tensiune. To-

nul evocator, calm, deloc emfatic îl prinde, iată, foarte bine: „Unde ești, Petrunio? / Știi totdeauna / cît face pielea unui monstru / scoasă la mecat; / cu pași de promoroacă / intrase moartea-n oraș... / E doar o izbucnire de plins / la marginea mării”. Dar tot el ajunge repede (și aparent cu aceleași mijloace!) la exces, la inadecvare, dezarticulare, pe urmele altora, textul, instituie un fel de buimăceală a rostirii, un fel de haos atotcuprinzător: „poate amăgitoare simbrie / cînd se întoarce foșnetul / cu copacul în dinți... / Un pilc de sturzi / își trece scripeții prin ghioc; / marile fluvii / își lasă predica în zăgazuri...” etc., etc. Absurditățile în ordinea logicii poetice, o logică, la urma urmei, prea puțin restrictivă astăzi, se înșiră, după cum se poate vedea, ca mărgelele pe atî.

Începînd cu rostogolirea „sufocantă” de imagini, deși pe spații mici, și sfîrșind cu unele „personaje” fals epice, cu obsesiile (de limbaj sau pur și simplu muzicale) și chiar cu simbolistica: Prințul, exilul, marile vînturi etc., simțim la Valeriu Armeanu respectul fără limite pentru monumentală operă a lui Saint-John Perse. Cîteva exemple: „Mari pietre / pînă la limanul de purpură / al izbinzii; acele păsări / care tipau pe fluviu / în jos, / pîianjenii au țesut un luminiiș / de ispită... / El, bine, / mi-am încheiat exilul, / a fost poate tăgăda / unei convenții / de culoarea ovăzului copt”; „...într-o retortă / de mari vinovății / se găsiră leșuri de cai / și străiele / pe care le purta Prințul”; „strigăte înapoia celor care s-au dus / cu zăpezile fulgerate în lănci, / (extaz al marilor inerții)”. Probabil că însuși autorul și-a dat seama de felul în care se prezintă situația, căci singur ne avertizează la începutul cărții, foarte pe scurt, în termeni oarecum generali, ce-i drept, și nu tocmai limpezi: „După **Odihna lacrimii și Lanul cu vedenii, Neguțătorul de triluri** vrea

să încheie o vîrstă (poetică dacă vreți) și, — de ce nu — o epocă”. Iată un semn, fără doar și poate îmbucurător, al lucidității.

Virgil Mazilescu

Mircea Vaida „Soarele la miezul nopții” (Editura Albatros)

■ **FERTILE** incursiuni în literatura universală, ca și în fondul „străromân” al culturii naționale au nutrit în poetul și eseistul clujean Mircea Vaida un scriitor de factură „neoclastică”, al cărui demers creator încearcă să pună în valoare noblețea temelor prin limpezimea expresiei.

Intemelată mai cu seamă pe **Ospățul lui Trimalchio** (amplu eseu publicat în 1970), dar și pe cele două culegeri de versuri care îl preced, afirmația aceasta se confirmă prin romanul „de scurt metraj” **Soarele la miezul nopții**, apărut relativ recent.

Structurat pe cîteva masive „aduceri-aminte” — de aici, și senzația că avem sub ochi o scriere autobiografică —, romanul lui Mircea Vaida se constituie într-o lungă confesiune, întretăiată ici-colo de „vocile” altor personaje. Aceste intreruperi dau confesiunii aspectul unei suite de monologuri, a căror succesiune nu răsfîrînge evenimentele în cronologia lor, ci conform „capriciilor” memoriei. Avem de-a face, bineînțeles, și cu o „tehnică

a montajului” menită să dea întregii poezii — dominate de figura, ușor romantică, a personajului principal — o turnură modernă. Fire diverse se împletesc în trama acestui roman — diverse și, uneori, atît de interesante încît ești tentat să pătrunzi dincolo de fața vizibilă a texturii, spre a vedea în ce măsură pot fi „suspectate” de adevăr aluziile la întîmplări cunoscute din istoria Transilvaniei ori din viața politică a României interbelice. Dar principalul coeficient de interes îl cuprinde — cum era și firesc — destinul personajului principal: coborîtor al unei vechi familii transilvane, tînărul Corinda — care nu-și zice „pe numele mic” niciodată — parcurge, în devenirea sa, o traiectorie sinuoasă, în ale cărei meandre se reflectă schimbările petrecute în structura social-politică a țării noastre după 23 August.

Momentul „psihologic” al declanșării romanului îl surprinde pe Corinda angajat într-un efort de lucidizare, de ieșire din acea viscoasă reverie — expresia „fi” aparține — în care-l aruncase iubirea pentru „frumoasa americană Lisa”. Destăinuirca acestei iubiri are — pentru personajul-povestitor — o dublă finalitate: povestind, se eliberează de povara unor întîmplări prea adînc și prea dureros înscrustate în memorie, rămînînd numai cu amintirea lor; în același timp, refacerea drumului parcurs împreună îl ajută să se auto-cunoască și să se auto-definească. Afirmînd aceasta, vrem să spunem că tema centrală a romanului **Soarele la miezul nopții** — o temă de mare noblețe: și artistică, și omenască — este **cunoașterea de sine prin iubire**. De aceea, poate, Mircea Vaida și-a pus întreaga carte sub semnul aceluși tulburător îndemn al bătrînului Platon: „... Și sufletul, dacă vrea să se cunoască pe sine, într-un suflet trebuie să privească...”

Nic. Ulieriu

Mesajul poetului

N OUL volum publicat de Radu Boureanu *) reprezintă, sub mai multe aspecte, o apariție surprinzătoare. Mai întâi, se conține într-un chip spectaculos imaginea oarecum consacrată despre poezia celei de a treia vîrste; departe de a fi învăluite în tonurile melancolice de o înțeleaptă resemnare existențială, ale senectuții, noile versuri ale poetului sînt străbătute, dimpotrivă, de un suflu energetic și vital propriu îndeobște lirismului tinerilor, de o prospețime ce ia adeseori forma unui impresionant patetism („Cu degetul acesta, / cu arătătorul acesta uriaș / te voi împunge în conștiință, / cu arătătorul unit al mulțimilor / de ieri și de mâine, / cu miliioanele de degete / închipuind o ființă / te voi pecetui, îngrozitoare, / spre neuitare, pentru nelumină, pentru spulberata pîine, / pentru curcubeiele sparte / de ciupercele-n zenit dilatate, / pentru oceanele otrăvite, / pentru aripile narcotizate, / micro-coșciuge de vis, prăbușite, / cu acest arătător uriaș, te voi stigmatiza / conștiință, vînată umbră, înțelepciune demonică / nălucind între Ormuzd și Ahriman / pendulînd între bine și rău, / slujînd propășirea prin moarte / între oceane și munți”). Izbătoare este, apoi, factura acestei poezii: protestatară și angajată moral, atitudine expusă de altfel și prin intermediul unui teribil motto din Bertolt Brecht („...Cu timpul, veți putea descoperi tot ce se poate descoperi, totuși, progresul vostru vă va depărta tot mai mult de umanitate. Prăpastia între ele și voi poate deveni într-o zi astfel, încît la strigătul vostru de bucurie în fața unei noi cuceriri să răspundă un tipăt de oroare universală”). Versurile lui Radu Boureanu, în special cele din primul ciclu, intitulat **Planeta nebunilor**, ca întreaga carte, sînt însuflețite de această atitudine și exprimă viu o sensibilitate în alertă; agitată, vehementă, biciuitoare, poezia capătă o înfățișare sarcastică — „Halucinat, pe artere moderne, mergeam / Ca „omul mulțimilor”, urmărit pe-un febril termometru / De Poe, de acel Allan Poe, omul pă-

*) Radu Boureanu, **Planeta nebunilor**, Editura Eminescu, 1979.

sării negre; / ca un ins al mulțimilor, mergeam / dar mulțimile nu mai umbreau asfaltul; / pecetluite de-absurd vedeam ciclopice case / ca două maluri cu mute și oarbe intrări și ferestre. // Erau arborate în lume / păduri de steaguri de pace țesute din vorbe și contravorbe, / nu albe, pestrițe, sonore, plensind conștiințele, / umilind îngîndurate obraze; / nu fluturînd în azur, dar dezabuzate / căzute în berna. // O, semafoare, ale inimii universale, / incremente, lăsate în jos, fără brațul / alb al mîndriei, visării păcii umane. / Mari echipaje, cimitire pe pneuri / le-am văzut lunecînd pe oceanul tăcerii / aruncînd în urmă nori de otrăvă ca sepiile“.

Priveliștilor de coșmar ale unei lumi tinzînd spre autodistrugerea fizică li se adaugă imaginea degradărilor lăuntrice și aici „omul mulțimilor” lasă loc poetului să glăsuiească; iar mesajul acestuia privește dezumanizarea prin dis-

HORIA ROȘCA: Șopru cu lemne (Din expoziția deschisă la Galerile de artă ale Municipiului București)

pariția artei. Sau, în termenii simbolici ai acestui remarcabil poem, deposedarea „celui ce cîntă” de „har” și construirea unei lumi de furnici, a unui „univers uscat, gîtuind cîntătoarele”; „Auzisem în Agora un glas blestemîndu-i pe greieri; urcînd furnicile-n catalige de sensuri obscure, / luîndu-i celui ce cîntă însemnele — harul / mutîndu-l în lumea de formice gesturi; / absurd fiind și surd la destine și cîntec / acel ce întoarce pe dos organica fire. // Vă dau universul uscat, gîtuind cîntătoarele, / strivînd sub călcii de cothurn călătorii cîntăreții din fabule. / Oarbă, surdă, uscată, galbenă, / fața pămîntului v-o las invadată / de mări de furnici Solenoxis! // Greierii nu au ucis niciodată! / Cîntecul i-a durut, oblojînd insingurări și păcate / formica lume de Solenoxis ca o cerneală se-ntinde / pe continente, invadînd, diggerînd, distrugînd / locul, casa și omul. / E timpul de moarte al fabulei răstăl-

măcite, / Cît mai stau arborate pe lume / păduri de steaguri de pace, țesute din vorbe și contravorbe, / cît moartea se urcă savant din formule malefice. / Cînd oamenii fără chip se ascund / aruncînd în urma lor nori de otrăvă ca sepiile“. Tematic și expresiv, poeziile acestui prim ciclu — încheiat cu un poem intitulat **Planeta curată**, proiecție a aspirațiilor spre o lume eliberată de terori și de amenințarea războiului, spre o lume în care cuvintele să-și redobîndească înțelesurile și autenticitatea — intră în categoria lirismului de vocație civică și socială, reprezentat astăzi la noi de poeți din toate generațiile.

Paradis în memorie, a doua secțiune a volumului, apropiată ca modalitate de primele culegeri ale scriitorului (**Golful singelui**, 1936; **Cai de apocalips**, 1939), este însă în spirit racordată la aceleași neliniștitoare întrebări despre „veacul controversat”, puse acum să răsune în spațiul intimității și al meditației însingurate: „Turbure, turbure totul, / Burgul și ceasul și cerul / Raze și vînat ca fierul // Vrei să fii tu ca pămîntul / Negru, rodilor mele? / Medievale și grele / Ziduri stau lingă vîntul / Care ne spală tristețea / Nașterii și tinerețea. // Ne vom aduce aminte / Sala cu cîna săsească / Cum, sub durere, cuminte, / Degete triste și oarbe / Vor pipăi să găsească / Flautul care ne soarbe. // Seara vom fi măscăricii / Priviți cu ochi albi de burgravi / Grași, auriți ca și gravii / Idoli din putrede vremuri. // Turbure, turbure totul / Burgul și ceasul și cerul“. În sfîrșit, ultimul ciclu al cărții, dominat de evocarea decorativă, este un omagiu liric dedicat creației lui Brăncuși, fiind, poate, nucleul unui viitor volum independent.

Carte remarcabilă, mai ales prin primele două cicluri, **Planeta nebunilor** aduce mărturia unei conștiințe artistice de înaltă ținută etică.

Mircea Iorgulescu

Cartea norilor

I NCHINÎND o carte norilor, *) Petru Creția pleacă de la următoarea premisă: „Este greu de închipuit un om care să nu aibă o anumită relație cu priveliștea cerului“. Este, într-adevăr, greu de închipuit, cerul fiind o prezență de care nu putem face abstracție oricît de mult am dori să rămînem cu picioarele pe pămînt și să nu umblăm cu capul în nori. Dar tot Petru Creția zice mai departe: „Aplecați peste uneltele noastre, uităm să mai privim la cer, a doua falnică împărăție care ni s-a dat“. Și trebuie să-i citim toată cartea — o carte foarte frumoasă, din acelea care se scriu atunci cînd scrișul a devenit singura și ultima resursă — ca să înțelegem cît de neatent urmărim spectacolul din înalt, deși am putea oricînd trage din el învățăminte și folose, chiar dacă, și, poate, mai ales dacă, altceva nu ne-a mai rămas: „Cînd ți se lasă cerul, bicisnic de tot nu poți ajunge să trăiești“. Căci deși sintem, prin condiția noastră, „privitori de cer“, rareori avem răgazul să ridicăm ochii de pe uneltele cotidiene ca să contemplăm spectacolul etern dar grațios al norilor, și și mai rar să descoperim sursa de frumusețe și de înțelepciune pe care acest spectacol o poate deștepta în noi. Și, iată, pentru asta a scris Petru Creția **Norii**, ca să ne arate ce bogății putem fi atît timp cît ne-a rămas cerul.

„La munții cei mari — mai zice autorul **Norilor** — la tundre, oceane, cataracte sau la imenșii codri de la miazăzi ajungi mai greu sau poate niciodată, oricît ai da și ai visa. Dar cerul, care se amestecă în toate și hotărăște și de frumusețea lor, își stă la îndemînă zilnic, de oriunde, orișicine-ai fi, cu prețul unei simple ridicări a ochilor spre el“. Cu alte cuvinte, e bine să ai călătorești cum

*) Petru Creția, **Norii**, Editura Cartea Românească, 1979.

poți prin lume, fie și numai plimbîndu-ți privirea pe vasta cupolă a lumii.

Cu fruntea înălțată către cer și nemișcat ca plantele a scris el frumoasa carte a norilor călători, carte care atinge o adevărată performanță a inamovibilității, căci neputînd duce pe Mahomed la munte, aduce muntele la Mahomed: „Arborii nu se duc niciunde, arborii nu urcă-n lună: așteaptă doar ca luna să le treacă printre ramuri. Să zicem că această carte a fost scrisă de un plop. Sau de un nuc. Ce spune despre mări doar a visat, brodînd pe ce i-au povestit norii și luna, păsările și vîntul“. Numai privirea se poate deplasa liberă pe evantaiul marelui cosm, ea este singurul vehicul posibil și „singurul drum îngăduit“. Dacă vei încerca să pătrunzi pe alte căi în „templele norilor“ nu vei afla acolo unde privirea îți arată diafane frumuseți irizate decît „o frămîntare ternă de ceață, un haos mort de aburi albi și fazi“. Singurul efort pe care trebuie să-l faci este acela de a privi stăruitor și ușor vrăjit seninul care e culoarea iluzorie dar fundamentală a cerului, cu lampionul soarelui aprins, și suprapuși peste această imagine a eternității, norii care trec. Atît, și vei înțelege: „Privind, privind mereu ai să înțelegeți, fără-ndoială c-ai să-nțelegeți, că viața este un prilej“. Ceva mai mult decît o întîmplare, ceva mai puțin decît o șansă, un prilej, o spîrtură în peretele materiei inerte, prin care vedem lumina zilei. Vei înțelege, altfel spus, adevărurile foarte simple și vei avea curajul să recunoști în ele o stare firească și esențială a propriei tale ființe: „O anumită fericire ne umple cînd privim, iar ceea ce vedem pare atît de viu egal cu sine și atît de fără altă noimă“. Sau vei simți gustul neantului captat într-o clipă de liniște: „Între osînda de a căuta mereu, și treji și-n vis, și poate a găsi tîrziu sau niciodată, se află, ca odihnă cerul și-ale lui, care se mulțumesc să fie suveran deșarte“.

Există nenumărate feluri de a privi cerul. Enumerarea lor poate deveni un poem în care unda cuvîntului se propage liniștit și melancolic ca valurile ușoare ale unui lac într-o zi de vară. Il reproduc în întregime, de teamă să nu intrerup muzica lui delicată cu plescăitul de vislă al citatului:

„Cerule albastru poate fi privit în sine, rupt și gol de orice întîmplări, pur de mișcări și forme, static, omogen. Dar poate fi privit, chiar dacă e același cer albastru, din unghiul tuturor posibilităților lui: ca liniștit după o fierbere și-un freamăt abia simțite de lumini și umbre, acuma potolite, ori, invers, ca pe cale să se lase pradă lor; ca izbăvit sau ca pîndit de nori, de noapte; ca substanță tot mai searbădă și tot mai rară în care se destramă chipurile lumii sau, dimpotrivă, ca marele fluid în care se așază lent la fund, ca un nămol frumos, alcătuit, privelisti, întîmplări; ca trecere sau stare; ca transparentă infinită și deschidere ușoară sau ca boltă și țarie și hotar; ca loc de unde lucrurile vin sau unde pleacă; ca răcoros-aprinsă, pură bucurie sau ca o delicată întrupare a unei mari și veșnice mîhniri, fără de subiect, nici obiect; ca amăgire sau ca adevăr.“

Dar ce nu ar trebui citat din această carte care, ați înțeles desigur, e concepută ca o suită de meditații filosofice și care este în realitate un mănunchi de frumoase poeme în proză? Scrisă cu fruntea proptită în cer, ea adăpostește ca într-un vas prețios „esențe fragile“, emanații subtile de ierburi și copaci, de colburi încinse de soare, de finețe, de țarină, de zile și nopți, ca și „mirosuri de foarte departate stele“; filele ei amplifică „răsuflarea ploilor“ care aburesc în amurg „marele cristal“ de deasupra, fac perceptibile vibrații infinitezimale de flori și foșnetele stinse ale norilor „care lasă în substanța tăcerii o urmă ușoară și moale“; cuvîntul ei co-

boară pînă la imaginile reflectate care seamănă cu acelea din amintire pentru că nimeni nu ajunge la norii din oglinda lacurilor, ei fiind „inaccesibili ca trecutul“, sau se pierde în adîncimile de sus unde se ascunde, poate, Dumnezeu care, ca un ghețar uriaș, a împins bolovanii la vale și-apoi s-a topit, s-a evaporat, rămînînd numai în faptele lui.

Senină și nobil-detașată căutare („Să căutăm în adînc, dincolo de umbrele mari și mișcătoare ale cerului un vis care ne scapă, ca o imagine ce pierе în fundul adînc al unei oglinzi“), acest cuvînt cunoaște în mod insidios și fascinant realității insesizabile: „Cite-ai privit și azi te simți sărac. Darul primit l-ai cheltuit în vorbe prea alese, prea multe utrenii și vecernii ai slujit și-acum ți-e silă de tîmie și odăjdii și, secătuit, rămii pustiu, orfan de cer și văduv de priveliști, mut și fără har“. Dar eșecul cuvîntului care descrie sau inventă lucrurile fără a reuși totuși să ni le restituie, asemenea realității, în sașietatea lor, face parte și el din arta cuvîntului. Și această artă, Petru Creția o stăpînește cu o deplină siguranță, debutul lui întîrziat relevînd un scriitor autentic și încă de mare clasă.

Georgeta Horodincă

Cronica lui Azarias

CA în *Iarna Fimbul* sau în *Pădurea și trei zile și în Eclipsa*), scrisul esențialmente romantic al Alicei Botez este primul lucru frapant. Romantism adus la zi, așa spune, încărcat de valorile narațiunii moderne: suprapunere de planuri teoretice, eseistică deghizată, plantarea în miezul istoriei a unui povestitor necredibil, luciditate metalică în construcțiile imaginare etc., dar romantism profund, temperamental și programatic totodată, căci scriitoarea se cunoaște bine pe sine și și modelează crezul literar în funcție de sensibilitățile proprii.

Nucleul filosofic al romanului — întotdeauna există în cărțile ei un punct de pornire reflexiv care generează o stare psihică aproape halucinatorie — este aceeași relație dintre trecut-prezent-viitor ca în *Iarna Fimbul*, aceeași absorbție a timpului în ființa concretă și trecătoare capabilă să stărnească un vertij al existenței: resuscitarea unor evenimente înregistrate de o memorie ancestrală, încordarea profetică și senzația că individul asistă la propria lui viață dictată de antecesorii, de presiunea genealogiei. Dacă în *Iarna Fimbul* se urmărește destinul unei familii (cu ramificațiile ei) stăpînite de sentimentul dărnății și al repetabilității unei scheme existențiale primordiale, în *Eclipsa* este analizată istoria unui întreg oraș ce trăiește momentul lui de criză, de conflict cu propria tradiție. Tradiția, pare a susține scriitoarea, se manifestă în acte benefice și acte malefice, în stimularea personalității sau în stagnarea ei, în rafinarea sensibilității și în mortificarea ei. Criza intervine în momentul în care forțele de regres ale memoriei proliferază și încearcă să demonizeze spiritele, transformînd în vicii virtuțile trecutului asumat.

Cu greu pot rezuma romanul pentru că ambiguitățile narațiunii reușesc să împletească din firele epice o țesătură strînsă, grea, un brocart cu desen fin, uneori abia perceptibil. Un oraș ardelean, care și-a trăit puternic evul lui mediu, „secolul fără sfîrșit”, rămînînd ancorat de străvechile forme organizatorice ale autorității, este invadat prin anii 1928, 1929 de o sectă ciudată, aparent preocupată de împlinirea „scrip-turilor”, cum se spune, adică a prezicerilor făcute de un călugăr-cronicar din secolul al XVII-lea, Azarias, și de menținerea drepturilor tradiționale ale co-

*) Alice Botez, *Eclipsa*, Editura Cartea Românească, 1979.

lectivității. Secta se introduce în oraș profitînd de slăbiciunea cetățenilor investiți cu puterea locală și prin intermediul unor renegați, al unor înstrăinați ai obștei care se întorc pe neașteptate. Mai întîi se creează o confuzie mistică — oamenii încep să creadă în apariții bizare, în legende reactualizate prin abile înscenări, descoperă în viața unora dintre ei semnele dărnății, vinovățiile antecesorilor ce se cer pedepsite. Apar preoții eretici și femeile prezicătoare, înzestrate cu puteri vrăjitoarești. Apoi, posturile cheie ale administrației sînt dublate de supleanți aparținînd organizației și, pentru a nimici împotrivițiile, se pune la cale crima care să justifice instaurarea terorii.

Toată istoria acestei „ocupații” este văzută din perspectiva judecătorului — cel care nu se vrea implicat în nimic pentru a-și putea menține discernămîntul și care se face vinovat tocmai de neimplicare, de pasivitate, nehotărîre. El este totodată legatarul cronicii lui Azarias, strămoșul său, și preocupat de adunarea unor semne prevestitoare de evenimente cumplite din ziare în vederea alcătuirii unei *Istории a utopiilor*. Exercițiul premonițiilor este aproape o boală a orașului (Azarias, Müller, Leea, Barbara Vessa și alții nu fac decît să vadă în viitor inspirîndu-se din trecut și ucigînd astfel prezentul). Multe fapte narate sînt puse astfel sub semnul îndoielii — imaginația rece dar patetică a judecătorului ni le oferă deformate. El vede realitatea prin pînza unei fan-tezii romantice, frenetic răscolite, paradoxal, de însuși luciditatea lui dez-echilibrată de om supus mereu obliga-ției de a cîntări probele, mărturiile pentru a face dreptate și de om chinuit de spaima că adevărul și dreptatea nu se potrivesc întotdeauna.

Personajele cărții se impun prin viziunea povestitorului asupra lor, viziune romantică, descătușată, dar conștientă, căci zice undeva: „Știu, tipologiile sînt confecționate și, oricît ar părea de verosimile, tot greșești. Dar ce să fac dacă analogiile mă provoacă și mă aduc să văd în aceștia toți victimele predestinate ale ilustrului Allegrinus, alias Neftaluz, Pseudo-Azarias. Ca și Zeno dealfel, ca și mine... Dar pe noi ochiul deschis ne depărtează și de unii și de alții! Vai nouă!” Este mărturisirea cheie a personajului narator, dezvăluind instinctul de apărare din care se stîrnește imaginația: impostorul, modificînd cronică pentru a obține încrederea cetățenilor în faptele sectei, răsco-

lește praful cronicii și, în ceața creată astfel, oamenii se supun unei vechi structuri sufletești, apropiate secolului al XVII-lea. Chipuri demonice (Lidia, amantă ce se dăruie fără patimă, Barbara Walpurga, însoțită de căteuaa sinistră Tagra, pastorul Stulz, care scrie urmarea cronicii lui Azarias cu propriul său singe, răzvrătitul Zeno, pictorul care poartă în suflet misterul fugitului de sub pedeapsă Schuller von Rosenthal, femeile fatale, preoți cu preocupări oculte, aventurieri, infirmi cu geniul observației realului, eroi martiri, ca primarul Roth, bastarzi, o profuziune de bastarzi: Ana Petrea, Zeno, doctorul Saffa, Stulz, călugărul Azarias însuși și fiul său Andreas din care se trage povestitorul etc.), întîmplări fantastice și chiar macabre în linia romanului gothic, mult cultivat de scriitorii romantici (orașul construit pe o rețea de galerii subterane, închise sau deschise de nisipuri mișcătoare, împingînd pe refugiatul neferit spre o insulă, incertă, spre „ziduri de apă” etc.), toate luminează echivoc epica romanului și scot la iveală grila filosofică: problema existenței într-un timp amplificat de memorie și de puterea premonitoare. Nu pot nega impresia oarecum stînjenoare că autoarea face uz excesiv de recuzită în *Eclipsa*, iar pastașa romantică e uneori prea dură. Însă am argumentul să-mi combat propria reacție, căci totul e funcțional în această carte, chiar și excesul.

Ca în ciclul *Alexandriei* al lui Lawrence Durrell, cu care *Eclipsa* seamănă extraordinar în adîncimea lui meditativă ca și în stilul de o rafinată senzorialitate și de un melodramatic accent, istoria ocultă a sectei se dovedește a fi o istorie politică. Judecătorul povestitor se lasă antrenat de spectacolul pus la cale pentru naivii de organizația condusă de Allegrinus dar comandată de la distanță de forțele teroriste germane ale timpului, ca și povestitorul Darley din *Justine* sau *Balthazar* (volume ale ciclului *Alexandria*) care este indus în eroare de preocupările cabalistice ale unor personaje din jur sub care se ascunde o organizație de spionaj politic. Ca și în cărțile lui Durrell, orașul, timpul, legendele, atmosfera (paginile remarcabile de descriere a gerului care îngheață pînă și fumul hornurilor, alcătuit din el apariții fantastice ce bîntuie curțile și piețele) se amestecă producînd un elixir rar, profitabil estetic. Alice Botez știe să răstoarne în retortă substanțe de o fină savoare, de o contradictorie aderență. Pagini de o frumusețe antologică, poate unice în litera-

le solicită imaginația și spiritul ludic nu fără a da pe față natura convențională a poveștilor în care îi introduce, instruindu-i cu alte cuvinte (și) despre raportul dintre real și fictiv: „De data asta, vă rog să vă grupați bine-bine, pentru că ne aflăm într-o poveste în care de la pagină la pagină, te miri ce mai vine”. Farmecul acestei deconspirării a caracterului imaginar al poveștilor stă în provocarea, la virtualul cititor, a disponibilităților de amuzament, lectura însăși devenind un fel de joc ce permite treceri de la realitate la ficțiune și invers ori de cite ori situațiile narate creează dificultăți eroilor. Astfel, în textul titular, micuții eroi aflați, împreună cu ghidul lor, în căutarea Ilenei din basm, au de trecut cîteva piedici între care o întîlnire cu balaurul pe care o evită subtil: „Am întors două pagini dintr-odată, scîpînd de balaurul care și acum ne așteaptă”; mai departe, între lăcusta cînt un carusel și Baba Cotoroanța „s-a încins o bătălie pe viață și pe moarte, care a durat patru pagini de carte” al cărei rezultat, aflăm imediat, a fost că „lăcusta cu picioare lungi a sărit peste cinci lunci, aterizînd dincolo de copertă, într-o tîgaie pentru omletă”. În cele mai multe din aceste proze rimate umorul e o constantă cu dublă funcțiune: asigură autorului distanțarea de materia epică și, concomitent, facilitează cititorului o receptare a textului literar sub regimul amuzamentului. Instructivă prin substanța informațiilor, cartea lui Dorel Sibii delectează prin stil și atitudine.

Laurențiu Ulici

tura noastră, sînt cele dedicate cortegiului delegaților la consiliul orașului — de la consilierii la reprezentanții categoriilor profesionale, ale diverselor orientări filosofice, ale renegaților artei, ale curtenilor de odinioară etc., ca și carnavalul multicolor și de o senzualitate felliniană al nunții Aisei Maan. Alice Botez este, după părerea multora, un scriitor dificil. Dar cită bucurie provoacă lectura cărților ei pentru cel care se lasă captat în universul lor! Sub pămîntul cu vegetație romantică al povestirii simți mereu „apele adînci”, mișcătoare, ale ideii, ale unei reflexivități active și fremătătoare. Cărțile ei au ecou lung, depărtat, trebuie să aștepti să-l auzi și să-l înțelegi.

Dana Dumitriu

Calendar

- 29.XII.1894 — s-a născut Emilian Constantinescu (m. 1977).
- 29.XII.1898 — s-a născut folcloristul Gheorghe Cernea (m. 1965).
- 29.XII.1907 — s-a născut Petre Iosif (m. 1978).
- 30.XII.1928 — s-a născut Nicolae Țic.
- 29.XII.1975 — a murit Gheorghe Ungureanu (n. 1907).
- 29.XII.1978 — a murit Franyó Zoltán (n. 1887).
- 30.XII.1894 — s-a născut Al. Marcu (m. 1955).
- 30.XII.1924 — s-a născut Traian Bălăceanu.
- 31.XII.1842 — s-a născut Iacob Negruzzi (m. 1932).
- 31.XII.1888 — a murit Ion Creangă (n. 1837).
- 31.XII.1918 — s-a născut Jean Grosu.
- 31.XII.1958 — a murit Eugen Herovanu (n. 1874).
- Ianuarie 1830 — s-a născut Petre Ispirescu (m. 1887).
- 1.I.1809 — s-a născut Andrei Șaguna (m. 1873).
- 1.I.1817 — s-a născut Vasile Adamachi (m. 1892).
- 1.I.1830 — s-a născut Vasile Boerescu (m. 1883).
- 1.I.1860 — a murit Dimitrie Ciocirdia Matila (n. 1798).
- 1.I.1880 — a apărut, pînă la 15.XII. 1861, la București, „Revista Carpaților”, condusă de G. Sion.
- 1.I.1868 — s-a născut I. Al. Brătescu-Voinești (m. 1946).
- 1.I.1868 — s-a născut George Murnu (m. 1957).
- 1.I.1891 — s-a născut Șerban Bascovici (m. 1968).
- 1.I.1897 — s-a născut Vasile Băncilă (m. 1979).
- 1.I.1900 — a apărut „Noua revistă română”, condusă de C. Rădulescu-Motru.
- 1.I.1917 — s-a născut Vera Hudici.
- 1.I.1923 — s-a născut Mihail Crama.
- 1.I.1928 — s-a născut Teodor Pică (m. 1978).
- 1.I.1934 — s-a născut Jiva Popovici.
- 1.I.1938 — s-a născut Emiľ Brumaru.
- 1.I.1944 — s-a născut Mircea Muthu.
- 1.I.1947 — s-a născut George Virgil Stoicescu.
- 1.I.1948 — s-a născut Dumitru M. Ion.
- 2.I.1891 — s-a născut Aron Cotruș (m. 1961).
- 2.I.1916 — s-a născut Mircea Streinu (m. 1945).
- 2.I.1920 — s-a născut Francisc Păcurariu.
- 2.I.1921 — s-a născut Ion Pătrașcu.
- 2.I.1921 — s-a născut Nagy Olga.
- 2.I.1933 — s-a născut Ion Băieșu.
- 2.I.1945 — s-a născut Ioan Radin.
- 3.I.1886 — s-a născut Ion Grămadă (m. 1917).
- 3.I.1894 — s-a născut Sarina Cassvan (m. 1978).
- 3.I.1901 — s-a născut Hermine Pilder.
- 3.I.1909 — s-a născut Dan Smintnescu.
- 3.I.1912 — s-a născut Wolf Aichelburg.
- 3.I.1916 — s-a născut Ada Orleanu.
- 3.I.1936 — s-a născut Ștefan M. Găbriian.
- 3.I.1967 — a murit Alfred Margul Sperber (n. 1898).
- 4.I.1877 — s-a născut Sextil Pușcariu (m. 1948).
- 4/5.I.1878 — s-a născut Emil Gîrleanu (m. 1914).
- 4.I.1891 — s-a născut Ticu Sevastia Archip (m. 1965).
- 4.I.1894 — s-a născut Ion Donogoroi (m. 1975).
- 4.I.1899 — s-a născut Emil Petrovici (m. 1968).
- 4.I.1931 — s-a născut Nora Iuga.
- 4.I.1933 — s-a născut Tudor Bălteș (Iosif Bucur, m. 1979).

Și a fost anul lor...

■ FLUENTE și simple versuri pentru copii scrie Bogdana Boeru (*Casa jucăriilor*, Ed. Ion Creangă). În lumea vârstei preșcolare, autoarea se insinuează nu imitînd gesticulația infantilă (frecvența capcană a copilăririi), ci pe calea mai discretă și mai semnificativă a lirismului matern. Dorința de a instrui prin joc este evidentă, cum evidentă e și plăcerea de a povesti în versuri, ambivalență ce face ca textele cărții să fie în egală măsură pedagogie epică și sugestie lirică. Valoarea poetică e inegal distribuită, scăzută în compunerile ce reproduc epic sevențe specifice universului de jucării al copiilor, notabilă într-o seamă de texte mai pronunțat lirice unde imaginația autoarei își îngăduie să depășească hotarele „casei jucăriilor”, spre a exprima cu ajutorul metaforei o relație intimă, o stare de emoție, fie în fața unui peisaj, fie în legătură cu evenimentele existenței. Între imaginea primitivă și prozaică a unui „Moș Gerilă” de duzină („Prin Carpații de zăpadă, / chip Anului nou scriind, / s-a lăsat gerului pradă; / să-l salvăm cu toți, pe rînd // Traista lui ce-i grea povară / e-o țară de ju-

cării — / lîngă brad, în astă seară, / să-i dăm locul, dragi copii!”) și imaginea olarului ce însuflețește lutul din frumoasa poezie *Pasărea de lut* (citez doar finalul: „...Mai sînt și azi prin văi de-argint, / pe unde arborii-s de cer, / olari cu suflet de colind / și cu opinci cioplite-n fier; / și cîntă păsări în ulcioare / cu cîmpul lor și cerul lor... / ... Olarii sînt niște izvoare / și pasărea de lut e dor”) se înțelege că preferabilă e a doua, în ciuda faptului că, aparent, nu se adresează copiilor de-a dreptul. Știm însă bine că o poezie ce se adresează numai copiilor, nespunînd nimic maturilor, nu spune nimic, ca poezie, nici copiilor. De aceea, cred că în cartea Bogdanei Boeru de reținut sînt textele care sacrifică anecdoticul versificat în favoarea poeticului.

■ PROZA rimată a lui Dorel Sibii din *Cum am găsit-o pe Iléana Cosinzeana* (Ed. Facla) atrage prin naturalețe, haz și acuratețe stilistică. În postura de prieten mai mare al copiilor și înțelegîndu-le bine psihologia și gîndirea specifice, autorul își invită cititorii într-un șir de întîmplări cu tîlc,

Orele înalte ale Bucureștilor

Întemeieri

● EXISTĂ o frumusețe tainică, există un ciudat magnetism al Bucureștilor, acest oraș constant și impredictibil ca o adolescență. Ea, această cetate, ce și-a construit concentric cartierele, adunând disarmonia în armonie, nu poate poseda o singură legendă (care să se impregneze în memoria lui și care să-i impună stilul), nu are un moment anume de mărire (și nici de decădere). Bucureștii au fascinantă putere de a-și asuma viitorul, astfel încât anotimpul lor este cel al refacerii, al puterii de a lua totul de la capăt, într-o aceeași răbdătoare așezare a seminței cu gândul la fruct. Pentru că primăvara nu este anotimp, ci o stare a existenței, nu are dată calendaristică și nici nu poate fi anticipată de previziuni meteorologice, e primăvară oricând — aici și acum, atunci și acolo, indiferent că e vorba de februarie sau noiembrie, de decembrie sau martie, de Calca Victoriei sau de cea a Moșilor, de Berceni sau de Drumul Taberei —, e primăvară ori de câte ori bucuria pulsează în tine amenințătoare și fără obiect, ori de câte ori cuprinderea fizică este prea mică.

De ce n-am spune-o? Sîntem profund impresionati de calmul și măreția orașelor mari și vechi, cu blazon medieval, aurit de vreme, de misterioasă inaccesibilitate ce inconjoară obiectele, așa cum sîntem impresionati de orice modern oraș ce-și uită cu o frumoasă aroganță trecutul de mică așezare rurală. Bucureștii subjugă prin teribila lor voință de a fi, ca într-un joc de oglinzi, imagine și proiecție a propriei lor existențe. Iar dacă pulsul unui oraș se măsoară și prin natura tabieturilor sale, fără îndoială că specificul Bucureștilor se găsește în reconstrucție, iar această reconstrucție — sub zodia căreia s-au înscris cu hotărîre de cîteva decenii — înseamnă nu numai un imn al refacerii, ci, sau poate în primul rînd, un elogiu adus muncii — adică singurei bucurii cu adevărat plene a omului, ca împlinire a existenței și semn al trecerii sale fertile prin aceste locuri.

Orașul zilelor

● MIRĂ-TE, de vrei! Deși n-am așteptat iarna pentru ca — dorind să te plimbăm prin București — să-ți cîștigăm nu doar uimirea, ci, mai ales, înțelegerea, acea fericită înțelegere a existenței — laolaltă, încă nu total stratificată — a două orașe într-unul singur. Bucureștii — să nu te îndoiești vreo clipă — e oraș al zilelor. Lumina e marea sa bucurie. Ea îl înveșmîntă atunci cînd vrea să se lase privit și atunci cînd știi să-l gîndești.

Două sînt direcțiile în care, mergînd prin Capitală, poți afla, întipărite în piatră, dar și-n memoria celor ce locuiesc pe-acolo, toate clarele dovezi ale trecerii sale prin vreme. Trebuie considerate, aceste direcții, adevărate axe străbătînd orașul zilei, orașul ce-a traversat secole din lumină-n lumină.

Una din axe își găsește locuri de popas prin locurile unde timpul și-a pus amprenta asupra ceea ce — nu doar din aplecare spre rostirea dulce a trecutului — numim București, impregnîndu-se de calm și liniștea răcoroaselor locuri din spațiile Operetei, locuri cu nume nostalgice ca amintirile bunicilor (Antim, Apostalodor), scurgîndu-se lent, aproape furișîndu-se, spre hanul lui Manuc, rătăcindu-se prin forfota Lipscanilor, sîrînd — grăbită și neatentă la circulație — șoseaua spre a pătrunde pe lingă biserica Sf. Gheorghe în zona Căuzași — Armenească, urmînd cursul liniei de tramvai cu numărul 1, prilej cu care își odihnește ochii pe clădirile Căii Moșilor, spre a se opri în bariera Oborului. E — acesta — orașul iernilor îhale, ierni nedatate și nenumite, ierni ce știu năvăli în priviri și în suflet cînd nici nu le mai aștepti, orașul săniilor ce-au împrumutat pentru caii lor sunetele de la clopoțeli vîile Minovici, e zonă voievoдалă, aceasta, zonă de patimi vechi — pentru bani, pentru iubiri sau pentru vin —, e zona celor ce nu-și mai amintesc că

au fost liceeni și care își privesc vîrsta cu nestînsă melancolie, oricare ar fi ea.

Există, aproape perpendicular pe această axă, o alta ce începe din formele aerodinamice ale Otopenilor, axă mai neliniștită, contorsionată de dramatice intimplări țintuite în simplitatea unor inscripții sau plăci comemorative, axă a istoriei prezente în memoria părinților noștri, axă ce numai prin simpla rostire a locurilor capătă forță de sugestie: Otopeni, Băneasa, Podul Constanța, axă ce pătrunde glorioasă prin poarta eroilor neamului românesc — Arcul de Triumf — spre a se rostogoli pe toată întinderea șoselei, în deplină consonanță cu cutezanța Aviatorilor, în viltoarea prezentului, în gîndul frumos al zilei de mîine. Istoria are nevoie de respirație largă și de cutezanță, aspirația către verticalitate fiind semnul timpurilor noastre. Aici totul este și devine, nimic nu se ascunde pentru că nimic nu este de ascuns; aici, melancolia aducerilor aminte este înlocuită de optimismul viitorului. Bulevardele se ciocnesc în piețe mari, desenate cu îndrumare de circulație pentru ordonarea fluxului continuu de mașini, își predau ștafeta și se întoarnă, pe patru piste, cu toată viteza, din Șosea în Ana Ipătescu, din Ana Ipătescu în Magheru, iar de aici în Dimitrie Cantemir, alergînd spre sudul orașului, pe la bariera Rahovei. Istoria ultimilor ani este aici prezentă în formele perfecte ale noller clădiri, în efortul de eliberare de obsesia unui trecut nu prea îndepărtat.

Bucureștii se oferă vizitatorului ca istorie constructivă, capabilă de-a cicatriza răni, dar tot Bucureștii se descoperă ochiului atent prin comparare, comparare ce nu înseamnă în nici un fel negare. Centrul Bucureștilor (întretăierea celor două axe), cam de la Universitate la Unirii, unește Timpul cu Istoria, racordează zveltețea Intercontinentalului cu formele încărcate ale Arhitecturii, supermagazinele Cocor sau Unirea cu pitorescul Lipscanilor ori al „Vulturului de mare cu pește în gheare“.

Bucureștii înseamnă tot mai mult mit și imaginație, fantazare și — rar, neașteptat de rar — aducere aminte. Bucureștii încă mai înseamnă cetatea Dimboviței, oile ciobanului Bucur sau hrîsoful lui Constantin Hangerli, cel ce recomanda „să pună garduri în jurul Bucureștilor... să oprească zidurile de case peste hotarele orașului“.

Bucureștii înseamnă lupta din Dealul Spirii, unirea și reintregirea neamului românesc, înseamnă Grivița, Insurecția și proclamarea Republicii. Istoria a fost pentru București un drum drept, cel mai adesea privegheat de izbinzi.

De aceea, vino să spui împreună cu noi: Tu nu dispari, ție nu ți-au putut opri înaintarea nici hrîsoavele, nici barierele și nici calamitățile. Tu devii mereu, te schimbi mereu, pentru că trebuie să fii numai tînăr. Pentru că tinerețea a fost șansa biografiei tale. Bucureștii te continuă, aducîndu-te în vremurile noastre, înălțîndu-te spre soare, oraș al zilelor, și oferindu-ți optimismul privirii îndrăznețe spre viitor.

Îngăduiți, deci, Bucureștilor — va trebui să spunem —, îngăduiți unor scriitori tineri ai timpului vostru drag să străbată și axa Timpului — întru poetice aduceri aminte, închipuiri sau reverii — și pe cea a Istoriei, dorind astfel să afle și să spună altora cum drumul zilei către o altă zi a fost croit cu dragoste și bărbăție, cu vitejie și cu încrederea că fiecare nou răsărit de soare e o victorie a omului liber și fericit. Din cîmpuri de luptă, locurile pe care le vom străbate au fost transformate în șantiere, apoi în mari întreprinderi, în cartiere de locuințe, în parcuri sau bulevarde. Tinerilor, ce n-aveau atunci, în anii de mari, decisive bătălii, decît aprinsul gînd al libertății — le-au urmat alți tineri, tinerii ce clădesc. Cartea de istorie își luminează filele apropiindu-se de zilele noastre după un drum lung — fără bătăi cu flori, fără jocuri de artificii —, drumul muncii, născut din statornicul sentiment al înălțării oamenilor și ținuturilor pe care le locuiesc.

Bucureștii — să nu te îndoiești vreo clipă — e un oraș al zilelor. Al celor mai frumoase și mai limpezi dintre toate cele trăite vreodată. Este orașul zilelor de azi. Trebuie doar să știi să-l privești — cu iubire — și să-l știi gîndi — visîndu-l.

Despre dulcile visări ale copilăriei

● BUCUREȘTENI prin origine, dar, vrem să credem, și prin vocație, am simțit întotdeauna o explicabilă senzație de jenă atunci cînd a trebuit să ne deconspirăm locul natal și să vorbim — mai ales să vorbim — despre el. Pentru că vorbind despre București, ajungem inevitabil să spunem și despre noi. (Poate de aceea, în ignoranța noastră, am refuzat mereu să pricepem cum poate cineva să scrie și să se mai și entuziasmeze de un loc văzut numai în trecere — o fugară apariție prin fața înșelătoare retine și o impunere în fața atenției celorlalți prin intermediul lacunării memoriei).

Am văzut și am simțit (și ne-a amuzat) puterea, disponibilitatea unui ardelean sau a unui oltean de a fi ușor arogant, declamîndu-ți versuri și căutînd să te obișnuiești cu gîndul că nicăieri nu este mai frumos ca la el acasă. Proaspătul venit în București va avea mereu nostalgia locurilor natale, iar fața de ceea ce noi, românii, trebuie să numim „cetatea eternă“, va avea reacția proprie celui căruia îi e rușine să spună că s-a îndrăgostit a doua oară. Pentru cine a simțit amurgurile unui iunie (ce îmbată pină și blocurile cu parfumul florilor de tei) întinse pe marile bulevarde, amurguri stranii în calmul și măreția cu care dilată volu-

mele, aruncînd forme ciudate într-o lume cunoscută, cine a simțit bucuria plimbării de jur-împrejurul obiectelor deja prietene, cine a auzit cîntece răsărite la colț de stradă în dimineți deprimant de clare, s-a îndrăgostit iremediabil de București.

Prin filtrul trecutului spre deschiderea viitorului, într-un superb efort al prezentului, fața Bucureștilor se schimbă într-un ritm pe care nu este o îndrăzneală ieșită din comun să-l numești uluitoare. Ultima, cronologic vorbind, și poate cea mai spectaculoasă schimbare s-a produs în zona Oborului. Înainte vreme, tramvaiele se mindreau aici cu ușile ce se deschideau în același timp cu coborîrea scării, cu barele ce în liniștea după amiezilor loveau ritmic, ca niște bocanci de soldați, în plafonul scorojit, tramvaiele ce coborau spre alte misterioase, pe atunci, zone cu nume dulci ca amintirile: Armenească, Sf. Vineri, Căuzași, tramvaiele ce lăsau în stînga, spre a ieși definitiv din vechiul „pod al calicilor“ (spre partea cealaltă a orașului) o măreață firmă cu o vitrină la care podoarea noastră de adolescenți trăgea cu ochiul; corsete și sutiene enorme se expuneau privirii (cu anunțul propriu tuturor magazinelor care nu prosperă: „obiectele expuse sunt de vânzare“), spre a intra în gura Oborului, acolo unde, pe atunci, lumea dimineața se spărgea chefurile începute simbăta după încetarea lucrului, acolo unde orice vizitator temător te lăsa și ciinii te însoțeau cu un fond muzical ducă-se pe pustii. De acolo începea să se simtă marginea Bucureștilor.

La inaugurarea primului tronson al metroului bucureștean

La inaugurarea pasajului Bucur-Obor

net de convergență, stranie alcătuire de
genisme și obiceiuri ciudate, provenite
fondul (arhaic, ar spune un folclo-
) fiecărei familii stabilite pe aici cine
când, cine știe de unde și cine mai
de ce venturi minată. Pe undeva,
ghicita și nici acum nu prea cunos-
minăstirea Plumbuita, punct de cul-
în secolul 16, își oferea zidurile unui
nemișos și unei privești nu tocmai
uite cu prestigiul ei.

Apoi, podul de peste Colentina, străjuit
nu de mult de o potcovărie (și pu-
și cu picioarele goale prin ploile in-
prescul țiganului cu burtă) și vechiul
pat al liniei 1 (împins acum tot mai
re margini), intrând în atmosfera liniș-
oare a statului pe la porți sau a casni-
lui udat al florilor cu stropitori alcă-
ite ad-hoc (nici nu se putea altfel)
în-o găleată și o mătură.

Am traversat Colentina cu tramvaiul
cu autobuzul, dar și cu servieta în
și cu picioarele goale prin ploile in-
lungi ale vreunii septembrie rău, ce o
cea navigabilă. Bucureștiul poate în-
orma, astfel privit, și orele fixe ale lui
și culoarele Universității și inghesuiala
în mașinile de întoarcere acasă și atâtea
ceări (despărțiri) din Gara de Nord și
mi înseamnă, de foarte curând, și incre-
bila schimbare ce s-a produs în Colen-
na. Am fost martori (somnoroși, neori,
drept, pentru că niciodată nu ne-am
păcat cu barbărele ore de 6 sau 7, la
trebuie s-o pornim spre școli) ai
mei excavații și ai primei cărămizi

pușe în ziduri; am putea spune fără ezita-
re ordinea în care blocurile au început
să fie locuite, însă niciodată nu am cre-
zut că vom ajunge să nu mai recunoaștem
locurile. Citisem, văzusem cum se ridica-
seră atâtea cartiere noi. Ce ne spuneau
insă nouă schimbările — uriașe, la rindul
lor — din Militari sau din Drumul Ta-
berei, din Berceni sau din Titan? Ni se
părea absolut firesc să se fi schimbat, dar
ne era încă greu să simțim cu acuitate și
în toată măreția ei această schimbare.

Când, după atâtea timp, am străbuit, in-
tr-un amurg din acelea prelungi și toropi-
toare, Colentina fără nici un scop, doar
privind și uimindu-ne de neputința de a
pricepe, ne-am spus că ori de câte ori vom
vorbi despre aceste locuri va trebui să
spunem și despre potcovărie și pod, și
despre cinematograful al cărui nume l-am
uitat (dar nu și porecla: Bomba) și des-
pre braga cu 40 de bani paharul de la
Teiul Doamnei și despre tot ceea ce copi-
lăria și adolescența învățaseră și care
curind vor fi definitiv uitate datorită com-
plexelor comerciale și blocurilor și parca-
jelor și terenurilor pe care puștii de acum
nu mai joacă fotbal (oh! și ciți fotbalști
mari a dat Oborul!), ci tenis. De la Obor
și până aproape de pod tramvaiul se
pierd pe undeva prin mijlocul unei șosele
cu cîte trei piste pe o singură parte și par
ridicol de mici și de inofensive pe lângă
blocurile în umbra cărora fac stație. Des-
chiderea spre înălțimi și spațiul imens fac
din Colentina adevărată poartă a magni-
ficului litoral.

Dar nu trebuie înțeleasă Colentina de
azi doar ca loc de popas al privirii în
căutare de culori, de bucurie, de zimbet.
Ca întregul oraș București, și acest cartier
trebuie să fie nu doar văzut, ci, pătrun-
zindu-l în interior, priceput. Despre ce
anume vorbesc marile întreprinderi de
azi? În apropierea vechiului Obor, unde
canta Maria Tănase sfințenia topirii-n vin
a bobului de toamnă, se ridică, suplă, în-
treprinderea de mecanică fină. La un cap-
ăt de tramvai, înspre Andronache, dai
de porțile întreprinderii de țevi sudate,
Industria grea, modernă, adunind truda și
priceperea, imaginația și puterea a mii și
mii de oameni. Să nu uităm pasajul Bucur
Obor (alăturarea celor două nume stră-
vechi pentru a reprezenta un spațiu al
noului e, iarăși, semnificativă pentru felul
de a fi al Bucureștilor). Chiar dacă tre-
cerea anilor ne va șterge din amintire
întreaga horă a cifrelor — dimensiuni, de-
pășire spectaculoasă a termenului de dare
în folosință, cantitate de muncă și mate-
rial — va rămâne sentimentul construcției
monumentale, al transformării.

Ne gândim că atunci când vom reveni
în București (dacă va fi ca vreodată să-l
părăsim pentru o bucată de vreme) nu
vom mai recunoaște deloc Colentina și
nici nu vom mai ști ce trebuie luat pen-
tru a ajunge acasă. Ceea ce a fost Colen-
tina va rămâne o amintire încetă în dul-
cile visări ale copilăriei, tot așa de ir-
reversibilă și de necrezut ca și ea.

O floare cu petale de trajectorii electronice

● SUB verdele intens al aleii — cer
nou, deși e început de iarnă sau sfârșit
de toamnă, oricum ai zice, tot cu vara
seamănă, cer iscat de imbrățișarea cren-
gilor avintate ale arborilor ce mărginesc
drumul — viața curge normal. Cu oameni
cu treburi, cu părinți aducându-și copiii la
grădina zoologică. Cu autobuze ce și-au
prelungit cu o stație capătul, întorcînd la
I.P.R.S. Abia întrezărite, câteva clădiri de
construcție modernă și colorit viu, așează
față-n față natura și civilizația, adică des-
chiderea, lumina, bogăția de senzații și
priceperea, îndemnarea, curajul. De o
parte natura, cu puterea ei de a-și îngrijii
trecutul printr-o pulsație a regenerării,
de cealaltă parte omul — cu puterea suf-
letului și a gândului de a face din trecut o
punte către prezent și, de aici, mult mai
departe, spre zări ce par numai înimagi-
nabile. Așa arată „ipereseul”, după cum
este cunoscut — ca substantiv comun,
născut din inițiale, de numai 17 ani, adică
întreprinderea de piese radio semicon-
ductoare, situată, prin ceea ce este, prin
ceea ce face și prin însăși rațiunea ei de
a fi, în rindul întreprinderilor care de-
monstrează cum se face industrie în zile-
le noastre. Și pentru că media de vîrstă
a oamenilor care lucrează aici este de 26
de ani, asta ne duce cu gîndul la faptul
că ei sînt tinerii implinirilor, tinerii nă-
scuți și crescuți după august '44.

Condensatoare stiriflex, hirtie sau elec-
trolitici, semiconductori, tranzistori, diode,
trioade, tîrștori, circuite integrate sau im-
primare (cîte cuvinte noi au pătruns pe
nesimțite în vocabularul nostru, făcîn-
du-ne aproape să uităm că acum mai
bine de trei decenii vorbirea tuturor era
dominată, pînă la obsesia, de foame, de
război, durere, morți, bombardament...) —
adică microscopie, halate albe, multă lu-
mină, finețe, pricepere, mișală, secții în
care intrarea se face numai după ce toa-
tă lumea e sigură că nu mai poate pă-
trunde — odată cu tine sau în urma ta —
nici măcar un fir de praf. Modernul are
azi însemnul miniaturalului și al fragili-
tății, conservînd parcă numai esența.

Pe aceste locuri unde au căzut bombe
și s-au auzit răpăituri de mitralieră, unde
au sîrșit plumbii și cerul s-a umplut de
culoarea neferică a morții, unde tinerii
de atunci — părinți ai celor de azi — nu
aveau ochi decît pentru ceea ce se în-
timpla cu inamicul, nu aveau brațe decît
pentru a lupta împotriva-i, nu aveau gînd
decît pentru a și-l proiecta spre viitorul
libertății (oamenii despre care se scria cu
emoție în „Universul” din 30 august 1944 :
„Exemplul pe care îl dă populația Capi-
talei noastre este întremător. Cu căminele
sfărîmate, cu avutul prădat, trăind zile și
nopți fără întrerupere sub trosnetul îm-
părțitor de moarte al bombelor dușmane,
populația bucureșteană de toate treptele
și de toate vîrstele nu numai că nu s-a
lăsat intimidată de urgia loviturilor, dar,
acolo unde s-a ivit ocazia, a dat sprijin
real, am putea spune ostășesc, acțiunii de
dezarmare a trupelor germane”, ei bine,
pe acele locuri o floare imensă însere,
cu petale de trajectorii electronice, sec-
vențe de viață. Este o gazetă așezată a-
proape de intrarea în întreprindere, o ga-
zetă avînd calitatea de a zăgrăvi, în cu-
vinte simple, în imagini cu oameni tineri,
muncind, un întreg univers de preocupări,
de pasiuni, de împliniri și de aspira-
ții. Floarea cu petale de traiec-
torii electronice este floarea muncii și a
tineretii care știe ce vrea și știe ce se
așteaptă de la ea. Tineretea ce se încrede
în propria-i forță — de a crea, de a în-
vinge.

O aceeași curgere normală a timpului, a
vieții ne întoarce spre oraș. E ca un drum
al cărui început poate fi chiar aici, lângă
această inscripție ce vorbește despre eroii
din August '44, cei care au stat pavăză
nu numai unui pod, unei străzi sau unui
oraș, ci chiar istoriei pe care nu conținem
a o împlini. E un drum ce se continuă în
noua înfățișare a Orașului, în frumusețea
oamenilor și a obiectelor printre care coli-
nzi cu sentimentul deplinătății și siguri-
tanței.

Miine, orașul

● FERICITI sînt cei care păstrează ne-
clintit echilibrul balanței! Fericit e le
orașul cînd după un an reusește să-și in-
scrie în cartea de identitate un timp pe
care-l scade din înfățișare! Fericit e le
Bucureștiul la cumpăna anilor: el în-
pinge tot mai mult în uitare, în hrisoave
și vași amintiri Bucureștiul, aducînd în
fața ochilor noștri Bucureștiul demn și
frumos, capitală a unei țări demne și fru-
moase. La fiecare sfîrșit de an Bucureștiul,
parcă spre a-și împlini legenda cea nouă,
este imagine vie a ceea ce este și a ceea
ce va fi. Astfel încît plinbarea bucu-
reșteanului se petrece ca într-un joc de
oglinzi, ca într-un joc de timpuri: real și
ipotețic, certitudine și speranță.

Așadar, orașul de miine se poate vedea
cu ochiul și mintea de azi. Dinspre bariere
venind după ce-ai depășit fostul capăt al
liniilor de tramvai 1, 21, 4 vei pătrunde pe
șoseaua „7 Noiembrie”, în plină arteră
modernă prefigurată acum la lățimea șose-
selci și de primele lucrări. Vei întîlni
șoseaua Colentina din care se desface spre
stînga drumul spre Fundeni (complet mo-
dernizat) sau te poți îndrepta — pe aceeași
șosea — spre parcul Plumbuita, a cărui
amenajare s-a încheiat anul acesta, te vei
mira văzînd cîte locuri noi au mai apărut.
Vei întîlni apoi pasajul rutier Bucur-
Obor și vei fi pus, brusc, în impo-
sibilitatea de a alege. Încotro să te
îndrepti? Drept înainte pe Calea Moșilor
(ale cărui lucrări de modernizare au
început deja să-ți dea imaginea a ceea ce
va fi: triplarea acestei vechi artere de
circulație, înlocuirea caselor vechi și po-
somorite cu blocuri într-o concepție arhi-
tectonică de o mare diversitate de forme
și volume)? Să faci la stînga spre Piața
Muncii prin Mihai Bravu spre a-ți imagina
cum va arăta și pasajul subteran de
acolo? Să o iei la stînga spre șoseaua Ște-
fan cel Mare urmînd îndrumările de cir-
culație inscrite pe cîte trei benzi și a le
urma și cu mintea cum vor arăta pînă la
stadiionul Dinamo?

Ochiul tău s-a obișnuit deja cu noul
oraș, amintirile tale (din care nu lipseau
magazinele mici, „La calul Bălan”, braga
cu 40 de bani paharul, „Acul și ața”) au
trecut deja în hrisoavele, deocamdată ne-
scrise, ale unui cartier ce poartă numele
celui mai lung riu ce străbate Capitala:
Colentina, așa încît vrei să vezi și ce mai
fac cartierele — ca și Colentina — cu re-
nume de mahala: Grantul, Rahova, Ura-
nus. Te vor duce pașii spre Grantul cel
iubit de giuleșteni și nu numai de ei. Vei
voi doar pentru o clipă să-ți mai arunci pri-
virile de pe pod (nostalgia trenurilor care
vin, a trenurilor care pleacă, fumul loco-
motivelor și, mai ales, acești oameni a că-
ror biografie singură poate încăpea între
coperțile unei cărți ce-ar aminti de tram-
carul lui Blindu' tras de cai, de cartierul
de locuințe „Steaua”, de un februarie eroic
și încă de multe altele). Vei avea certi-
tudinea faptului că este ultima dată cînd
vei privi de pe acest pod pentru că el a
început deja să se mute. Veți spune că
s-au mutat munții, că s-au mutat sate și
orașe, de ce nu s-ar muta și un pod? E
adevărat, dar parcă cu Grantul se mută
deodată și o mare și iubită amintire, lăsînd
loc unei alte amintiri care va fi însă a co-
piilor noștri: numele lui Effingham Grant
(cel care a cumpărat satul Giulești de la
boierii Golești) va fi prescurtat și va de-
veni pur și simplu un nume de pod. Noul
pod Grant va da posibilitatea oricărui tre-
cător de a panorama noul cartier Giulești.

Călătorul anilor viitori va străbate Ca-
pitala pe cu totul alte axe decît cele ale
melancoliei sau aducerii aminte. El va
merge de la est la vest cu metroul (înu-
gurat — la o altă înaltă oră a orașului, la
20 decembrie 1979 — de către președintele
țării), iar de la nord la sud pe ma-
rile bulevarde Panduri — Tudor Vladimi-
rescu — Viilor, abătîndu-se prin cartierele
noi Rahova — Ferentari — Sălaj sau Ra-
hova — Antiaeriană — 13 Septembrie
spre zona Giurgiului — Autobuzul. Va
afla aici — și se va uimi de frumosul înalt
și bine proporționat — și centrul politic-
administrativ, cel care va face din zona
Uranus inimă în inima țării.

De va dori să aibă o vedere de ansamblu
a Bucureștilor, va putea privi orașul de
la înălțimea celor 425 de metri ai turnului
de televiziune din Parcul Tineretului, spun-
dîndu-și, altfel decît noi (cei ce murmu-
răm, văzînd cît se gîndește și cît se mun-
cește pentru București: „Miine, Orașul...”),
Azi, Orașul este! Și este așa cum l-am
visat de-a lungul anilor lui de nouă le-
gendă. Oraș al necontenitei construcții,
Oraș al vremurilor noi, Orașul ce știe să
vorbească cel mai frumos și mai adevărat
despre Republica noastră.

ORASUL cheamă din amintiri vremea
tăinicelor ceasuri de vis și splendoare în
plimbări dinspre Șosea (unde mai miroase
parcă încă a flori risipite în bălăile fru-
musețelor ascunse de blănuți, de garoafe
și de trandafiri) spre Calea Victoriei (de-
filează în gînd zăpeti curgînd din ceruri,
fete de la școala normală rîzînd în mî-
nușile lor cu un singur deget), apoi spre
Operetă și Bucur. Trecem prin tomuri și
vremi, fiecare clădire ne evocă un om,
un deceniu, un secol, un timp. Fiecare
Lumină ne proiectează în miezul unei
nemaipomenite biografii a unui personaj
proteic: BUCUREȘTIIL. E deja decembrie
și ne grăbim spre sărbătoarea schimbării
anului. Cu gîndul că am făcut ceea ce
anul care se apropie de sfîrșit ne-a cerut.

Constantin Stan
Dan Mucenic

Arta îmbrobodirii

A SE reține din variatele procedee ale artiștilor diletanți și ale celor vechi profesioniști în materie: — „N-aveți nici o grijă, se aranjează“.

Inseamnă că trebuie să-ți iei de-o grijă.

— „Lăsați numărul de telefon și orele la care vă putem găsi; vă anunțăm noi“.

Chemarea, din acea parte, nu va veni niciodată.

— „N-avem marfa. Dar reveniți neapărat miercuri. Sau joi. Trebuie să ne sosească. Am și fost anunțați“.

Nu pregețați a vă căuta altă sursă.

— „Cine întreabă? Fiindcă tovarășul este ieșit din birou și dacă e cazul, să mă duc să-l chem...“

Tu e ieșit, e acolo, face semn secretarei cu degetul, în fața gurii mute, că nu.

— „Excursia începe în ziua de 12 la ora 10, așa că micul dejun și prânzul le veți primi la pachet“.

Luau-ți vă mîncare de-acasă.

— „Toate camerele sînt ocupate, hotelul e plin de străini, n-avem nici un loc, mai încercați după ora optsprezece“.

Nu mai încercați, rețineți-vă o bancă în sala de așteptare din Gara de Nord.

— „Maximum într-un sfert de oră sînt personal la dumneavoastră cu instalatorul și cu electricianul“.

Zi pierdută.

— „Dă-mi un sutar, te rog, pînă mîine la prînz, am lăsat portmoneul în palton și am luat din cui pardesiul.“

Adio.

— „Găsiți-vă dumneavoastră o locuință goală și noi n-avem nimic contra, v-o repartizăm imediat“.

Nu căutați. Căutați-vă de treabă.

— „Mi-e imposibil să înțeleg cum de îți s-a desfășurat contractul de muncă, tocmai cînd eu, care decid, eram plecat din întreprindere“.

Dispoziția fusese semnată chiar de el, înainte de plecare.

— „Cartea ta m-a încîntat, pur și simplu m-a încîntat, am scris despre ea un articol de o pagină întregă, dar cîinele acela de secretar de redacție mi-l ține de două luni și nu mi-l publică. Ai avut ceva de el?“

N-a scris nici un articol și nici n-o să scrie.

— „Vă facem mașina ca nouă, n-o s-o mai recunoașteți... Și dacă v-o plăcea, o să dați și dumneavoastră o bere.“

Pregătește un butoi cu bere.

— „Șeful vă roagă mult să-l scuzați că nu poate ține audiența de azi. A fost chemat urgent. De azi dimineață e sus“.

E plecat sus pe munte, în Făgăraș. A luat-o din loc de azi, fiindcă vineri e sărbătoare și face punte.

— „Vă mulțumim pentru excelentul dv. articol. Apare exact cum ni l-ați dat. Nu se virgulește o virgulă!“

...Virgulele au rămas, într-adevăr, toate.

Valentin Silvestru

Romeo și Julieta la demisol

STAU la masa de lucru și-mi storc creierii. Nimic. În mîntea mea e o sahară. Doamne, ce mă fac, peste o oră trebuie să dau o schiță satirică la „România literară“! Țîfîrri — la ușă. Mă duc și deschid. O femeie de circa 60 de ani îmi zice bună ziua. O invit să intre.

— Tovarășe sau domnule, cum preferați să vă zic?

— Ziceți-mi cum vă vine la gură, n-are nici o importanță.

— Nu vă deranjez decît cinci minute.

— Cu plăcere, luați loc.

— Eu sînt vecina dumneavoastră de vizavi, poate mă rețineți din vedere,

— Cum să nu? Vă rețin.

— Am un bălat, pe Gigi, îl știți.

— Parcă.

— Cînd nu v-a mers odată bateria, v-a împins. E la I.T.B., la depanare.

— Exact, îl cunosc.

— E blond, cu mustăcioară blondă.

— Nu mai insistați, că-l știu, are o canadiană bej.

Între timp se crapă o ușă și nevas-tă-mea mă cheamă, discret, alături.

— Cine e, dragă?

— O vecină.

— Și ce vrea?

— Nu știu.

— Vezi că ai de dat chestia aia la „România literară“. A sunat cineva de-acolo.

— Știu. Nu mă bate la cap. Fă-mi o cafea.

Mă întorc în birou.

— Tovarășu' Băieșu... Sau vreți să vă spun domnu'?

— Nu vă formalizați. Despre ce e vorba?

— Gigi vrea să se căsătorească.

— Și?

— Vă rugăm, dacă binevoiiți, să-l cununați.

— Cu popă sau fără?

— Cum vă încadrează pe dumneavoastră din partea serviciului, ca să nu aveți necazuri.

— Eu n-am serviciu.

— Nu-i nimic, poate cu timpu' o s-aveți.

— Care e problema?

— Vă spun care e problema. Blocu-ăsta de vizavi a fost blocul unui capitu-ăstă care făcea conserve de carne. Eu și cu soțul meu am fost caloriferiști la el, iar mama fetei pe care o ia Gigi a fost bucătăreasă. După ce s-a naționalizat blocu', noi am locuit mai departe aici, ca salariați de stat, dar cu mare ură între noi. Mere de tot, am avut procese și scandaluri din tot felul de motive. Tot felul. Dar fata ei și fi-miu s-au înțeles, dracu știe cum s-a întîmplat, că noi ne uram și ei se iubeau pe ascuns. Cînd i-am prins că se pupau

lingă cazanul de apă caldă, i-am zis: „mă Gigi, asta nu e de tine“.

— De ce?

— Stați că vă spun. Cînd era în a zecea, lua meditație cu un pensionar de la mansardă, fost profesor. Și profesoru-l s-a îndrăgostit de ea și-a murit.

— Cum așa?

— Păi așa cum vă explic. S-a îndrăgostit de ea și, într-o dimineață, cînd s-a dus să ia lapte și iaurt, buf!

— Și?

— Care e chestia? Că noi, dacă nu vorbim între familii, vrem să facem două nunți. Adică să facă ei o nunță la ei și noi o nunță la noi. Ei cu mîncarea, băutura și neamurile lor, noi invers.

— Și eu trebuie să merg la două nunți?

— Da.

— E cu dar?

— Cu dar, dar dați unul singur. Dați un obiect.

— Ce?

— O butelie.

Nevastă-mea apare cu cafeaua, în sfîrșit.

— Dragă, te sună de la „România literară“.

— S-aștepte.

— Cînd le dai schița?

— Mai tîrziu. Doamnă, vă ascult. Continuați.

— Mama ei, ca să vă spun cine e, de fapt, s-a dus într-o zi la Alimentara din colț și a cerut un pahar de lapte cu smîntînă. A băgat deștul în smîntînă și a gustat. Zice: „dragă, e acră, n-o iau“. Vinzătoarea zice: „poa' să fie și albastră, dar mata dacă ai introdus de-

getul în ea, o iei“. Ce credeți că s-a întîmplat? S-a bătut cu vinzătoarea. Pe urmă, s-au întîlnit bărbaii lor între ei, a doua zi, și s-au bătut și ei între ei, cu palmele.

— Și?

— Și bărbatul meu nu vorbește cu tatăl fetei.

— De ce?

— Păi, noi, la demisol, avem baie comună. Și, într-o duminică, bărbati-miu a vrut să facă baie imediat, că era meci la unșpe. Și s-a întîlnit cu ălalai, care vrea și el să facă baie tot atunci. Și bărbati-miu i-a dat cu clăbuci în ochi.

— Foarte rău.

— Da, foarte rău, pentru că el l-a dat apoi cu o perie de parchet în ceafă și-am ajuns la miliție.

Soția apare din nou, cu o figură veșnic îngrijorată.

— Dragă, iar a sunat de la „România literară“. Cînd le dai schița?

— Zi-le că scriu la ea. Continuați, doamnă, vă ascult.

— Între timp, aosta vream să vă spun, fata e gravidă în luna a patra și a zis că, dacă nu facem nunta, ea bea petrosin.

— Nu se moare din petrosin.

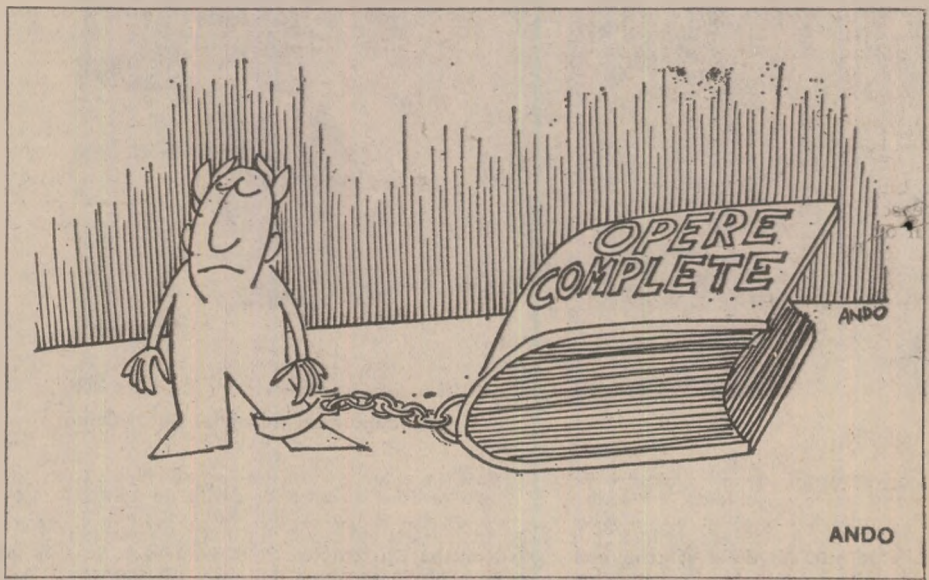
— Vai de mine! Cum puteți să spuneți așa ceva? Se moare din orice dacă e pe bază nervoasă.

— Bine, doamnă, de acord, dar de unde iau butelii?

Sună telefonul. Nevastă-mea mă avertizează:

— Eu nu mai răspund, răspunde tu.

Ion Băieșu

Avîntul metaforei

CA POET, deseori mă avînt în metafore. Introduc, de asemeni, mult element rustic, atît de necesar poeziei actuale.

Fără să le se aștern sigure, pline de o judecată matură. Indiferent că mă aflu într-o stare mai mult sau mai puțin propice, adesea descult, dînd la găini, cîrînd un sac la moară sau cotrobînd în pruviniță, unde mai aranjaze unele lucruri — borcane vechi, scule, ventile de bicicletă, broaște de uși, cîte nu se adună în gospodărie — toate sînt de natură a mă pune la scris și a influența, într-un fel, arta poetică. Imaginea creatoare așteaptă cea mai umbră, dînd curs celor mai neașteptate circumstanțe. Dau expli-

cații unei trecător care se interesează unde e tipografia sau tribunalul, urechesc, spre exemplu, un copil sau îl trimit după țigări, atrăgîndu-i în mod serios atenția să nu-mi cumpere de acelea care dîngă galbenă la capăt, ei bine (!), pînă și acestea sînt de natură a șterge o cărămidă unui edificiu stilistic, unei alegorii oarecare. Faptul că mă-ncurc, ca orice cetățean, la băutura sau nu-mi plătesc regulat datorile, chiar și acest aspect neplăcut intră în zona de conexiune cu alegoria. În acel fel, orice necurție sau dezordine dau un impuls neașteptatei inventivității. Nu de mult, tata a căzut pe un strat subțire de gheață, abia format, dobîndind o fractură și, abia în spital pentru o lungă perioadă. Anestezia pentru intervenția chirur-

gicală s-a instalat foarte greu, tata a țipat aproape în tot timpul intervenției. E tare bătrînul, are sîngele bun! — au spus doctorii. Cum e și firesc într-o atare împrejurare, toți îl oblojeau, îl compătimentau pe tata, se purtau așa cum se cuvine. Și de data aceasta viermii imaginației s-au pus în mișcare pentru a da curs transcrierii poetice a evenimentului. Fatal, zona lacurilor nu mi-a priit niciodată și n-a avut nici o răsfrîngere în artă. Ba din contră, lacul a devenit pentru mine de esență antipoeitică probabil prin practicile actuale de amenajare a lacurilor și folosirea în acest scop a buldozerelor și excavatoarelor, dar mai ales prin faptul că părinții, era să mă înec. Islazul de vite și-a găsit, în schimb, în

poezie o patrie durabilă. Obiceiul cîmpenesc de recoltare precoce a lucerului a fost absorbit de mult în zona atelierului poetic. Prin rolul lor dăunător însă, bărzunii, insectele veninoase de pădure, tăunii, insectele te cînușesc de spinare provocînd acele păcătoase usturimi și umflături pentru care există alifii speciale (nu știu de ce autoritățile nu iau măsuri de distrugere) au fost, bineînțeles, împinse în afara cîmpului poetic. Iar reclamele comerciale ca, de exemplu, cele atît de nesuferite pentru săpunurile Doxium și Diffrarel au rămas, de asemenea inoperante, fluxul imaginației ascultînd și devenind tributari la destule alte situații poetice.

D. Badea

Finis coronat opus

DE DOUA ore temutul foiletonist își ascute creioanele, le polizează, unul câte unul, pe indelete, cu glas-papir. Acum stau ca o baterie gata de foc, la îndemână, pe stativul de marmoră. Carnetul este și el deschis. Sînt acolo teme, subiecte, observații. La alegere... Maestrul se simte în formă, îi vine parcă să chiuie, gata de atac, gata să se lanseze ca un skior pe pîrtia imaculată a colii de hîrtie. Păziți-vă! Hei, tu de colo care stai în inima drumului nostru ca o tufă nesimțitoare, sau tu cel ce ne pîndești roadele muncii ca un popîndău lacom, la o parte. Tu cel care te tirăști ca un șarpe de cenușă sub un camuflaj de fum, păzea! Și voi, biete zdrențe fluturîndu-vă cinic și năting nimicnicia, în gardă! Faceți loc vijeliei purificatoare! Nu simțiți turbionînd deasupra capetelor voastre sabia cu vîrf de grafit? Așteptați, voi, așteptați, o clipă numai, să le mai ascuțim maestrul un pic... Mda, acum e bine, acum trăznetul poate să izburască. Necruțător, cu toată pleasna lui de foc. Cu cine să începă? Pe cine va cauteriza acum? Creionul trepidă de-a gata de șarjă, mușcă zăbala, zvîcnește sub chiot și pînten. Care va fi primul adversar, prima victimă? A găsit! Iu-huu! Ciubucarul? Milogul?

Licheaua? Tembелul? Învîrtitul? Otrava? Mimoza? Logodnicul de profesie? Nesimțitul? Lipitoarea? Calomniatorul?

Cu care să începă? Hm, **embaras de choix**, așa se întîmplă totdeauna, dar nu e acesta un hop pentru temutul foiletonist. Va scrie titlul pe urmă. Întîi va face portretul fizic, ca în Cehov, să se recunoască, licheaua, să-l usture, viermele! Pînă aici v-a fost, clan de netrebnci... Păziți-vă! Masacrul a început... Și continuă... De o oră. De două... Nu, încă nu e gata. Va trebui să-și mai ascuțim o dată creioanele. Să le polizeze, apoi cu glas-papir. Să dea ultimele retușuri.

În sfîrșit, totul este O.K., teribila și delicata confruntare este încheiată. Maestrul se ridică, obosit dar satisfăcut, **Finis coronat opus**... Temutul foiletonist își privește epuizat dar cochet opera, fixînd-o apoi, cu infinită grijă, la locul ei, pe ușa apartamentului:

Please not disturb
Prière de ne pas déranger
Vă rugăm nu deranjați. Maestrul lucrează.

Și, în sfîrșit, adoarme împăcat.

Mircea Sântimbreanu

Cum s-a terminat totul

MEREU aveam impresia că se termină totul. Dar mereu găseam resurse și puteam să continui. O iubire e ca o viață. Nu știi niciodată cînd se sfîrșește. Dar se sfîrșește la un moment dat exact ca o viață. Și iată cum s-a sfîrșit iubirea mea.

V.H. tocmai termina facultatea. Avea gîndurile ei, bineînțeles. Dar în primul rînd ea știa că trebuie să dea înapoi cărțile pe care le-mprumutase de la bibliotecă. Altfel nu-i dădeau nu știu ce.

Una din cărți era la mine. Mi-a cerut-o impulsiv. Nu i-o puteam da imediat. Era la altcineva, de care aveam mare nevoie și trebuia să mai treacă puțin timp. Ea era la curent cu totul.

Mi-a dat telefon și mi-a cerut imperios cartea. I-am explicat extrem de logic:

— Draga mea, așteaptă două-trei zile, nu pot să i-o cer chiar acum, tu știi ce treabă importantă avem.

— Știu, dar trebuie să-mi dai imediat cartea.

— Dar n-am cum.

— Trebuie.

— Înțelege, draga mea, nu am cum, așteaptă două-trei zile.

— Nu aștept nici un minut. Te rog să mi-o dai imediat!

Toată discuția se desfășura la telefon.

Atunci i-am închis telefonul.

Ea m-a sunat imediat.

— De ce-ai închis telefonul?

I-am închis din nou telefonul. Iar a sunat.

— Cum ai putut să-mi închizi mie telefo...
 Iar i-am închis.

N-a mai sunat.

Peste două-trei zile m-am dus eu la bibliotecă și am dat cartea-înapoi pentru ea.

Dumitru Dinulescu

Autoironii

Poveste pescărească cu scriitori și cititori

Doi pescari stau pe malul aceluiași lac
 unul este un fost tînăr poet pensionar în rezervă
 celălalt este un civil cititor sadea
 Amîndoi au aceeași mulinete, aceeași pălărioare de doc alb
 Aceeași momeală
 Aceleași numere la pantofii de tenis
 Vestele lor se coafează la aceeași marcă de coafeză
 Aceleași chiuvele televizoare cu programe absolut identice
 Aceleași biciclete pur singe
 Aceiași pantaloni scurți proveniți din niște vechituri
 retezate cu aceeași foarfece în formă de X
 Amîndoi mestecă ceaiul cu aceeași lingurițe în același sens
 Aceleași realitate insistentă și aceeași respect față de semnele de circulație
 Aceleași scaune de pescuit tip A-453 C.S.
 Aceleași puls, același amurg, aceeași oră
 și pescuiesc pe același centimetru pătrat de apă dulce
 Bîlbîbic
 Civilul cititor sadea prinde un clean și tînărul pensionar în rezervă prinde o
 broască

dovedind încă o dată că lucrurile asemănătoare
 poartă o mască perfidă pe dinăuntru

Balada asfaltatorilor

Luni venîră geometrii și măsurară exemplar traseul,
 Marți apărură buldozerele și nivelară terenul, șoferii mîncară conserve de
 babușcă și făcură glume,
 Miercuri se aduse balastul, compresoarele lucrară din plin și seara asfaltatorii
 neteziră șoseaua lună,
 Joi dis-de-dimineață sosi o echipă de la apă-gaz-canal combinată cu o altă
 echipă în combinezoane albastre și într-o deplină armonie săpară șanturi de-a
 lungul și de-a latul șoselei. În numele necesității fură introduse țevile de fontă
 și cablurile de comunicații conform unor cerințe minime de civilizație și progres
 tehnic,
 Dar vineri asfaltatorii își făcură iar meseria ranortind efectuarea lucrării la cele
 77 foruri de resort. Bătălia parea cîștigată, Uraaaa!
 Ah, dar sîmbătă își făcu apariția o echipă de șoc și fără vorbărie foră găuri
 adînci în asfaltul deja obosit, găuri perfecte și raționale, conform unor planuri
 bine puse la punct,

Și o bună bucată de vreme nu mai veni nimeni,
 Și șoseaua rămase desfundată ca după un război pașnic,
 Și toți așteaptă să se coacă pearele...

Ovidiu Genaru

Plictisitoarele paradoxuri

PRIETENUL meu Q. X. nu e lipsit de simțul umorului, nu disprețuiește silogisme, gustă și el o vorbă de duh, o butadă, un paradox, dar...

— Există, îmi spune el ușor iritat, ceea ce face să salte din cînd în cînd paharele de pe masă, o limită, o măsură în toate, est modus in rebus! (Nu că ar vorbi curent latinește, dar știe o groază de citate, pe care alții le folosesc doar în scris). Accept, zice, așa, ca pe o formulă, ca pe un paradox, să mi se spună că viața nu-i decît un accident al morții...

— Eminescu, îl intrerup, a găsit „o formulă” mai bună: vis al morții...

— Nu, că nu contest. Chestiile astea cu viață și cu moartea mă depășesc. Nu mă supăr nici cînd aflu că nu iubim ființe adevărate, ci ființe făurite de noi.

— Asta parcă e din Proust...

— O fi. Dracu' știe cum a ajuns la mine! Ca să fiu sincer, nu mi-ar prea conveni să aud textul ăsta din gura iubitei mele, dar nu mă deranjează prea tare, fiindcă-i o chestie mai abstractă. Înțelege, nu?

— Înțeleg.

— Așa, în general, ce-i viața, ce-i moartea, ce-i dragostea, ce-i fericirea, că fericirea e suspendarea durerii sau mai știu eu ce, uneori sună chiar frumos. Dacă poezii și filosofii voștri nu se pot exprima altfel, foarte bine, să se exprime cum le vine lor mai la-ndemîna. Dar să nu-mi vii mie cu scheme din astea de viață în viața de toate zilele, că-mi sare muștarul!... Lasă, că-i alb, nu pătează...

— Bine că nu-i Cabernet.

— Auzi, se găsește un tip, probabil important, că numai ăștia sînt citați, să declare că nu există o criză a petrolu-

lui, dar ea va dura mult. De ce să ne jucăm cu vorbele? Cum să nu existe o criză a petrolului, cînd eu o simt pe buzunarul meu? Și mă mai și anunță că, așa cum nu există, o să dureze mult. Cu chestiile astea se glumește? Mai vine un medic...

— Unde vine?

— Vine vorba. Și-mi zice, așa, cum ai zice streptomicină, că sănătatea nu-i decît o pauză a bolii...

— Asta-i ca aia cu viața și cu moartea.

— Păi ce, medicul ia bani ca să facă poezie? Sau filosofie? El să-mi dea pastile, nu vorbe!

— Fiecare om are dreptul la un paradox, două... Doar n-o să trăim numai cu locuri comune: după noapte vine zi, coroana e rotundă, boul are patru picioare...

— Da? O să-mi spui că și boul de la alimentara, care-mi servește cu zîmbetul pe buze cel mai imputit paradox: „este dar s-a terminat” are dreptul la paradoxuri! El are dreptul la paradoxuri, el are dreptul să fure la cîntar, dar eu ce drept am? Sau ăla pe care-l întreb: „aveți pantofi negri numărul 43?” și-mi răspunde vesel: „avem, dar 42”, are și el dreptul la paradoxuri, nu-i așa? Toți au dreptul! Și funcționarul care-mi spune că actul e bun, dar mai are nevoie de cincisemnături, sau cel care mă anunță că mi-a aprobat cererea, dar că aprobarea nu e valabilă pînă cînd nu va fi aprobată și de ministru, sau ministrul care...

— Ascultă, îl intrerup, tu ești băiat deștept, dar spui prostii.

— Pînă și prietenii își servesc numai paradoxuri, constată cu amărăciune Q.X.

Dumitru Solomon

Urare

■ DE ANUL NOU ne urăm, unii altora, dintotdeauna, „să ne fie casa-casă, să ne fie masa-masă, roadele imbelșugate, fericire, sănătate, spor la muncă...” și câte și mai câte imaginația acestui popor, atât de înzestrat, a tot cîntat de veacuri pe sub ferestre încărcate de bucuria copiilor sau nostalgia bătrînilor deopotrivă în așteptare.

La toate aceste urări aș mai adăuga, cu îngăduința dumneavoastră, încă una. Nu că ea n-ar fi fost rostită pînă acum, dar poate că în hora îndrăcită a gîndurilor bune de an nou și-a găsit locul mai arar, că-și are pasul mai agale și privirea-i întîrzie mai mult pe cite un „ceva” ce nu-i nici rost, nici imediat, poate nici faptă aievea.

Aș vrea să vă urez **răgaz** !
În anul care vine, vă rog să risipiți un dram din bogăția timpului atît de drămuț pentru ceea ce toți numim la fel, **frumos**, dar fiecare îl înțelegem atît de altfel.

Do, vă urez răgaz pentru un moment de tîhnă ce trece fără să știm și doar atunci cînd numai el vrea, într-un moment de taină în care să admirăm o floare, un cînt, o vorbă potrivită, fie chiar numai vîntul, acel nimic la fel și mereu altul ce animă dansul de copaci și alungă peste cîmp zine și feți-frumoși întruchipați din alburi de zăpadă.

Răgazul de-a uita cu rare clipe de aducere aminte, ale acelor sfinți fără de vîrstă pentru noi dintotdeauna, ce-au plămădit și plămădesc din harul, și mai ales din truda vieții lor, frumosul.

Zgîrciți cu timpul tuturor, să risipiți din clipele ce-s numai ale noastre, în căutarea treptei de lumină care ne așteaptă, răbdătoare, în sala de concert, de teatru, într-un muzeu sau poate mai aproape aici, pe colțul mesei, în paginile adunate sub gîndul că omul trebuie să-și salte fruntea ca să privească la tot ce-l înconjoară și, după pofa și puterea lui, s-alieagă pentru el frumosul pe care numai prostia trufașă îl crede nefolositor.

Din toate gîndurile de început, lăsați-mă să vi-l urez acum pe cel din urmă : răgazul scump pentru frumos și poate chiar și pentru artă.

Mircea Albulescu

Adunarea generală a secției de dramaturgie

● Marți, 18 decembrie 1979, la Casa Scriitorilor a avut loc adunarea generală a secției de dramaturgie a Asociației scriitorilor din București, consacrată analizării activității pe anul 1979 și prezentării planului de acțiuni al secției pentru anul 1980.

Darca de seamă și planul de acțiuni au fost prezentate de **Paul Anghel**, secretarul secției.

La dezbatere au luat cuvîntul **Eugenia Busuioceanu**, **Igor Grinevič**, **Dan Tărcihă**, **Theodor Mănescu**, **Dorel Dorian**, **Gheorghe Vlad**, **Alexandru Popescu**, **Rodica Padina**, **Andrei Băleanu**, **Lia Crișan**, **Mihail Davidoglu**, **Gheorghe Dumbrăveanu**, **Iosif Naghlu**.

Din partea Direcției artelor și instituțiilor de spectacole din C.C.E.S. a luat cuvîntul **Constantin Măciucă**.

Lucrările au fost conduse de **Mihnea Gheorghiu**.

LA SATU MARE, ca în atîtea alte vetre de cultură românească, teatrul are frumoase tradiții pe care, în aceste zile de jubileu, ne simțim îndemnați să le evocăm. Aici a avut loc prima adunare generală, în 1872, a Societății pentru fond de teatru român din Transilvania, continuată de strădaniile convergente ale unor trupe românești și maghiare, ca mai apoi, în 1922-1924, să se producă, prin G. M. Zamfirescu și Anton Davidescu, începuturile unei activități profesionale, cu entuziasm validate de presa locală a deceniului trei : „Gîndul înfrățirii româno-maghiare în primul rînd, sub arcada frumosului pe care-l bănuim fără hotare, a fost roditor”.

Roadele cele mai bogate le-au cules însă slujitorii Thaliei în anii construcției socialiste, cînd arta lor a ajuns să fie nu numai profesionalizată, ci și în întregime subvenționată de stat. Acum un sfert de veac, Secția maghiară a Teatrului din Baia Mare — alcătuită dintr-o întreagă promoție a Institutului „Szentgyörgyi István” din Tg. Mureș — se mută la Satu Mare și ființează, ca instituție de sine-stătătoare, asigurînd o activitate continuă și de ținută, foarte curînd recunoscută ca atare de publicul său, în majoritate bilingv, și de întreaga opinie publică de specialitate. Crearea județului Satu Mare a adus un substanțial și diversificat cîștig cultural în zonă, resimțit pozitiv și de teatru din cel mai nordic oraș de pe Someș care s-a întregit, în 1968, cu o trupă profesionistă în limba română.

Inscrisă trainic pe harta artistică a țării, noua instituție, Teatrul de Nord, adăpostește — cum s-a propus la inaugurare, „în două limbi și într-un singur cuget” — un număr sporit de spectacole subsumate ideilor generoase ale umanismului revoluționar, colaborării și emulației stimulative. La seria unor piese de M. Sebastian, Arbuzov, Piscator, Baranga, Everac, ș.a.m.d., prezentate cu real succes de Secția maghiară, se alătură premiere de

ținută ale noii secții, **Ciclopul** de Euripide, **Regele Ioan și Timon din Atena** de Shakespeare, **Viteazul** de Paul Anghel ș.a. Activitatea teatrului însumează, în răs-timpul celor 25 de ani, 254 de premiere, din care 120 cu piese din dramaturgia originală, 7.906 spectacole, 2.562.508 spectatori. Două din programele prezentate de colectivul teatrului sătmărean au fost onorate de prezența secretarului general al partidului.

Ambiționînd să se însorie cu și mai multă pregnanță pe harta culturală a țării, Teatrul de Nord organizează, din 1972, „Săptămîna teatrală sătmăreană”, devenită în ultimii doi ani un festival inedit, consacrat artei actorului contemporan în dialog direct cu publicul, înrolîndu-se în acest fel, cu întregul său potențial, în amplul circuit competitiv ce animă și face să strălucească tot mai mult scena românească de azi.

Cu această bogată zestre culturală, Teatrul de Nord, împreună cu inimosul său public bilingv, a sărbătorit sîmbătă 22 decembrie 1979, într-un cadru oficial și cu o succesiune de momente revelatoare, un sfert de veac de activitate. Festivitatea s-a bucurat de prezența primului secretar al Comitetului județean de partid **Ioan Foriș** și a fost aureolată de citirea, de către domnia-sa, a Mesajului adresat Teatrului de Nord de către conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, și de Decretul prezidențial privind conferirea Ordinului „Meritul Cultural” clasa I acestui important lăcaș de cultură. Subliniindu-se aportul acestui tot mai reputat așezămînt artistic la dezvoltarea culturii noastre socialiste, Mesajul relevă strălucit faptul că „Teatrul din Satu Mare contribuie activ, în cadrul Festivalului muncii și creației «Cîntarea României» la lărgirea orizontului de cultură și la educarea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, în spiritul idealurilor socialismului și comunismului, al umanismului revoluționar, al dragostei

fierbinți față de patria comună, Republica Socialistă România”, precum și circumstanța, datătoare de trainice satisfacții, că „Existența și activitatea celor două secții ale Teatrului de Nord — Satu Mare, română și maghiară, constituie o elocventă expresie a politicii naționale marxist-leniniste, pe care o promovează, în mod consecvent, Partidul Comunist Român”.

Mesajul și înalta distincție au fost primite de colectivul teatrului și de public cu vii emoții și satisfacții, ca un vibrant omagiu adus partidului și conducerii sale.

În cadrul festivității s-au rostit saluturi și s-au evocat aspecte edificatoare ale activității instituției sărbătorite. Întreaga asistență a adoptat textul unei însuflețite telegrame de mulțumire adresate Comitetului Central al Partidului, tovarășului **Nicolae Ceaușescu**, în care se spune : „Sîntem mîndri, mult stimați și iubite tovarășe **Nicolae Ceaușescu**, de înalta prețuire acordată Teatrului de Nord, care va rămîne întipărită pentru totdeauna în inimile noastre, ale tuturor, constituind un îndemn și o neprețuită încurajare, mereu stimulative, a datoriei de a ne pune, cu și mai multă abnegație și dăruire, priceperea și talentul în slujba noii calități, de a face ca prin fapte de vrednicie comunistă, mesajul nobil al artei teatrale să ajungă, cu forță de înriurire mereu proaspătă, la inimile oamenilor muncii, innobilîndu-le cugetul și simțirea, mobilizîndu-i mai mult la marea operă de construire a socialismului și comunismului pe pămîntul României”.

Colectivul artistic al celor două secții, prezent în totalitate pe scena teatrului, a oferit, în final, un patetic și emoționant recital bilingv (în regia lui **Mihai Răicu** și scenografia lui **Vasile Paulovics**), alăturîndu-se astfel, și prin graul artei, sentimentelor ce-au animat acestă trîit și puternic reverberat moment sărbătoresc.

Vasile Săvinescu

„Totul în grădină”

CUNOSCUTA de publicul nostru prin intermediul traducerii Antoanei Ralian, publicată cu aproape un deceniu în urmă în „Secolul 20” (nr. 10, 1970), **Totul în grădină** de Edward Albee face parte, alături de **Cui îi e frică de Virginia Woolf** și **Echilibrul fragil**, din seria lucrărilor ce dezvăluie mecanismul dezumanizării și al pierderii calităților morale în goana după avantaje materiale, pornind, aparent, de la structura „piesei de familie” atît de populară în dramaturgia americană, rupînd însă vălul iluzoriu de armonie și bună înțelegere și arătînd cum se instalează dîncolo de el minciuna, compromisul, ba chiar și crima.

Montarea piesei împlinește cu noi accente lucida și acerbă critică făcută de cunoscutul dramaturg societății de consum, punînd în lumină și desăvirșita lui măiestrie în construirea unor personaje de neuitat, făurite din zeci de nuanțe și sensuri reliefate mai cu seamă pe scenă. Cîștigat de această măiestrie, regizorul **Tudor Mărăscu** a renunțat la căutarea unor soluții regizorale și echivalente vizual-auditive polisemantice, lăsînd ca piesa să fie rostită de către actori printr-un joc bazat pe detalii de comportament, firesc al relațiilor și adevăr psihologic. Decorul **Elenei Pătrășcanu-Veakis**, reprezentînd interiorul luminos al unei vile dintr-un cartier rezidențial, formează la rîndul lui un cadru oarecum potrivit cu un asemenea stil de joc.

Actorii Teatrului Giulești o au de data aceasta în mijlocul lor pe **Dina Cocea** în rolul Doamnei Toothe. Acest personaj mallefic, magistral creat de marea actriță, nu are decît două intrări în scenă, decisive însă pentru catalizarea pornirilor rele existente în toți eroii. Ea pune în mișcare, prin ispita banilor cîștigați mai ușor cu compromisuri morale decît prin muncă,

tot ceea ce există în ceilalți ca labilitate morală și lăcomie.

Dorința de a avea cît mai multe lucruri, de a trăi cît mai comod o face pe **Jenny**, soția unui modest cercetător american, — interpretată cu o subtilă știință a nuanțelor de **Irina Mazanitis**, — să accepte propunerea ispititoare a doamnei Toothe, o nouă și mai cînică doamnă **Warren**, de a lucra pentru ea, tirînd în cursa fără scăpare a împăcării cu mociră și pe soțul ei, căruia **George Bănică**, mai bun decît oricînd, i-a dat neputincioasă vehemență la început și inutilă isterie în final.

Lovitura de teatru, cu adevărat spectaculoasă, din această piesă, o avem însă în transformarea cazului **Jenny-Richard** — izolat la început — în serie, compromisul fiind modul normal de existență al tuturor prietenilor celor doi. **Athena Demetriad**, **Olga Bucătaru**, **Ileana Cernat**, **Nicolae Ivănescu**, **Sabin Făgărășanu** și **Mircea Crețu** au dat, fiecare în parte, acestor prieteni diferențieri temperamentale dar și semnificative asemănări caracterologice.

Pentru a salva onorabilitatea apărută cu aceeași fanatică grijă și care se cîștigă și banii, acești oameni îl vor ucide pe cel ce nu face parte din cercul lor, pe **Jack** (**Ion Vilcu**), prietenul boem dar bogat al lui

Richard și **Jenny**, îngropîndu-l în grădină.

Rămînînd consecvent cu formula inițială, păstrînd pînă la sfîrșit iluzia adevărului de viață, **Tudor Mărăscu** a renunțat la comentariul ironic-amar dar și fantastic al lui **Jack** mort, care-i privește compătimitor pe foștii lui prieteni, comentariu propus de autor pentru a reliefa cu mai multă forță golul sufletesc al celor ce sînt gata să uite cu ușurință crima, devreme ce ea le aduce avantaje.

Claritatea mesajului acestei piese, avertismentul formulat de Edward Albee în fața decăderii morale la care duce goana după bunurile materiale obținute cu orice preț, a fost pus în evidență mai cu seamă prin acurateța interpretării observabilă la toți interpreții însuflețiți fără îndoială de prezența scenică a **Dinei Cocea**, de forța magnetică răspîndită în jurul ei, de tehnica privirilor piezișe și de nuanțele vocii ce trece rapid de la tonul cald, apropiat, la porunca scurtă și fără replică.

Totul în grădină, o alegere repertorială bună, chiar dacă un spectacol fără prea mult relief, completează cunoașterea multelor probleme abordate de dramaturgia americană contemporană.

Ileana Berlogescu

Între doi ani

● TRANSMISĂ în ultimele zile de școală înainte de vacanța de iarnă, emisiunea **Părinți, ce știți despre viitoarea profesie a copiilor voștri?** (ciclul TV **Învățămînt-educație**) a avut darul să atragă atenția asupra unei chestiuni ce preocupă, desigur, nu numai pe cei care sînt elevi (sau părinți, diriginți și profesori de elevi) ai clasei a VIII-a. Căci și acum și în etapele următoare ale sistemului de învățămînt, problema alegerii unei meserii (problema spinoasă și de mare răspundere), a alegerii drumului în viață, continuă să incite, să preocupe și să emoționeze, deoarece cu toții, elevi, adolescenți, tineri sau maturi, sîntem conștienți că perioada care începe după terminarea

studiilor este chiar viața noastră, furtunoasă și plină de surprize, că, altfel spus, e foarte important ce (de ce și, mai ales, cum) alegi, că opțiunile sînt din capul locului hotărîtoare. Emisiunea, pe care **Livia Oprescu** a condus-o cu tact, a sugerat complexitatea problemei și a reușit să enumere cîțiva dintre factorii (vizibili și, ca atare, capabili să apară în fața aparatului de filmat) ce trebuie să-și armonizeze, cu maturitate, intențiile și sugestiile. În primul rînd, desigur, elevii, apoi educatorii lor de la școală și de acasă, prietenii, cunoștințele, întreaga societate. Meseria pe care o fac de 30 de ani e foarte frumoasă, spunea un maestru-mecanic din Ploiești (oraș care a găzduit emisiunea în discuție) și aș vrea ca și fiul meu să o urmeze. Un elev vrea să se facă electronist, altul să lucreze în domeniul mecanicii agricole, amîndoi avînd clar exemplul părinților și, chiar dacă nu totdeauna visurile copiilor coincid cu cele ale familiei, în cazurile înfățișate pe micul ecran cei mici au avut cîștig de cauză. Altfel spus, modelul este dat de profesor și, în acest sens, ne-am bucurat să descoperim în **Smaranda Moisescu**, profesoară de chimie, nu numai un specialist ci și un educator

atent față de preocupările și aptitudinile elevilor săi. De mare importanță este, apoi, buna, eficienta și, prin aceasta, convingătoare organizare a sistemului general de îndrumare profesională care există, nu ne îndoim, nu numai în școlile din Ploiești : buletine explicative, panouri înfățișînd perspectiva necesarului de cadre din județ și din întreaga țară, discuții serioase și răbdătoare cu fiecare elev (căci fiecare elev este o lume de gînduri și sentimente). Rămîn, cum era și firesc, unele semne de întrebare. În emisiune, o fetiță cu ochi nerăbdători declară, foarte sigură pe sine, că vrea să se facă mîner, deși, obligată de insistențele reporterului, mărturisește că nu știe multe despre liceul pe care s-a decis să-l urmeze, la fel despre meseria ei viitoare. Ce am aștepta de la redacția de specialitate din televiziune? Ca asemenea emisiuni să continue (bineînțeleas, nu numai la Ploiești) și în cadrul lor să fie invitați nu numai cei ce se îndreaptă spre examen, ci și cei care se află de cealaltă parte a examenului, adică profesorii care activează în treptele superioare de învățămînt, absolvenții mai vechi sau mai noi ai acestor trepte de învățămînt, reprezentanți ai diferite-

Iluzia optică de **Dumitru Solomon**, comedie reprezentată în premieră absolută de Teatrul „Victor Ion Popa” din Birlad. În distribuție, printre alții (de la stînga) : **Aurel Ionescu**, **Valy Mihalache**, **Mirela Ionescu**, **Tiorea Pătrașcu**. Regia, **Cristian Nacu**

Retrospectivă '79

Plastică

Cerapastelul

● DACĂ orice gen de pictură sau alb-negru prin relieful tipografic în acuarul pierde foarte mult din informația cromatică pe care o conține, dar evidențiază liniile conturilor, desenul suprafețelor cuprinse în imagine, specificul tehnicii utilizate de Dragos Morărescu pierde și mai mult. Mai întâi, pentru că pictorul folosește tehnica cerapastelului, foarte rară printre confrății săi de breaslă, mai apoi pentru că expoziția sa este un caz singular în rândul simezlor actuale. Fără intenția de a fi didactici, să notăm că cerapastelul este varianta modernă a pastelului clasic, caracteristică fiind acesteia o materie picturală onctuoasă și densă ce se întărește cu timpul, păstrând însă toată strălucirea inițială a pigmentului colorat. Prelucrat sub forma bastonașelor, compoziția lor, așa cum o arată și numele, cuprind ceară superioară, ulei și coloranți de diferite nuanțe. Urma pe care o lasă „creionul” de cerapastel pe hirtie este consistentă, „tactilă” și viu colorată, dând impresia că ne aflăm la hotarul dintre pasta picturii în ulei și tonul pastelat al temperei. Așadar, cerapastelul este o tehnică intermediară, învecinată este causticilor egiptene care a creat capodoperele de la Fayum. Dar ea este dificilă pentru că solicită artistul să-și inventeze o tehnică proprie, adecvată fiecărei teme și senzații în parte.

Morărescu are fără doar și poate înțelegerea de fond a spațiului nostru autohton. El este aici, ca și în alte ocazii, un stilistic al peisajului, un descoperitor al arhatărilor lui esențiale, „interioare”. Află parcură pe urmele reflectate în Blaga asupra accentelor psiho-fizice pe care le imprimă natura românească asupra conștiinței, Dragos Morărescu surprinde în cerapastelul de vedere „duhul” acestora din punct de vedere „cristic”, cit și liniile ei de forță, cu alte cuvinte „dinamică” ei istorică. Populată și decorată de om, natura românească are o istorie a ei umanizată, intrinsecă și specifică. Într-un fel, de pildă, apare în tablourile sale peisajul dobrogean, cu osuarul ruinelor și al cetăților antice, albit de soare, într-alfel peisajul din Transilvania, ondulat și masiv, ca o cetate geologică, precum se poate vedea în imaginea Castelului de la Lăzarea, unde nu localizarea este importantă, ci sentimentul eternității și apartenenței la o natură istorică de neclintit, în primul rând. În săși cromatica este adaptată geometriei interioare a peisajelor abordate. Bucureștiul apare incandescenț de culorile toamnei, sau de „roșul” nevrotic eminescian. Peisajele din preajma Brașovului au mobilitatea și în același timp masivitatea vinată a pădurilor de brazi, parcă pornite spre apărarea cetăților de piatră. Solaritatea spațiului dobrogean e sporită de ruinele calcinate de timp și istoric. În fine, Morărescu a găsit cheia potrivită care leagă culoarea pastelată de linia și orizontul spațiului românesc. Această cheie aparține prin el cerapastelului, tehnică pe care artistul o reactualizează în sensul profesat de Luchian și Grigorescu.

M.N. Rusu

CORNELIU SEVER
MERMEZE : Portret
(Galeria „Eforie”)

Virgil Mocanu

Muzică

Turneul Operei din Sofia

ȘCOALA bulgară de canto se bucură, în timpul nostru, de o notorietate mondială și reprezentanții ei cei mai de seamă sînt protagoniști ai spectacolelor de Operă pe marile scene lirice ale lumii : nu numai bași celebri, ci Boris Christof sau Nicolai Ghiaurov, și soprane ca Anna Tomova Sintov (astăzi cea mai bună Donna Anna din Don Giovanni de Mozart) sau tenori ca Spass Vencov (pe care l-am ascultat la Bayreuth în rolul lui Tristan) se bucură de o apreciere unanimă din partea publicului și a criticii de pretutindea. Este firesc de aceea ca Teatrul Național Academic de Operă și Balet din Sofia să fie o companie ale cărei spectacole, acasă și peste hotare, sînt așteptate ca autentice evenimente artistice. La numai o lună după ce Sofia a rezervat o primire călduroasă colectivului de Operă Române din București (care a prezentat cu succes spectacole răprijite din repertoriul permanent, ca Răpirea din Serai de Mozart, Freischütz de Weber și Hamlet de Pascal Bentoiu), am primit vizita de răspuns a trupei Operei din capitala R.P. Bulgaria. Oaspeții au manifestat preocuparea de a aduce în fața publicului românesc lucrări din creația națională de gen și de asemeni s-au înfățișat cu un spectacol verdian de greutate, anume cu opera Nabucco, care s-a cântat în ultimii ani pe unele

scene românești (ne amintim de un bun spectacol al Operei din Timișoara, de pildă) dar nu este familiară spectatorului bucureștean.

Nabucco, de altfel ca și Ernani, lucrare adusă de curind în premieră de Opera Română, reprezintă cu strălucire faza timpurie a activității creatoare a lui Verdi. Se confirmă, în chip cit se poate de convingător, că darurile geniului marelui compozitor s-au manifestat plenar încă din primele sale creații importante : simțul dramatic înăscut, generozitatea melodică, dar mai cu seamă capacitatea de a sintetiza în splendide pagini corale simlăminte colective de o adîncime și putere fără egal dau acestor creații o putere de captivare specială a publicului de astăzi, cu atât mai mult cu cit sînt mai puțin cunoscute decît faimoasele produse ale perioadei medii de creație a lui Verdi.

Prezentînd Nabucco, devenit de altfel un spectacol cu succes verificat de-a lungul anilor în fața publicului bulgar, Opera din Sofia nu s-a preocupat de elemente innoitoare în ce privește montarea sau punerea în scenă (pictor scenograf Osvald Petriciuc, regia Emil Boșnakov), ci a tîns să reliefeze masivitatea impunătoare a acestei creații de amploare, bravura vocală împrumutată de rolurilor principale, atractivitatea celebrilor coruri ale partiturii. Decoreurile sînt sobre, folosesc stiliza-

sculptură, la tapiseria ajunsă în momentul unor interesante concluzii și soluții, sau la propunerile ambientale, încă timid promovate.

TRECÎND în teritoriul de referință „de expoziție”, desigur cele mai variate, mai mobile și mai incitante prin diversitatea problematică și formativă, observăm că anul 1979 nu se detașează în contextul deconectării. Constatarea în același timp reconfortantă pentru cei ce mizează pe cursivitatea calmă, dar și simptomatică pe nivelul prospectivității, pentru că structurile maturizate sau afirmate ar fi trebuit să producă o mutație notabilă sau măcar puneri în chestiune spectaculoase, pe direcția confruntărilor ce implică sensul și valoarea unor atitudini, concepții și procedee. Atenți la pulsul vieții sociale și al evenimentelor — Congresul al XII-lea al partidului, a 35-a aniversare a Eliberării, încheierea celei de-a II-a ediții a Festivalului „Cîntarea Românicilor” sînt reperele unui an deosebit de fertil pe acest plan — artiștii au conceput expoziții festive sau omagiale au caracter de compendiu semnificativ pentru stadiul preocupărilor și posibilităților, al responsabilității civice și umane. Dar, în manifestările municipale — „Salvoane”, anuale sau municipale — mai există suficientă platitudine, indiferent de atitudinea adoptată, problemă nu o dată discutată dar rămasă la stadiul enunțului neconcretizat, a atitudinea fermă, obiectiv selectivă, a Comisiilor de dezbateri și avizare. Chestiunea în sine poate fi considerată un fel de „fatalitate” proprie oricărei manifestări. Dar atît timp cît toleranța soluțiilor de circumstanță, de fabricare, constituie o realitate detectabilă, de care se folosesc mediocritățile abile pentru a ocoli problemele reale ale artei, imperativul selecției după criterii ferme și autentice devine o necesitate fatidică gravă dar posibilă, în condițiile fondului de talente și personalități de care dispunem. Discuția se poate extinde asupra expozițiilor personale sau de grup, cu atît mai mult cu cit astăzi o etalare

simptomatică nu mai reprezintă doar un gest cordial sau îndeplinirea unei obligații statutare, ea trebuie să devină o luare de atitudine, o punere în discuție sau măcar o schiță de program, fie și din perspectiva „de atelier”, dacă nu mai largi. Aici, ca și în cazul expozițiilor de amploare, ajungem încet la necesitatea clarificărilor teoretice, încă înoperante în relația cu esența fenomenului, tentația conceptelor abstracte sau a relațiilor exegetice înlocuind treptat actul critic creației, activ, întrucît la actualitatea autentică ce oferă, în faza următoare, materialul necesar concluziilor cu valoare de generalizare. Poate de aceea multe expoziții personale au reprezentat fie un interluciu deconectat în fluxul resurselor practice, fie ambițioase dar nesustținute intenții paradigmatiche, citeva reușind, totuși, să marcheze anul 1979 ca adevărate evenimente.

PENTRU calitatea demersului intim și pentru rezolvarea programatică, a problemelor de picturalitate prin ceea ce are ea specific, culoarea, se rețin expozițiile lui Ion Gheorghiu, demonstrația riguroasă în favoarea programului de atelier și a extinderii orizontului obsesiv în zone de reală expresivitate, Florin Niculiu, de o franchețe a prezentării ce ne-a furnizat imaginea coerentă a unei creații de subtilă acuitate emoțională, Iacob Lăzar, restrînsă dar densă ca semnificație și problematică intrinsecă, Mihai Băndac, itinerantă, care ne propune o sinteză a creației unei personalități încă insuficient analizate și înțelese din unghiul contribuției sale la reactualizarea valorilor tradiționale ale picturii noastre, Brăduț Codreanu, confirmînd o vocație și o rostire aparte, elegiac-austeră, și Ion Sălișteanu, operant ca argument în discuția asupra culorii și a depășirii propuse de artist în teritoriul imaginiilor abstracte. Reamintindu-ne și unele reușite ale graficii și industriei expozițiilor de afiș politice și industriale, dar și personajele lui Viorel Popescu, Adrian Dumitrescu, Geta Borusz, Damian Petrescu, N. Săftoiu, Simona Runcan, ca și cea de la „Podul”, ca și pe cele ale tapiseriei — Gh. și Liana Șaru, „grupul” de la „Orizont”, Graziela Stoichiță, Mariana Oloșu — și respectiv — Ion Berendea și D-tru, Radulescu — am avea o imagine selectivă a propunerilor remarcabile. Ajunși în acest punct al sumarei enumerări sîntem tentați să caracterizăm anul 1979 ca „anul picturii”. Dar două evenimente recente în sfera sculpturii — expoziția de excepție a lui George Apostu, la Bacău, și copleșitoarea retrospectivă Gheorghe Anghel de la „Muzcum de artă al R.S.R.”, asupra cărora vom reveni — ne fac să revizui la o soluție de echilibru, cea mai echitabilă, dealtfel, în etichetarea anului ce se încheie. Aceasta ar fi și relația reală în sfera artelor expresive, din care se deduce condiția superioară a creației românești contemporane, în egală măsură ilustrată de sensibilități picturale, avînd simțul culorii dezvoltat, pînă la punctul excepției, și de gândiri formative în spațiul tridimensional, de incontestabilă originalitate și forță.

Iar dincolo de aceste condiții de stabilă spirituală și de apartenență la un spațiu original sferic definit, trebuie să vedem reflexele concepțiilor ce caracterizează societatea românească de astăzi în toată structura sa complexă, roșu și sensul ideilor proprii civilizației socialiste contemporane, cu implicarea viitorului.

rea într-o manieră simplă și eficientă, fără risipă de fantezie, costumele de asemenea abundă în culori pale, evitînd strălucirea stridentă. Elementele de atractivitate provin în primul rînd din calitatea vocală deosebită întîlnită la unii interpreti ai rolurilor de bază. Dintru început s-a impus rotunjimea și catifelarea glasului de bas al lui Stefan Elenkov, Artist emerit (Zaccaria) care, mai cu seamă în actul I, a impresionat puternic prin stilul pur, prin emisiunea vocală perfect adaptată cerințelor stilului verdian. Paralel, Sabin Markov (Nabucco) a gradat admirabil evoluția personajului, apărînd la început mai palid dar imprimînd spre sfîrșitul operei o creștere dramatică puternică, concretizată și printr-o frazare de frumoasă interiorizare, de impresionantă forță expresivă. În dificilul rol Abigail, soprana Rumiana Majdrakova a rezolvat într-un fel propriu pericolele țesăturii vocale neobișnuite, fără să tindă la o unificare a culorii sonore, ci dînd fiecărui registru un alt timbru ; într-o notă mai frecvent întîlnită a apărut Artistă emerită Boika Koseva (Fenena). Cunoaștem reputația unuia din cîntăreții bulgari cu o îndelungată carieră, tenorul Liubomir Boudurov, Artist al poporului (Ismael) și adesea experiența sa și-a spus cuvîntul pozitiv, de-a lungul spectacolului. Sub conducerea directorului Operei din Sofia, Artistul emerit Ruslan Raicev, am ascultat o orchestră cu sonorități bogate dar nu obsedată de grija simultaneității de atac și un cor numeros, cu o calitate vocală excelentă și capabil să cînte în nuanțele dinamice extreme ; ne-a apărut mai curînd reținut în intenții interpretative, fără să se lase dus în voia fluxului melodic, nici măcar în faimosul ansamblu din tabloul secund al actului al treilea.

Remarcabilă a fost, de-a lungul acestui spectacol de frumoasă ținută, grija pentru acuratețea muzicală a ansamblurilor, care au constituit unul din punctele de atracție ale desfășurării muzicale. Să nu uităm

să menționăm că în a doua seară în care s-a prezentat opera Nabucco, rolul Abigail a fost sustinut de către reputata soprana Ghena Dimitrova, Artistă a poporului ; colegii care au asistat la evoluția ei își vor împărtăși, fără îndoială, impresiile.

După ce începutul turneului Operei din Sofia se făcuse cu baletul Izvorul frumoașei de Alexandăr Raicev, am ascultat, în a treia seară a prezenței oaspeților bulgari, opera Albena de Parașkev Hagiev, Artist al poporului, compozitor distinct cu titlul de Erou al muncii socialiste. Hagiev este unul din reputații maiști ai muzicii bulgare contemporane, iar experiența pe tîrîmul scenei muzicale s-a concretizat într-un număr impresionant de opere, opere comice, operete, balet, musicaluri etc. Albena este o dramă psihologică din lumea satului bulgar, acțiunea petrecîndu-se în jurul anului 1920. Sînt valorificate, în partitura, multe din tradițiile valoroase ale operei universale de la întîlnirea veacurilor XIX și XX, precum și intonațiile toante rezumate de savurosului folclor bulgar, toate rezultînd într-o muzică expresivă, curgătoare, respectînd adevărul interior al personajelor și totodată capabilă să întrețină permanent viu interesul ascultătorului ; acțiunea abundă în elemente sumbre, apăsătoare, și totuși muzica se ascultă cu plăcere, discursul sonor are atractivitate și fluiditate. În regia îngrijită a lui Nikolai Nikolov, laureat al premiului „Gh. Dimitrov”, am apreciat — sub conducerea muzicală a lui Boris Hincov, Artist emerit, evoluția impresionantă a lui Nikolai Stoilov, Artist emerit (Kufar), a sopranei Galia Ionceva, Artistă emerită (Albena), a celorlalți soliști și a corului, armonizată într-o remarcabilă unitate a concepției artistice. Este un spectacol reprezentativ pentru nivelul actual al creației naționale bulgare de Operă.

Alfred Hoffman

„Oare de ce sînt atît de bun?”

OMARE forță se asociază de obicei în mintea noastră cu ideea unei necese simplificare, a unei brutale reduceri a complexității sufletesti, a unor pierderi de proporții variabile în ordinea sensibilității la durere și suferință, în ordinea valorilor de subtilitate.

Marea forță ne-o închipuim realizată prin instaurarea decisivă a unui climat lăuntric de invulnerabilitate. Ceea ce uimea la Toma Caragiu era, dimpotrivă, desăvîșita umanizare a grandorii, subtila „domesticire” a impresiei de mare forță a naturii pe care îi-o dădea de la început, coplesindu-te fără să-ți altereze demnitatea de ființă egală oricărei alteia oricît de sublim, de miraculos dotate. Iar Toma Caragiu era incontestabil un urias al scenei, a cărui simplă apariție, de la primele replici, te cufunda în uimire ca în fața unei puteri neverosimile și îți tăia răsufărarea de emoție, de plăcere, de bucurie a conștiinței totale, nu numai artistice dar și fizice și corporale, nu numai la nivelul simțului pur estetic, dar și al intelectului, al gândirii, al inteligenței celei mai exigente. Eu unul eram electricizat de prezența lui Toma Caragiu, privirea și auzul la ivirea sa în spațiul de recepție nu voiau să mai înregistreze altceva, orice desprindere apărea aproape chinuitoare și lăsa în urmă senzația unui gol sau a unei frustrări inadmisibile și nemeritate. Voiam ca spectacolul să nu mai aibă sfîrșit sau, dacă nu, să reincepă de urgență.

Nici cea mai mică ezitare, nici cea mai trăsătură îndoielă nu mă încearcă la constatarea că folosesc cuvinte mari, neobișnuite de mari, evocîndu-l pe Toma Caragiu; ce fel de alte cuvinte i-ar fi pe măsură? De ce le-aș evita pe cele absolut firești, dictate de o luminoasă (simt asta) și perfect rațională stare de exaltare?

Un artist de geniu, desigur. Să fi știut el asta? Nu se poate crede că n-a știut. Domnule Caragiu, dumneata știi că ești un geniu? Imi venea să-l întreb de cite ori îl întâlneam, simțind însă că întrebarea n-are să-l bucure și că, dimpotrivă, se va intrista ca și cum i-ar fi reamintit de o povară prea grea, de un verdict necredător, de o osîndă căreia, omenește, ar fi vrut să i se sustragă, pentru a mai fi liber și a trăi ca toți oamenii. Voia poate să uite, măcar cîteva ceasuri, că este condamnat să ducă mai departe povara solitudinii, a harului cu care fusese însemnat și pedepsit, povara unei înzestrări geniale.

Toma Caragiu nu știa ce este cruțarea de sine, tendința sa cea mai profundă, căreia nu-i putea rezista cum nu poți rezista unei ispite sau unui viciu teribil, era aceea de a se dărui rolului, de a se cheltui și a-și da viața în el, pentru el, și avea ceva nestăpînit, ceva avid, ceva auto-distrugător în această fascinație a limitei de perfecțiune, un fel de furie sacră în hotărîrea cu care ne arunca în adîncimea jocului, a rolului, a personajului său. Avea puterea de a te convinge, văzîndu-l și auzîndu-l, că mai mult nu se poate, mai departe de atît nu se poate merge. Momentul imediat consecutiv ar fi fost explozia întregii ființe a interpretului, pulverizarea.

Nu păstra niciodată nimic pentru mai tirziu, la repetiții se dezlanțuia fără gîndul că mai urmează ceva, premiera, spectacolele, stagiunea. Era neînfrînat, amețitor de imprudent, posedat pînă la suferință de un demon al culmilor.

Posedat de acest mare avînt, îi lua cu sine și-i ajuta să-și dea întreaga măsură, așa avea senzația, pe toți ceilalți. Prezența sa părea că inaripează într-un elan soldar echipa în mijlocul căreia strălucea de spirit, clocește de energie, de puterea fantastică, dezlanțuită a unui vulcan

aflat la apogeul activității sale. Dar nu e bine spus: vulcan; este cuvîntul care evocă forța oarbă, elementară, primitivă, impresionînd dar și înfricoșînd rațiunea prin lipsa premeditării și a reflecției, prin sfidarea nestăpînită și necontrolată a gîndului omeneș. Forța lui Caragiu era însă înainte de toate o biruință a gîndului însuși, a gîndului nesățios în cuprindere dar și calculat pînă la nuanță și supra-nuanță, o expresie glorioasă, și înfînit cîntărită, a spiritului de finețe, a spiritului critic, a reflexivității celei mai subtile.

Măreția acestui artist era una de proporții umane, concepută la dimensiunea unei lumi în care omul rămîne măsura tuturor lucrurilor. Un rege al scenei, dar un rege-om, un om-rege. Un împărat-poet. Înainte de a ști că Toma Caragiu scria versuri, știam că este un poet al scenei, chiar și atunci și poate mai ales atunci cînd interpreta roluri „comice”. Mi-l amintesc, dezlanțuit, în **Opera de trei parale** (regia Liviu Ciulei) sau în **Revizorul** (regia Lucian Pintilie) asociînd fantezia comică unei profunzimi de umanitate zguduitoare, ea însăși de cea mai aleasă fibră lirică. Viteza amețitoare a sarcasmelor sale nu era egalată, în rolurile aparent cele mai nepotrivite, decît de viteza cosmică a respirației sale lirice, respirația unui afectuos, atotînțelegător, vibrînd sub puterea unei misterioase compasiunii. Și asta în „comediile” lui Gogol, ale lui Brecht, ale lui Caragiale, ale lui Mazilu. Poezia inteligenței sale scenice se explică și prin împrejurarea că nu-și îngăduia, niciodată, să încalce norma umană, să iasă în afara frontierelor pre-omenescului, chiar dacă (și mai ales dacă) juca **Revizorul**, **D-ale carnavalului**, **Proștii sub clar de lună**.

OMAXIMĂ încălecătură de omeneș în cele mai ingrate condiții de materializare (condiții de continuă subminare și hărțuire a calității umane, de inconsistență și grotesc) și în același timp o putere de absorbție a prezentului și de intersecție a unor vectori de contemporaneitate. Aproape indiferent ce interpreta, Caragiu vorbea pentru noi, cei de astăzi, jocul său era literalmente **fixat** de trimiteri în actualitate și de răsfrîngeri neașteptate ale acesteia. **Acum-etera** de a spune cuvinte, de a găsi tonuri, de a sublinia silabe și a pune accente grave sau ascuțite pe text, pe gustul contemporanilor fericiți să se recunoască în ele era la Toma Caragiu de-a dreptul exaltantă. Ce să mai spun? Descoperise, descoperia de fiecare dată, un mod de a scanda fraza, de a-i încetini sau de a-i grăbi ritmul, de a-i îngroșa sau de a-i subția înțelesurile, de-ți venea să te întrebi, într-o perpetuă perplexitate, **de unde le mai scoate și ce poate face mai departe**, dacă se mai poate înainta. Și se putea!

Risul lui Caragiu și cel pe care-l stîrnea în noi indică, probabil, cel mai omeneș și mai inteligent mod de a exista: nu numai de a ride; asta oricum. Cînd aud în cite feluri se poate ride și cite motive stîrnesc risul, mi-l amintesc pe Toma Caragiu și imi fixează în minte etalonul de sus. Distanța este tragică. Risul întregii sale ființe era ca un cutremur al sensibilității. Era tot numai înțelegere, amărăciune, bucurie, neliniște, spaimă, dispreț și înălțime, necruțare, toleranță, forță și gingășie la un loc. Ce-am mai fi dacă n-am ști, măcar uneori, să ridem astfel. Ce s-ar alege; și ce victorie cumplită a întinericului ar aduce cu sine desființarea sau neștiința acestui ris sau posaca opacitate sau neplăcerea de a-l auzi rîsînd, ca pe o promisiune a regenerării, a supraviețuirii; încă de luat în seamă.

Avusesse norocul unui Ciulei, al unui Pintilie, dar și ei îl avuseseră cu el. El fără ei, ei fără el... Cine știe. Cu siguranță, lumea reprezentărilor noastre, lumea noastră în genere, ar fi fost mai săracă. Caragiu, oricum, umplea de consistență și de un sentiment al plenitudinii proiectele regizorale cele mai îndrăznețe. Cu el, totul suna **plin**. Și era deajuns să știi că există. Și că, dacă vrei, te duci să-l vezi, să-l mai vezi și să-l mai asculți o dată sau, pur și simplu, să-l întâlnești. Ștînd că se poate, oricînd se poate, amînai. Era timp din belșug. Și dintr-o dată n-a mai fost timp deloc, pentru nimic. Toma Caragiu, începînd de vineri 4 martie 1977, orele 21.25, nu mai are timp de noi. Nu știm niciodată îndeajuns să prețuim și să gustăm cum se cuvine privilegiul unor astfel de vecinătăți, un privilegiu care se suspendă uneori înainte să prindem de veste că ni s-a dat.

STILUL Toma Caragiu, pentru că și-a constituit un adevărat stil, amestec de vocație preexistentă, farmec inconfundabil, vervă, înțelepciune, exercițiu zilnic istovitor, presupunea anularea distanței între personajul jucat (înțeles; absolvit pînă la capăt) și judecata „noastră” asupra sa, între rol și expertiza morală cea mai incisivă din cite i se puteau aplica. Într-o singură entitate erau și masca și esența ascunsă, și ipocrizia și sinceritatea ultimă, și risul și melancolică filosofie a existenței, faptul de a trăi indiferent cum și faptul de a muri irevocabil, indiferent de felul cum s-a trăit. În privirea plină de imensă încredere și de imensă dezabuzare, în privirea plină de un soi de voioșie

edificată, de neastîmpăr și resemnare, de știință a vieții și presentiment al morții; se citea tot ce era de citit într-un om — care atinge în cițiva zeci de ani treapta desăvîșirii, neprecupețind nimic în această cursă inexplicabilă spre desăvîșire, ca și cum ar fi vorba doar de o treaptă, de un drum și nu de un sfîrșit.

Și poate pentru că se judeca el, cel dintîi, nu era prea curios să citească aprecierile cronicarilor teatrali, exagerat de importante pentru alții: „Nu citește cronicile” a mărturisit într-un interviu Toma Caragiu. Citez dintr-un articol al lui Valentin Silvestru care semnalează și paradoxalul mărturisirii făcute de un actor deloc îndreptățit la modul banal să fie supărat pe critică: „Despre nici un actor de astăzi nu s-a afirmat că e geniu sau genial. Despre Toma Caragiu, da! Mai mult, el a fost unul dintre puținii contemporani în viață pentru care asemenea atribute nu au lăsat în nici o împrejurare impresia că ar fi hazardate”.

PUȚINE zile înainte de a muri strivit între dărîmăturile blocului Continental (coborîse scările din apartamentul său rămas intact spre bar să cumpere țigări și apă minerală) într-un fel care te îndeamnă să tăgăduiești — între revoltă, lacrimi și dezgust — ordinea acestei lumi, Toma Caragiu a răspuns întrebării esențiale, întrebării ultime. Nu de ce joacă și de ce face artă, ci de ce trăiește, de ce **mai trăiește**. N-a fost întrebare chiar așa de brutal (autorul interviului cerea doar o „profesiune de credință”) dar Caragiu a răspuns **ca și cum** ar fi fost întrebare chiar așa, chiar despre asta: „Mie mi se pare tot timpul, dar sincer, pentru că **altfel aș fi murit mult**” (s.n.), — se cunosc nenumărate cazuri în acest sens — sincer, mi se pare că mai am foarte multe de făcut. Și mă pregătesc foarte serios pentru asta, de fiecare dată”.

„Altfel aș fi murit demult”. Adăugînd, el care avea geniul glumei: „Și nu glumesc — adică glumesc așa, cînd e de glumit”.

Înainte de a spune de ce **trăiește**, făcuse o confesiune mai puțin dramatică în formă, dar în fondul ei tot atît de dramatică: „M-am străduit de-a lungul și de-a latul existenței mele, să fiu un actor total. Nu știu dacă am reușit, dar asta a fost obsesia mea numărul 1”.

Eugen O'Neill, Brecht, Caragiale, de o parte, iar de altă parte numărul de varietăți la televiziune în noaptea Anului Nou. A fi artist **total**. Întîmplarea (sau nu numai ea) face ca elogiul cel mai tulburător ce i s-a adus să meargă spre „varietăți”, lucruri ușoare, nu-i așa, efemere: „Nu știu cum mă vor găsi primele clipe ale anului 1978 — fie binevenit și neaducător de nici o nenorocire —, dacă mă voi afla între prieteni, cum mi s-a întîmplat adeseori sau dacă voi fi singur, cum îarăși a putut să mi se întîmple [...] dar de un lucru, dintre atitea cu puțință, sînt sigur: în acea noapte, a focurilor de artificii și a sticlelor de șampanie, la un moment dat mă va încerca sentimentul unei ireparabile pierderi, al unei dispariții inadmisibile, de necrezut, aducîndu-mi aminte — va fi cu neputință să nu-mi aduc aminte — de Toma Caragiu. Și sînt sigur că zeci de mii de oameni, dintre cei ce erau incințați să întîmpline noul an sub indescriptibilității lui vrajă, sub farmecul lui supranunțat și colosal, și-l vor aduce aminte...” (Geo Bogza).

Dar oricît vor încerca să-și amintescă, le va veni greu să creadă că tot el, tot Toma Caragiu, care lumina pentru noi toți noaptea grea a anului nou, a scris aceste versuri, în intimitatea foarte puțin veselă a simțirii sale:

„Capul meu / este foarte mare / mai mare decît jumătatea / neluminată a lumii / cap de timpit / ... / e vina mea / și a lipsei de lumină / ar trebui să-l tai / pentru citva timp / mărcar pînă la primăvară / ca să mă pot odihni / crede-mă / scap de povară / nu-l mai pot duce / ... / atîrnă rău / o vede orișicine / și mi-e rușine / și-ți jur mamă / îți jur că-l tai / cu toporul / nimic nu e mai ușor de spus / ca adevărul”.

AFI MEREU neliniștit de încă incerta, încă îndepărtata cucerire a **totalității**, de intruchiparea tuturor valențelor, a tuturor virtualităților. Geniul comic nu realiza nici pe departe acest vis. Caragiu ar fi vrut să joace Othello! (Liviu Ciulei spune că-l „pregătea” pentru aceasta, dar ar fi avut destul **încredere**, ne întrebăm, pentru a-l distribui într-un rol aparent așa de străin naturii actorului?). Nu ne ajunge ceea ce sîntem, limitarea la reușitele sigure dinainte ne întristează și ne deprimă, știm că sîntem de fapt mai mult sau chiar altceva decît sîntem. Visul suprem, o spune într-un interviu, ar fi să joace (să fie) Don Quijote. El, atît de puțin himeric, atît de brutal implantat în concret și terestru! Cu certitudine: ar fi izbutit. Generozitatea, loialitatea, omenia adîncă din el, sensibilitatea unei mari inteligențe profund constructive și neîncetat active îl îndreptățeau să speră. Ar fi putut fi regele Lear, Othello și Don Quijote pe scenă nu prin simplă „transpunere” ci prin trăire directă și mobilizarea propriei substanțe sufletesti. A fi cu adevărat mare: a realiza imposibilul, a fi și a putea **total**, a poseda toate virtualitățile imaginabile. Cum o spune în liniște Caragiu însuși: a fi astăzi-seară regele Lear

și mine clown la circ. Era și una și alta, pentru că sesiza **identitatea** ascunsă între „una” și „alta” avînd și puterea miraculoasă să o dovedească, să o dea pe față. Nu ești un bun clown dacă nu știi să fii și un rege Lear înnebunit de stupeoare. Nici un rege Lear dacă n-ai înțeles că faci lumea să ridă prin simpla ta apariție și că suferințele și rănile tale pot deveni, în ochii celorlalți, motive de divertisment, de voioșie egoistă, indiferentă, străină și rea.

În Azilul de noapte, în Lungul drum al zilei către noapte, ultimele sale grandioase creații, erau simultane extraordinarelor apariții la televizor în tipice numere de revistă. A fi orice și a fi unul și același. A fi unul și același, dar niciodată asemănător.

Spune undeva că Lucian Pintilie l-a deprins cu ideea **sublimului** din comic. Asta pentru că, adaug, avea sublimul în sine, în arterele sale (bolnave în ultimii ani, evident din pricina unei supraumane solicitări: șaptesprezece ore de muncă grea în fiecare zi, niciodată mai puțin), în arterele sale batea năvalnic, gata să le rupă, cum le-ar fi rupt pînă la urmă dacă nu se întîmpla să vină seara de martie și să rezolve ea totul mai repede, pulsul unei simțiri de rang sublim și intensitatea unui mare lirism, a unei mari poezii. Comicul inegalabil era egalat doar de vocația unei devastatoare iubiri. Iubea din înțelegere, înțelegea din prea multă iubire, era poet, în arta sa ca și în viața sa, de prea multă înțelegere umană, fraternală, greu suportabilă și care amenința — pe acest coloz de vitalitate — să-l distrugă. Sub această amenințare, cred că a trăit ultimii zece ani de viață.

Un artist mare este aproape necondiționat autorul unei acțiuni de **des-compunere** și de **re-compunere** a limbajului, dar și a fiecărei fraze și propoziții (cunoscute) în parte, a fiecărui cuvînt rostit și compus pînă la el într-un anumit fel și odată cu el în alt fel, în cu totul alt fel. Caragiu confirmă uimitor, pînă la evidența cea mai stringentă, natura **revoluționară** a acestui proces. Te puteai întrebă, în posesia unui text bine consolidat în memorie, ce **va face** din el Toma Caragiu, cu siguranța că **va face** ceva nemalauzit și cu o totală nesiguranță cînd ar fi trebuit să indice cu oricîtă aproximație **direcția** acestei revizurii, rezultatul acestei **trecuri** a textului cunoscut **prin** „Caragiu”. El desființa — literalmente, făcea să dispară fără urme — rostirea, toate rostirile anterioare ale textului. Institua un nou mod, radical nou, de înțelegere-articulare-rostire. Acest mod nou părea excentric, dar se dovedea pînă la urmă mai bine centrat decît toate cele precedente, mai **adevărat** decît ele, oricum mai adevărat pentru mine, pentru noi, pentru contemporanii săi. A fi nou fără extravaganță era performanța sa: orice mare artist trebuie să ajungă aici și, dacă se poate, să meargă și mai departe — încotro, asta nu mai știu — oricum trebuie să ajungă, la un moment dat, aici, să ne familiarizeze cu necunoscutul, cu neauzitul.

„Fie și în comedii cinematografice anemice — scria Radu Cosașu în „România literară” nr. 6/1979 — geniul lui Caragiu se dezvăluie totuși în cea mai gravă dintre dimensiunile lui, aceea de a revoluționa viața frazei pe pămînt și între oameni... Caragiu a introdus în limbaj... fenomene necunoscute de dilatare și frecare a silabelor, de rupere și constrîngere a lexicului, strigăte noi, șoaapte și șuier care au zguduit o topică, dînd o nouă sensibilitate inteligenței... Se vorbește altfel de la Caragiu încace, se înțelege altfel un text, se ride altfel la o dramă, se moare altfel de ris...”

Liviu Ciulei relatează că smulgea aplauze la scenă deschisă cu o replică din **Azilul de noapte** care niciodată și nicăieri în lume nu provocase aplauze: **„Oare de ce sînt așa de bun în seara asta?”**. Imi amintesc replica, l-aș fi aplaudat în picioare, misute în șir, împreună cu ceilalți, numai pentru ea. Îți dădea literalmente impresia că altceva nu-ți mai trebuie, nu mai vrei să auzi nimic, e destul și prea destul pentru o seară la teatru. Ei bine, așa erau toate, așa sunau, toate frazele posibile, spuse de Toma Caragiu. Erau deajuns și prea deajuns ca să-ți umple „existența” în ziua aceea. Cea amintită de Ciulei tulbura și prin ambiguitatea sensului, prin înțelesul ei dublu, sufletesc și artistic în aceeași măsură. Oare de ce era atît de bun și mare suflet „în seara asta”. Toma Caragiu și, oare de ce era el depotrivă de bun, de mare, de coplesitor artist? Cu adevărat, **oare de ce?** Am încercat să răspund. În toate felurile ce-mi stau la îndemînă. Dar simt că n-am făcut decît să mă întreb și iar să mă întreb și să explic ce vreau să întreb. La urmă, aceeași mirare simplă ca la început. Într-adevăr: **oare de ce?**

Lucian Raicu

*) Toma Caragiu, **Poeme și alte confesiuni**, Editura Dacia, 1979. Ediția este îngrijită de Ion Cocora, care semnează și o judicioasă prefață (**O conștiință tragică**). În afară de versuri, volumul conține cinci interviuri acordate de artist, precum și o selecție din textele ce i-au fost dedicate, autum și postum (Geo Bogza, Liviu Ciulei, Ion Besoiu, V. Silvestru, D.I. Suchianu, Radu Popescu, Marius Robescu, Ecaterina Prociu, Mircea Alexandrescu, Natalia Stancu, Tr. Șelmaru, N. Carandino, Dinu Săraru, Florin Tonca, Dumitru M. Ion ș.a.).

PE MALUL STÎNG

ÎNTR-UN timp îndepărtat în uitare, dar pîlpînd în file de cronici, călătorii ajunși pînă pe malul stîng al Dunării și-au însemnat, așa cum se face și azi, uneori chiar cu mai multă rivnă, amintirea drumurilor lor în pagini de jurnal, unde descoperim imagini, întîmplări și evenimente pe care, altfel, nu le-am putea cunoaște și din care, de multe ori, ne întregim spiritul cu nostalgii și plăcere. Duiioasele fragmente de ceață verbală transportă pînă la noi ecouri pe care nu le bănuiam, dar pe care le recunoaștem drept ale noastre și, tocmai de aceea, parcurgîndu-le, emoția ne învinge și ne neliniștește binefăcător, micșorîndu-ne singurătatea. Sînt multe, enorm de multe astfel de mărturii, culese fără să fi fost nevoie de tren, avion sau automobil, asupra cărora specialiștii noștri întru trecuturi se opresc, poate, prea puțin, nebinduți de curiozitate. Și nu e lucrul cel mai bun. Pentru că e important, desigur, să ne aprofundăm propria cu-

noaștere prin cercetarea tot mai aplicată asupra a ceea ce ne oferă cu generozitate arhiva țării, dar la fel de important este să cercetăm și arheologia cuvîntului, îndrituit să stea alături de fragmentele materiale ale istoriei noastre într-un posibil salon al spiritualității românești.

În plin proces al formării și definirii lor, ca toate celelalte, culturile europene din acele epoci n-au avut nevoie de nici un „protocol” scris pentru a se cunoaște și influența reciproc, reușind, nu o dată, să-și transmită informațiile, parcă mai exact și mai eficient, mergînd direct la esențe. Nu știm, de exemplu, ce fel de bibliotecă avea Shakespeare, dar unii dintre cunoscătorii români par să rămînă defintiv convinși că în **Furtuna** se află înregistrate impresiile de călătorie prin insulele grecești ale lui Petru Cercel, așa după cum, mai spre zilele noastre, nu știm ce fel de „aparatură” misterioasă de înregistrare a sunetelor a folosit Verdi, dar aceiași cunoscători susțin că în

Aida s-au contopit și câteva flexiuni muzicale aparținînd lui Anton Pann. Tot astfel, dacă ne ducem mult mai înapoi, nu știm ce fel de surse a folosit, să zicem, Brunetto Latini (1220—1295), cînd a scris, în exil francez, **Li Livres dou Tresor**, dar cuvintele sale — „E sappiate que nella fine di Tracia, verso settentrione, corre il Danubio... e spiate che il Danubio è un grande fiume, ch'è appellato Istros (Toți știm că se chema așa numai pe porțiunea de la mare pînă la Orșova.) che nasce di grandi monti...” — se aud și azi, ca o rostire de la catedra erudiției, după cum la fel de frumos răsună și cele ale poetului Jacopone da Todi (1230—1306), autorul acelor **Laude** ce proslăvesc rodnicia pămîntului, pe care el și-l atribuie în întregime, cu toate numele cunoscute: „Mio è'l renno Thenticoro, / mio è'l renno Boemioro, / Ybernia et Dacioro” (subl. n.), ceea ce dovedește că, la un mileniu distanță de Traian, Dacia nu era doar o amintire, ci un pămînt care, păstrîndu-

și numele, își păstra și timpurile. Să nu teoretizăm, însă, și să-i lăsăm pe acești desăvirșiți călători plutînd în corăbii usoare peste **Mar Maggiore**, ori suportînd tangajul diligentelor peste cimpile verzi ale lumii dalmate, de unde pătrundeau în pădurile Moldaviei sau Valachiei. Vinzînd sau cumpărînd, ceea ce ilustrează **illo tempore** că întotdeauna bunurile materiale au transportat și spiritualitate, ori tînd intrigi diplomatice la răsplîntii de timpuri și lumi, aceștia sînt cei dinții care depun mărturie nu doar de existența noastră aici, pe malul stîng al Dunării, ci, mai ales, despre trăirea de către noi a frumosului, despre spiritualitatea acestui pămînt atît de fertil și generos.

SUPRE deosebire de aceștia, poezii rămîn, neîndoielnice, aparatele cele mai sensibile, mai subtile și mai fidele, în ceea ce privește înregistrarea nevăzutului și neauzitului, alături de ceea ce se

Otar Salamberidze

(Uniunea Sovietică)

Brașovul — drum cu telefericul

Mă înalț
sus, tot mai sus,
și cit de departe e amintirea ta,
cit de departe !

Jos, acum,
se vede Brașovul, în negativ.
Drumul acesta mă izbește în virf,
dar sufletului de altceva i-e sete.
Pămîntul pare străin,
dar tainicul sentiment al înălțimii,
oriunde ai fi, și-e aproape,
ca rudele.
Departe se zăresc Carpații, în ceață,
asemenea unor aeriene corăbii.
Nu pot să-i aștept pînă la toamnă.
să-i văd galbeni, asemenea visului.

Și iată și virful.
Cu mina streășină la ochi,
eu am să văd și mai sus,
dîncolo de cearcănul zării.
Și mă voi convinge din nou,
încă o dată,

că apropierea,
marea apropiere,
apropierea fierbinte
nu are margini.

acoperă acum întreaga țară.

(In românește de
ZAIIRA SAMHARADZE și ANGHEL DUMBRAVEANU)

Thomas Fitzsimmons

(Statele Unite)

Drum de țară, revenind de la Moldovița Moldavia

Plopi cu neputință de subțiri
desfrunziți
argint înalt pe rugino cerului toți
bătrînii fiecare în chilia lui mor
rece
și țîn în miini mătării

(MIHAI RĂDULESCU)

MATISSE — lia românească

Jean-Claude Renard

(Franța)

Poem românesc

Sînt țări
în care prietenia-i ca piinea
o portocală pe care o împarți
ca singele să nu mai minjească izvoarele

Sînt țări
în care poemul nu-i doar o vorbă ca
un cocoș rînit pe pietre
ca o ploaie cu gust de zmeură pentru o clipă
peste întunecata prăpastie
ci un fel de a fi și de a respira
pentru libertate și adevăr

Sînt țări
prin care ne vom duce împreună spre arbori noi
în preajma fluviilor
în marea pace a verii
în marea nunților sărbătoare.

(ION CARAION)

Nicolás Guillén

(Cuba)

Cintec la plecare

Și din nou, Românie,
îmi ții calea cu plin,
Și din roșul tău vin
am băut poezie.

Și din nou, la plecare,
cînd mă uit îndărăt,
frînt de dor eu mă văd
în oglizile-ți clare.

(VICTOR TULBURE)

J. M. Caballero Bonald

(Spania)

Zeita din Pontul Euxin

Cu trupul gol a rămas la marginea unui mare atriu
lacustru. I se văd doar picioarele
răsărînd de sub dantela spumei
repulsive. Statuie
acoperită de criptograme, animal
din care s-a scurs tot singele.

Rechinii frigului cu colți de silitră
ii mișcă sinii cangrenați, iar ea
se ridică asemeni Telethusei, desenînd
gesturi lascive, în timp ce Parcele
ii micșorează amintirea, măcinîndu-i
lumina de cristal bizantin a ochilor.

Uitată de Ovidiu, așteaptă nepăsătoare
sentința timpului, infectată de germeni
olimpici, tulburîndu-i
pe toți cei ce vin s-o vadă trăînd.

Toți au scormonit
cu degete infierbîntate marmura liniilor
care-i brodează formele invulnerabile
ale trupului gol. Dar nimeni
n-a putut s-o profaneze mai înainte
de a-și fi vindut sufletul Taumaturgului.

Rafael Alberti — desen în exclusivitate pentru
o copertă a „Secolului 20”

Miguel Angel Asturias

(Guatemala)

Țări de porumb

La loc de cinste aflu, în România stînd
hrana bunilor mei — porumbul. Într-o seară
mămăliguța caldă i-aduse-n mine iară,
plutînd pe mări albastre, prin lanuri verzi vinînd.

De-i adevăr că rasa-mi din porumb scoboară,
porumbul pe jeratec mă făcu, zvirînd
în lături stele albe, să mă simt plutînd
spre casa mea pierdută sub lunci cu primăvară.

Carpații-nalți în zare colorează, nouă,
privirea ta-n albastru. Mă gîndesc și plouă
atît de-albastru-n juru-mi, atît de-albastru că

încep să cred c-albastru-i intens doar pentru că
eu mă gîndesc la Guatemala, țara unde cresc
porumburi nesfirșite, ca-n țărîmul românesc.

(DARIE NOVĂCEANU)

Kiril Kovaldji

(Uniunea Sovietică)

Sinaia

Sub cer, Sinaia sinilie,
vis transparent, lunecător
și încă — o pădure vie
în somnul alb al munților.
Scintei fierbinți și reci zăpezi
și casele-ntră brazii verzi.
În serpentine — o șosea,
tablouri, șir, în fața mea,
zig-zag de culmi în plan secund.
Acolo-n cețuri se ascund,
în înălțimea cerului,
pure esențe albastrii.
Se-mbracă piscurile goale
în gulere de piclă moale.

(VICTORIA DRAGU)

AL DUNĂRII

vede și se aude de către toți. Avind parcă niște elitre magice de detectare (magnetica a luminii și sunetului, poezii, adevărații poezi. Imi par, din această perspectivă, niște fluturi care sfidează eternitatea, oferindu-ne clipa în care sufletul poate trăi toată durata existenței omului. Nimeni altcineva, fiindcă vorbim de eternitate n-ar putea, de exemplu, să construiască această hiperbolă: „În fiecare an, o pasăre se așează pe un munte și-și curăță ciocul ei mic de virful acestuia. Când muntele, distrus de această atingere, va deveni cimpie, vom putea spune că a trecut o zi din eternitate”. Născut, se pare, între lălelele olandeze, acest cutremurător templu sonor mi-a fost pus în palme, acum câteva zile, de marele poet cubanez Nicolás Guillén, ca un dar care să mă tulbure mereu cu vibrațiile sale. N-am avut să-l ofer în schimb un lucru pe măsură, dar păstram, de acum zece ani, originalul unui poem al său despre România, de care eram sigur că nu-și mai amintește și,

de aceea, înainte de a i-l dăru, i l-am rostit în graiul său, constatind cu mare bucurie că în memoria poetului arhitectura verbală a acelor cuvinte era înregistrată perfect: „Trebuie că e un poem al meu, fiindcă îmi place și parcă l-am mai auzit cindva”...

SINT mulți, foarte mulți poeți străini care, asemeni lui Nicolás Guillén, au fost oaspeții pământului românesc, mai de demult sau mai de curind, și sint multe, foarte multe crumele lirice care cîntă acest pămînt, ca o mărturie de dragoste și prețuire. Acum cîțiva ani, un pasionat al arheologiei poctice, Dem Popescu, a avut ideea frumoasă a stringerii citorva dintre ele între coperti de carte (**Privind chipul României**, Editura Dacia, 1974, 162 pag.), epuizată, firește, imediat, și de aceea puțin cunoscută marelui public, după cum la fel de inaccesibil este astăzi și discul, îngrijit de același pasionat entomolog liric, legat statornic de undele radio,

disc adunind în circumferința de ebo-nită vocile a cincisprezece poeți străini, rostind în graiul de acasă descoperirea României. Între aceștia, Salvatore Quasimodo, Miguel Angel Asturias, Nazim Hikmet, Rafael Alberti, Iuri Kojevnikov, Fuad Badawi, Iannis Ritsos etc.

Desigur, Dem Popescu n-a avut nici timpul, nici posibilitatea stringerii tuturor mărturiilor poezilor străini a-junși, asemeni călătorilor de odinioară, pe malul sting al Dunării. Dar cartea sa, adunind numai 51 de nume, rămîne deschisă întregirii și îmbogățirii cu noi documente sonore, aflate cine mai știe în ce pagini de reviste sau cărți.

Reținind în spațiul acestor pagini ale revistei „România literară” cîteva din aceste texte care ilustrează, între multe alte lucruri, cit de diversă poate fi receptarea uneia și aceleiași realități și cit de diferite, structural, pot fi modalitățile transfigurării ei artistice, le-am adăugat altele noi, mai puțin cunoscute sau chiar inedite, datorate

aceluiași pasionat colecționar de uni-versuri sau, unele, descoperite de noi, în lecturi în care nu le căutam anume, dar cu atît mai plăcute și mai frumoase. Nu am putut să reținem aici personajul liric al unui splendid volum de poeme — **Rubaiatele lui Horacio Martín** — premiul național de poezie oc 1979, în Spania și aparținînd poetului Felix Grande: oaspete al pămîntului românesc, poetul spaniol a descoperit atunci că unul dintre cîntecele noastre populare cele mai îndrăgite este și nume de femeie: Doina. Toate poemele din cartea sa se adresează acestui nume și menționăm acest fapt ca o recunoaștere a mărturiei care, asemeni celorlalte, constituie un omagiu, dintre cele mai frumoase, pe care spiritul poezilor străini îl aduce Republicii Socialiste România, în pragul aniversării ei și în cel al trecerii într-un An Nou, de împlinire și izbîndă.

Darie Novăceanu

Guillermo Fernández

(Mexic)

Scrisoare pentru Lucian Blaga

De la țara de te iubesc, am aflat că ți-ai petrecut primii ani străbătind continentele uimirii, cîntărind bucăți de liniște în palme, strugurii de Lançrâm; că pentru prima dată cuvîntul a răsărit pe buzele tale cerind iertare pentru risipirea luminii, pentru cîțiva bani pierduți în pulberea drumului ca niște fluturi.

În casa ta am găsit odgoane, frînghii cu noduri gata să se rupă, și leagănul în care mîinile tale îți căutau, ne căutau un loc sub giulgiu; melancolie a lucrurilor pe care nu le-am cunoscut niciodată și ne-au lăsat tristețea lor sub pleoape.

Copil bunic, tu sosești fără întîrziere la masa nopții românești și lingă piine și vin, așezi ca pe un opaiț străbun corola de minuni a lumii.

Și cînd copiii tăi încep să plîngă, pentru această altă noapte dusă, tu deschizi ferestrele larg, lăsînd să intre orizontul pină lingă masă. Arunci spre înălțime după-aceea semințe de ciocirlii să spargă cerul, pe firmament să nască alte stele.

Și-n marea trecere a acestor ape, care refuză să atingă țărîmul celălalt, tu treci mut, ca o lebădă, cu speranța cîntînd în priviri.

(DARIE NOVĂCEANU)

Faud Badawi

(Egipt)

Ilustrată din Poiana Brașov

Ploaia tot cade s'ajungă la glie, tot cade. Copacii semeși, peste munții semeși, mingiie fața țăriii albastre a lunii. Copacii — perdele la casa ospățului nostru clădită de mina celui dintii vînător. Lavița ...blana cea albă... cupa uscată și farfuria încălzită...

Vecinul poet — universal, arborii — facile de flăcări — iubirea, verdeța deasupra mesei de lemn — bucurie. Simt că bat la Porțile Raiului.

(ILIE BĂDICUȚ)

Nguyen Xuan Sanh

(R.S. Vietnam)

Lacul lui Eminescu

Un lac absent. Nu se văd oameni. Se vede numai poezie. Ci pașii lenți ai cui răsună și cînd răsună pe cărări? Chiar și acum ei fac poteca de sălcii care plîng, mai vie, Parfumul ierbii mai adînc e decît o mie de visări.

(AL. ANDRIȚOIU)

BRANCUȘI — portret de Modigliani

Samuel Feijóo

(Cuba)

Toamnă bucureșteană

Sub frigul de la sfîrșitul lui octombrie, străzile Bucureștiului au o lumină ciudată. Brusc, orașul mă încarcă de nostalgii pariziene. Se va însera curind și eu caut pătura cu lacuri. Pentru prima dată în viața mea văd arborii nordului, sub toamnă. Au umbrele mici și tac sporind tăcerea întregii păduri. Iată-i, aici, pentru prima dată, stejarii: roșii, de aramă, de alamă, de vin. Tăcuți. Dar nu solemn. Tăcuți. Mai incolo, plopii și teii. Potecile se pierd sub rîurile vinului din frunze, covor lucrat cu galben și cenușiu, peste care, în trecere, nu se poate să nu simți răcoarea. Nu mai e nimeni. Doar eu. Umbre vegetale. Păsări și frunze de culori intime în persoana arborilor. Crengile se pregătesc de iarnă și, înainte de a muri, asemeni cerului de la tropice, se iluminează cu aurul brumos, printre rarele ruini ale roșului provocat de neindurarea frigului.

Respirație de visuri tinere, rătăcitoare. Umbra are ceva violet, pierdut definitiv. Liniștea este ca o prietenie a arborilor. Glasuri de vînt prin ramuri. Este poezia elegantă a toamnei: arta suavă, tăcută și profundă și galantă a toamnei nordului. Băncile, singure sub ramuri, pătate de frunze galbene, sub umezeală galbenă. Ce ar fi iubit, oare, tinerețea poeziei mele din această atmosferă de aur greu, din această natură elegantă, de culori elegante, din acest univers îndepărtat sufletului meu zdrențuit, chinuit, neliniștit întotdeauna de durerea umană? Care reflexe, care oglinzi, care izvoare mute ar fi fost ale mele?

Lumini pentru un ameiț singuratec, maxilarele moi ale frumuseții macină ierburile. Poate că întîlnirea mea, sub toamnă, cu această toamnă, trebuia să se producă odată. Ce să fac cu acești arbori tăcuți fără să știu cum să-i iubesc, cu depărtarea lor, cu fructele lor neștiute?

(DARIE NOVĂCEANU)

Karel Jonckheere

(Belgia)

Ucenicul

Mă iată iar acasă și lecția mi-o-nvăț în odaia știută. Curind voi adormi. Două mîini ating în bucătărie vasele, zece degete mici ginguresc din Enescu.

Acolo printre munți e-o oră mai tirziu cine doarme-n patul din Mamaia, la mare? Cine bea din paharul meu la poalele Carpaților?

Cine talmăcește versul scris odinioară? Și cine se întreabă, pe gînduri, ca mine, ce-i un străin, un dușman, un prieten?

(MIHAI BENIUC)

Raymond Queneau

(Franța)

Talazurile Mării Negre

Fiți giuvaeruri, albi dihori ai Mării Negre, tîlăzuind în golf, urlînd năucitor, venind în șerpuire spre stîncile întregi, din pinzele întinse rupind necruțător.

Din ce țărîm sosiți, lungi haite de jivine, nălbînd întinsuri vaste la Pontul Euxin? V-aș spune-n versul meu, năluci diamantine, cum se preschimbă ziua și tragicul destin.

Dihor al Mării Negre, neodîhnit taloz, nu-i nimeni să pătrundă a lumii taină-afundă, ci, poate doar poezii, prin stihuri de topaz.

Talaz al Mării Negre, dihor neodîhnit, impresuri liniștite, negropontina undă, tîind un disc de apă, concentric, nesfîrșit.

(DEM POPESCU)

Prezența lui Michelet

● În timp ce editura Flammarion e gata să dea publicității cel de-al

VII-lea volum de „Opere complete”, Jules Michelet, ale cărui prelegeri la Collège de France au fost audiate cu alina interes și de către viitorii noștri pașoptiști, e prezent în librării și prin volumul (recent apărut la aceeași editură) **Le peuple**, publicat prima oară în 1846, ca și prin celebra **Istorie a revoluției franceze** (aceasta, în 2 vol, format de buzunar, deci de larg tiraj, totalizând 1890 pagini, la ed. Robert Laffont).

26 de zile din viața lui Dostoievski

● În toamna anului 1866, Dostoievski trăia o mare dramă în dragoste, aflându-se într-un impas și în legătură cu redactarea unui roman pe care trebuia să-l predea grabnic editurii. Este momentul când un prieten îi trimite pe cea mai bună elevă de la școala de stenografie ca să-l ajute. Astfel a pătruns în viața lui Dostoievski Anna Grigorievna Snitkina care, deși avea numai 19 ani, era un om remarcabil de înțelept și puternic. Acest episod din viața marelui scriitor consti-

tuie subiectul filmului la care lucrează acum regizorul A. Zarhi în studioul Mosfilm. „Filmul înfățișează doar 26 de zile din viața lui Dostoievski — precizează regizorul, — care au produs însă o cotitură în existența sa (romanul **Jucătorul** este în bună măsură autobiografie. Dostoievski nici măcar n-a schimbat numele eroinei). Anna Snitkina l-a iubit nebunește pe acest om teribil de dificil, sumbru și măreț și i-a dăruit întreaga ei viață”.

Jacques Copeau — scriitor

● Celebrul regizor care a creat teatrul „Le Vieux Colombier” a fost, totodată, un scriitor. El se numără printre fondatorii mensualului „La Nouvelle Revue Française”, a publicat două cărți importante: **Appels** și **Molière**, iar, recent, la Gallimard, a apărut primul volum din **Registrele [teatrului] Vieux Colombier**.

Am citit despre...

FRUSTRARE

■ Sint, în ultimul roman al lui Bernard Malamud, **Viețile lui Dubin**, vreo sută de pagini despre o existență pe care un accident de traseu a deviat-o pe o linie moartă. Imprumut metafora feroviară de la Malamud. Ni se spune că, la un moment dat, după dispariția mamei lui, eroul cărții, William Dubin, „părea a nu mai ști ce să facă cu sine însuși. Dacă trenul tău a apucat-o pe o linie greșită, fiecare gară în care ajungi e o gară de care n-ai nevoie. Haltele fără sens au fost, an de an, vocații și femei cu care nu s-a putut împăca”.

Episodul de gol existențial la care mă refer survine mult mai târziu, aproape dincolo de pragul bătrâneții. William Dubin, de profesie autor de biografii ale unor oameni celebri (a scris mai întâi **Vieți scurte**, carte consacrată unor personalități răpuse în plină tinerețe, apoi despre Abraham Lincoln, despre Mark Twain, despre H.D. Thoreau, noi fiind martorii strădaniei sale de a sesiza, după o amplă documentare, resorturile psihologice ale lui D.H. Lawrence), are, la 57 de ani, toate tabieturile vârstei, inclusiv o metodă de lucru ferm înțrătită în obișnuință, dar și un neastimpăr, o curiozitate, un dor de necunoscut care numai semne de bătrânețe nu sint.

Pe punctul de a începe un (programatic scurt) interludiu amoros cu o fetișcană nu atât frumoasă cât provocatoare și iritantă prin descumpănirea ei, prin reacțiile ei imprezibile, Fanny Bick, Dubin se lasă antrenat de ea într-un vârtej de întimplări penibile, degradante, care fac cu neputință consumarea aparent banalei aventuri. Acesta este declicul care oprește în loc, pentru o bună bucată de vreme, trenul vieții lui. Simptomele nu sint evidente chiar de la început. După o vreme își dă seama că nu mai este în stare să scrie ca înainte, că nu realizează decât „o lucrare seacă”, o compilare de fapte care arată ca **Mahler** de Grange sau ca **Faulkner** de Blotner, nu e viață vie. Vreau să aibă seva vieții. Dar însăși viața lui este acum lipsită de seva,

„Marele aventurier”

● E vorba de T.-E. Lawrence, devenit celebru prin ceea ce biograful și prietenul său, Robert Graves, în vol. **Lawrence și Arabii**, a denumit drept „marea aventură” a unui fost arheolog care a îmbrățișat apoi calea armelor în deșertul arab, „marele aventurier” adoptând ulterior și modul de viață, inclusiv îmbrăcămintea specifică (în imagine). T.-E. Lawrence a lăsat posterității cartea (tradusă la noi de Petru Comarnescu) **Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii**. Lawrence a murit în 1935 în urma unui stupid accident de motocicletă...

Premiul ambasadiorilor

● Jean-Baptiste Duroselle, profesor la Sorbona, a obținut Premiul ambasadiorilor pentru cartea **La Décadence**. Premiul este atribuit de un juriu alcătuit din 20 de ambasadori, asistat de un comitet consultativ din care fac parte oameni de litere ca Maurice Druon, Maurice Rheims, Roger Giron și Christian Melchior-Bonnet. Printre laureații anteriori ai acestui premiu se numără Saint-Exupéry (cu titlu postum), Andre Maurois, Marcel Brion, Raymond Aron, Pierre Gaxotte, José Cabanis, Henri Troyat etc.

Fiicele lui Karl Marx

● Un volum de scriori inedite ale fiicelor lui Karl Marx apărute în Editura Albin Michel, cu o interesantă prefață de Michelle Perrot, confirmă că fiecare dintre ele (toate trei au avut un destin tragic) a fost remarcabilă. Scrisorile vădesc că ele aveau o cultură cu mult superioară culturii femeilor din epoca lor.

Tzara

● Operele complete ale lui Tristan Tzara sint în curs de publicare, sub îngrijirea lui Henri Behar, la ed. Flammarion, unde

a apărut nu demult și vol. III. Cum însă o asemenea lucrare cere timp — apreciază n-rul pe noiembrie din „Magazine littéraire”, care publică și un excelent portret fotografic al poetului —, un alt editor belgian, Marc Dachy, a dat publicității, în colecția sa „Trajectorii”, faimosul text **Chronique zurichoise 1915—1919**, pe care Tzara l-a făcut să apară în 1920 în acel **Almanach Dada** al lui Richard Hülsenbeck.

„Misterele din Eleusis”

● Sub acest titlu (**Les Mystères d'Eleusis**), Jean Rousset a publicat recent, la ed. Belmond, un nou volum de poeme. Scriitorul, bine cunoscut nouă și pentru activitatea lui de traducător din poezia română contemporană (ca președinte al „Societății oamenilor de litere” din Franța ne-a vizitat țara cu ani în urmă), într-un interviu acordat săptămânalului „Les Nouvelles Littéraires” declară, între altele: „Când o mică revistă de provincie îmi cere poeme, le dau de îndată. În schimb, nu e deloc genul meu să fac curte timp de 15 ani pe culoarele unui mare editor, doar-doar se va interesa de mine”.

„Fluierul din vis” sau basmul modern

● O amplă antologie de basme din epoca modernă — incluzind creații ale școlii romantice (Hoffmannsthal, Hesse, Rilke), ale mișcării „Jugendstil” (Ret Marut), expresionismului (Meyrink, Hugo Ball, Mynona), mișcării „Neue Sachlichkeit” (Brecht, Döblin, Fleisser) sau artei proletar-revoluționare (Graf, Schönlenk, Zur Mühlen) — a apărut recent la „Buchverlag der Morgen” din capitala R.D. Germane. Intitulat **Die Traumflöte** (Fluierul din vis), volumul are o postfață de Ruth Greuner și ilustrații de Hannelore Deutsch.

Concert omagial

● Sub bagheta lui Lorin Maazel, Filarmonica din Berlinul occidental a prezentat un concert omagial prilejuit de împlinirea unui sfert de veac de la încetarea din viață a marelui dirijor Wilhelm Furtwängler. Au fost interpretate primele trei părți din Simfonia a 3-a de Furtwängler.

„Cele mai frumoase legende ale vikingilor”

● De o mare bogăție, mitologia scandinavă este mai puțin cunoscută decât cea clasică, a grecilor. De mare succes se bucură de aceea volumul **Cele mai frumoase legende ale vikingilor** cu texte de Brian Branston și ilustrații de Giovanni Caselli, care se adresează tinerilor cititori, furnizându-le amănunte despre aventurile acestor zei, navigatori războinici, atleți cu bărbi mari și roșcate ca și ale zoitelor cu plete blonde. Eroii acestor legende sint Odin și Lothur, Sigur, sabia sa Gram și calul său Grani, regele Gyfi și Gefiun magiciana, uriașii de gheață, Thor cel care lupăta împotriva uriașului Krunguir. O lume stranie, aspră, în care marea deține, bincințeles, un rol esențial.

Friedrich Torberg

● La Viena a încetat din viață, în vîrstă de 71 de ani, eminentul scriitor Friedrich Torberg. Cu câteva săptămîni în urmă el fusese distins cu Marele Premiu Național austriac pentru literatură. Cănelarul federal, dr. Bruno Kreisky, a apreciat dispariția lui Torberg ca o mare pierdere pentru viața intelectuală și culturală a Austriei.

Cele mai jucate spectacole

● Potrivit unei statistici, în stagiunea 1978—79 cea mai jucată piesă de scenele teatrelor din R.F.G., Austria și Elveția a fost **Ulciorul sfîrînat** de Heinrich von Kleist. Pe locul doi ca popularitate se situează Peter Hacks cu piesa **Conversație în casa doamnei von Stein în absența domnului Goethe**. Teatrul muzical înscrie pe primul loc **Liliacul** de Johann Strauss, urmat de **My Fair Lady**. Dintre spectacolele de balet, de cel mai mare succes s-au bucurat baletetele clasice: **Giselle** de Adam și **Cenușăreasa** de Ceai-kovski.

Teatrul anilor '20

● Leopold Jessner a fost unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai regiei moderne din Germania. Editura Henschel din R.D.G. a publicat, reunite pentru prima dată într-un volum intitulat **Teatrul anilor '20**, scrierile lui Jessner din anii 1910—1933 apărute pînă acum ocazional sau rămase necunoscute.

„O dată sau de două ori într-un deceniu”

● „Se întimplă doar o dată sau de două ori într-un deceniu să apară o carte cum este **Plăți finale**, un scriitor ca Mary Gordon” — scria recent ziarul „New York Post”, semnalînd-o pe autoarea acestui roman de debut ca pe un foarte remarcabil tinăr talent în ascensiune. În vîrstă de 29 de ani, Mary Gordon declară că romanul ei — povestea adaptării unei tinere femei la situația nou creată de moartea tatălui ei, invalid — n-ar fi fost ceea ce este dacă în viața socială și în conștiință nu s-ar fi produs schimbările datorate mișcării de e-

mancipare a femeilor. Înainte — precizează ea — era greu ca o femeie să fie luată în serios cînd scria despre relațiile interpersonale din punctul de vedere al femeii. Mary Gordon, care și-a început cariera literară scriînd versuri pe cînd era încă studentă, lucrează acum la al doilea roman al ei. Ea crede că, din păcate, America se îndreaptă tot mai mult către o eră electronică a televiziunii și cinematografiei. „Noi, romancierii, știm cu toții că sintem foarte marginali acum, dar cu toate acestea continuăm să fim importanți pentru puținii oameni care gîndesc cu capul lor propriu”. Scriitoarea se declară convinsă că „orice lucru frumos, cum ar fi o carte sau un cîntec, aduce ceva deosebit lumii, uneori ceva foarte de seamă”. Ca persoană care a fost „educată moralmente de romane”, ea consideră că „pentru cei ce iau scrisul în serios romanele reprezintă o foarte însemnată formă de educație morală”.

Felicia Antip